

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

— ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ —

★ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ★
ΤΑΞΕΙΩΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΜΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΑΔΑΜ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ
☆ ΑΛΚΗ ΘΡΥΛΟΥ ★
☆ ΜΗΝΑ ΔΗΜΑΚΗ ☆
ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΓΚΛΗ
ΚΥΡΙΑΚΟΥ, ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ
☆ ΗΡΩΣ ΛΑΜΠΙΡΗ ★
ΔΟΤΖΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

●
ΚΑΙ

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗ
— 'Ακαδημαϊκού

ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 3
ΕΤΟΣ Α' ΑΡΙΘ. 3
— 1970

ΑΙΘΟΥΣΑ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

«ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ»

(Βουκουρεστίου 25, Τηλέφωνον 615.196 ΑΘΗΝΑΙ

ή καλλύτερη αίθουσα προβολής Ζωγραφικής μέσα στην καρδιά της 'Αθήνας, με πλήθος τακτικών επισκεπτών, φωτισμό ιδεώδη και ανέσεις
★ Έκθετική περίοδος: ένας μήνας με την πιό φθηνή τιμή.

ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ
ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΕΙΝΑΙ
ΚΑΙ ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

«ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΛΥΚΟΣΚΥΛΟΥ»

Τό τελευταίο από τὰ 5 βιβλία τοῦ συγγραφέα

Γ. Θωμαΐδη

Πωλείται στά καλά βιβλιοπωλεία

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΗΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

κ. 'Αντώνης Νίνος

ΑΛΩΠΕΚΗΣ 44 — ΤΗΛ. 729.468

ΕΙΝΑΙ Ο ΚΑΛΥΤΕΡΟΣ ΠΟΥ ΘΑ ΣΑΣ ΕΞΥΠΗΡΕ-
ΤΗΣΗ ΣΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ, — ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΑΣ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ

«ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ»

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΤΟΥ ΔΟΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΘΕ ΕΠΑΙΝΟΣ ΚΑΙ ΑΡΕΣΕΙ ΣΤΟΝ

ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ
ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ
ΤΕΧΝΗΣ. ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΔΩΔΕΚΑΜΕΛΗ ΟΜΑΔΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΙΜΕΛΕΙΤΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΝΕΑ : ΙΟΥΛΙΟΣ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1970

ΕΝΑ ΑΠΑΡΑΜΙΛΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

ΤΟ ΠΟΛΥΠΟΙΚΙΛΟΝ καί πολυ-
σήμαντον ενδιαφέρον, τό όποϊον
παρέχει τό "Άγιον Όρος, άφ' ενός
μέν κατέστησεν αυτό εϊς όλον τόν
κόσμον περιλάλητον, άφ' έτέρου
προσεϊλκυσεν από τήν έποχήν τής
Τουρκοκρατίας πολυαρίθμους έρευ-
νητάς. Τόσον πολλά έχουν γραφή
περί αυτού υπό όλας τάς άπόψεις,
ώστε εϊναι δύσκολον σήμεροννά
παρουσιάση τις κάτι τι νέον περί
αυτού. Θά έχρειάζετο πολυχρόνιος
έπί τόπου μελέτη διάνά προσθέση
τις εϊς τά όσα έχουν γραφή υπό
πάσαν έποχιν κάτι τι τό άγνωστον,
καί τολμώ μάλιστανά εϊπω, ότι καί
τί νέον τοῦτο δέν θά εϊναι πολύ
μεγάλης σπουδαιότητος. Διότι ήδη
δέν έχει υπάφξει θέμα σχετικόν με
τό "Άγιον Όρος, τό όποϊοννά μή
έχη έξαντληθή εκ τών πολλών έργα-
σιών. Ήμπορεί όμως ό θέλων καί
πόλιννά γράψη σχετικώς με τό πο-
λυσήμαντον εκείνο έθνικόν κέντρον,
ήμπορείνά εύρη τρόπον, ώστε, καί
άν δέν εϊπη τι έντελώς νέον, όμως
νά παρουσιάση τό θέμα υπό νέων
καί μάλλον εύληπτον καί μάλλον
χρήσιμον μορφήν. Μάλιστα δέ προ-

**"Άγνωστο κείμενο τοῦ
καθηγητοῦ τής Ίστορίας
στό Πανεπιστήμιο
'Αδ. 'Αδαμαντίου**

κειμένου περί τοῦ "Άγίου Όρους,
έχει τις πάντοτενά έξάρη καί χρω-
ματίση καταλλήλως, ποικιλώτατα
θέματα. Τοῦτο θά προσπαθήσωνά
πράξω καί έγώ διά τούς άναγνώ-
στας τοῦ παρόντος άξιολόγου Λευ-
κώματος σχετικώς με τά μεγάλα
θεάματα τής φύσεως καί τής ιστο-
ρίας, τά όποϊά μάς παρουσιάζει τό
"Άγιον Όρος.

ΤΟ ΑΓΙΟΝ Όρος με τάς μεγάλας
αυτοῦ μονάς, με τά άπειρα μετό-
χια, κελλία καί άσκητήρια, καί σή-
μερον παρουσιάζει μοναδικόν φα-
νόμονον ιστορικής αναβιώσεως τών
παλαιών χρόνων.

Καί δέν πρέπει μεν βέβαιανά άνα-
μένωμεννά συναντήσωμεν μόνον άγ-

γελικός άρετάς εϊς τό "Άγιον Ό-
ρος, όπως έν τῷ ένθουσιασμῷ του
λέγει ό φιλόθρησκος Βυζαντινός
συγγραφεύς. Βέβαιον όμως εϊναι ό-
τι έλειτούργησεν εκεί επί έννεα αί-
ώνας μία μοναχική πολιτεία κο-
σμουμένη, με μεγάλας άρετάς καί
έξασκήσασα ισχυροτάτην επίδρασιν
εϊς τόν όλον Βυζαντινόν βίον καί έν
γένει εϊς όλην τήν νεωτέραν Έλλη-
νικήν ιστορίαν. Δυσκόλως δέ θά εύ-
ρεθῆ έν τῇ οικουμένη άλλη χώρα
τόσον πλουσία καί ποικίλη εϊς φυ-
σικές καλλονάς. Καί σήμερον άκό-
μη ή θεά τών έν τῷ μέσω χλιδώσεως
φύσεως μεγάλων καί μικρών μονών
καί ή όλη ιδιορρυθμία τοῦ έν τῷ "Α-
θωνι βίου κινούν ισχυροτάτην έντύ-
πωσιν εϊς τόν επισκέπτην, νομίζον-
τα ότι εύρίσκειται έν μέσω ένός
παρωχημένου κόσμου, ό όποϊός έ-
ξακολουθεϊνά ζῆ τόν ίδιον προαιώ-
νιον βίον. Με μίαν λέξιν νομίζεις ό-
τι τό "Άγιον Όρος εϊναι έν άπο-
κρυσταλλωμένον πεμάχιον Μεσαιω-
νικού κόσμου, καί μάλιστα εϊς τήν
παριεργότεραν αυτοῦ μορφήν καί
συγχρόνως τήν μάλλον χαρακτηρι-
στικήν, όποϊά εϊναι ό μοναχικός βί-

ος του Βυζαντινού κόσμου. Ο δλος βίος, και ο ιδιωτικός των μοναχών και ο εκκλησιαστικός — είναι δι' ουτος εν είδος δημοσίου βίου αυτών — παρέχουν ενδιαφέρον εξόχως ζωηρόν και σήμερον ακόμη διά τόν θέλοντα να σπουδάσῃ, τόν παρελθόντα μοναχικόν βίον. Μόνον εις τό "Αγιον Όρος διετηρήθη άκεραία σχεδόν ολόκληρος μοναχική πολιτεία, ή οποία διαιωνίζει μέχρι σήμερον τās παλαιάς Βυζαντινάς παραδόσεις και αντίληψεις. Θά ηδυνάμεθα να είπωμεν αυτήν μοναχικήν Δημοκρατίαν, άπαύγασμα τών φιλελευθέρων πολιτειακών παραδόσεων, επί τών όποιων έστηρίζετο ή Βυζαντινή Αυτοκρατορία, και αυτή κατ' ούσίαν μία μεγάλη Χριστιανική έκπολιτιστική δημοκρατία, συντηρούσα και διαίδουσα τόν πολιτισμόν τής ανθρωπότητας, ο όποιος ήτο ο άρχαίος Έλληνικός πολιτισμός.

Έντός δε του ιστορικού και εκκλησιαστικού ενδιαφέροντος, τό "Αγιον Όρος είναι, υπό έποψιν αρχαιολογικήν, τό πολυτιμότεον και πλουσιώτατον μουσεϊον του παρωχημένου βίου και της Βυζαντινης Τέχνης. Πολυσημίαν μνημεία της Βυζαντινης παιδείας άναφερόμενα εις την διάδοσιν αυτής διά τών βιβλιοθηκών και τών χειρογράφων, άπειρα μνημεία γραμματολογικά και ιστορικά, πρό παντός δε πλουσιώτατα και πολυποίκιλα μνημεία της Έλληνικής Χριστιανικής Τέχνης, και μάλιστα έφ' όλα άνεξαίρετως τά είδη αυτής, αρχιτεκτονικά μνημεία, έργα γλυπτικής, άπειρατοι κύκλοι ζωγραφικής, παντοειδή και πολυάριθμα μικροτεχνήματα, καθιστάνουν τό "Αγιον Όρος πολυσημαντον και μοναδικόν σχολείον μελέτης της Βυζαντινης Τέχνης. Ύψίστην δε έθνικήν σημασίαν έχει ο "Αθως ως κέντρον συντηρήσεως τών Βυζαντινών γραμμάτων και της Τέχνης κατά τόν Μεσαίωνα, κατά δε τούς νεωτέρους χρόνους, τούς χρόνους της Τουρκοκρατίας καταφυγίον τών Έλληνικών γραμμάτων και της Έλληνικής παιδείας και ως κέντρον άναζωπυρώσεως του έθνικού φρονήματος.

Π ΟΛΥΑΡΙΘΜΟΙ είναι οι περιηγηταί και οι έπιστήμονες, οι ό-

ποιοι έγγραφον περί του 'Αγίου Όρους. Πολλά και ποικίλα είναι τά θέματα, τά όποια έχομεν να θαυμάσωμεν εις τόν "Αθωνα και σχετιζόμενα με αυτόν, Ιστορία, βίος, παραδόσεις, πολιτεύμα, τέχνη. Ύπό άλλας τās έπόψεις έχει μελετηθή έπαρκώς τό "Αγιον Όρος, είναι άπειρα τά βιβλία και αι μελέται, αι όποιαι έχουν θέμα πάν είδους 'Αγιορειτικόν ζήτημα (1). Τό πρώτον και άληθινότερον θέαμα, τό όποιον μαγεύει τόν θεατήν, μόλις πλησιάσῃ τό "Αγιον Όρος, είναι ή μαγεία και ή μεγαλοπρέπεια της φύσεως. Όλοι οι πολυάριθμοι περιηγηταί και έρευνηταί, όσοι έγγραφον περί του 'Αγίου Όρους, εξυμνοῦσι με δλην την δύναμιν του καλάμου αυτών τās καλλονάς του 'Αγίου Όρους. Θά ηδυνάμην και έγώ να κάμω την προσπάθειαν αυτήν, τοσούτω μάλλον καθ' όσον διέμεινα και ειργάσθην επί μακρόν εις τό "Αγιον Όρος διά τά χειρόγραφα και την Τέχνην. Και δεθείως έχομεν μεγαλυτέραν αξίαν αι περιγραφαι ενός αυτόπτου παρά ή μνεία περιγραφών άλλων. Δέν λησμονώ όμως ότι είμαι κυρίως ιστορικός. "Αν έπεχειρουν να πλέξω και έγώ έναν ύμνον πρός τās φυσικās καλλονάς του "Αθωος, τās όποιας έθαύμασα ο ίδιος, δέν θά έκαμνα τίποτε άλλο παρά να προσθέσω και έγώ μίαν περιγραφην περισσοτέραν εις τās άπειραριθμους άλλας, και ίσως όχι την καλύτεραν.

Προτιμώ να δείξω εις τούς άναγνώστας μου, ως ιστορικός που είμαι, πώς είδα παλαιούς περιηγητάς εις "Αγιον Όρος και ποίας έμπνεύσεις έδωκεν εις αυτούς τό ύπεροχον θέαμα της μεγαλοπρεπούς φύσεως αυτού.

(1) Δέν πρόκειται ενάσθαι ν' αναφέρω τās σχετικās εργασίας. Μνημονεύω μόνον, ότι σπουδαίωτατον έργον περί τέχνης έγραψεν ο Γερμανός Μπρουάου (1891). Δίκαιον δε είναι να μνημονεύθῃ ότι και 'Αγιορείται μοναχοί μετά φιλοτιμίας έπεδόθησαν εις την μελέτην του 'Αγίου Όρους. Τά καλύτερα γενικά έργα περί του "Αθωος είναι τά υπό δύο λογίων 'Αγιορειτών μοναχών, εκδοθέντα, του Γερασίου Σμυρνάκη (1903) και του Κοσμά Βλάχου (1903). — Βλ. Μεγ. 'Εγκυκλοπαίδειαν λέξις «Α θ ω ς».

Ο Βυζαντινός συγγραφέας Γρηγοράς μάς δίδει ώραιότητα και μακροτάτην περιγραφην (έκδ. Βόννης, τ. Β' σ. 714), εκ της όποιας άπισπώμεν μόνον τά εξής:

—«Υπάρχει Χώρα εις τόν κόσμον, τό όρος "Αθως, τό όποιον είναι άξιον μεγάλου θαυμασμού. Έχει θαυμασίαν εύκρασίαν άέρος και κοσμεϊται με παντός είδους χλόην και λούεται από καθαράς άκτίνας του ήλιου, και με δένδρα πολυειδή στολίζεται και με άλση και με λειμώνας ποικίλους, και είναι πλούσιον εις έργα ανθρωπίνων χειρών. Με μίαν λέξιν εκεί συρρέουν όλα τά γνωρίσματα της άρετης, είτε πρός την φύσιν άποβλέψη τις, είτε εις τόν μοναχικόν βίον τών κατοικούντων. Δέν υπάρχουν εκεί φωνασκίαι τών γυναιών και τό άκόλαστον όμμα, ουτε δημόσια έμπορία και άγοραί και δικαστικοί άγώνες και ρητορικοί, άλλ' ουτε δουλεία και αυθεντία χωρίζει τόν βίον άλλ' ισότης και μετριότης φρονήματος και σεμνότης ήθους και ευγένεια δικαιοσύνης κοσμούν τόν χώρον εκείνον και όλα αι άρεταί όσαι δημιουργούσιν ουρανίαν επί της γής πολιτείαν».

Πρό παντός πρέπει να εξαρθῇ ή εις θαυμασίαν τοποθεσίαν ιδρυσις τών μονών του "Αθωος. Και παλαιοί άκόμη περιηγηταί θαυμάζουν τās περιβαλλούσας τās μονάς υπερόχους φυσικās καλλονάς, την χαρίεσσαν, την επιβλητικήν, την άγρίαν θεαν της φύσεως. Είς παλαιός "Ελλην προσκυνητής, ο 'Ιωάννης Κομνηνός, ιατρός και έπειτα μητροπολίτης της Σιλιστρίας, ο όποιος έπεσκέφθη τό "Αγιον Όρος κατά τό έτος 1710, έγγραψε «Προσκυνητάριον του 'Αγίου Όρους, του "Αθωος, μικρόν, αλλά πολύ ενδιαφέρον βιβλίον διά την εποχήν, διά τās ωραίās και άφελείς περιγραφάς, διά την απλότητα και την ευσεβειαν, με την όποιαν όμιλεί περί τών μοναστηρίων. Εις τό παλαιόν εκείνο Π ρ ο σ κ υ ν η τ ά ρ ι ο ν εύρίσκει ωραιστάτας έκφράσεις και παρατηρήσεις, με συγκίνησην δε άνέγνωσα και έξαισίσας εν τῇ άφελεία των περιγραφάς της φύσεως, ή όποια περιβάλλει τά μοναστήρια. Σχετικώς με τό «σεβάσμιον μοναστήριον της

Μεγάλης Λαύρας» λέγει ο παλαιός περιηγητής, τά εξής:

—«Είνα τό μοναστήριον εις εύμορφον θέσιν. Έμπροσθέν του όλον τό Αιγαίον πέλαγος, όπισθεν δε εις την ράχιν του έχει τό όρος του "Αθωος ύψηλότατον και ουρανόμηκες». "Όταν δ' έρχεται εις την περιγραφην της μονής, τών 'Ιβήρων και όμιλη περί τών περι αυτήν λέγει:

—«Εξώθεν δε τούς διασκεδάζει (τό μοναστήριον) κάθε στενωχωρίαν και μελαγχολίαν: πρώτον μεν με μίαν πιάτξαν, όπου είναι ευθύς μετά την εξώπορταν του μοναστηρίου, δεύτερον δε άντικρύ... με ένα κίσοκιον, και κοντά εις αυτό με δύο θρύσες γλυκορρούς... Τά δε περίξ άπάσης της μονής πολυανθη και άγλαόκαρπα περιβόλια, κοί τούς εύόσμους νερατζώνες... και τās πολυφάρους άμπέλους, πώς να σιωπήσω ή να περιγράψω καθώς πρέπει την αυτών ωραιότητος;

"Άλλο πάλιν μοναστήριον (του Διονυσίου) έχει εξώθεν «νερατζώνα αξιουθαύμαστον και πρόσχαριν θεωρίαν κατά τό πέλαγος της άσπρης θαλάσσης».

Σχετικώς δε με την μονήν της Λαύρας λέγει: «Και ή τοποθεσία του μοναστηρίου είναι πολλά θαυμάσιος, στολισμένη παντοχόθεν με εύμορφα και κάρπιμα δένδρα, και με νερατζιές και κυπαρίσσια και περιβόλια εύμορφας».

Δέν συγκινεί δε μόνον τούς άπλοικούς προσκυνητάς ή ωραία και χαρίεσσα φύση του 'Αγίου Όρους. Και οι λόγοι κοσμικοί άνδρες, οι όποιοι έσχων την ευκαιρίαν να διαμείνουν εις τόν "Αθωνα ένθουσιάζονται με τά έξαισία εκείνα θεάματα.

Γλαφυρωτάτη είναι ή περιγραφή του παρά τό Βατοπέδιον λόφου, την όποιαν εύρίσκομεν εις έπιστολήν του Ευγένιου Βουλγάρεως. Ο επιφανής ουτος διάσκαλος του γένους άνελαθεν τό 1753 την διεύθυνσιν της περιφήμου 'Αθωνιάδος Σχολής, και διέμεινε περί τά έξ έτη εις τόν "Αθωνα. Πολύ συχνά λοιπόν θά έπεριπάτει εις τούς περί τό Βατοπέδιον χώρους όπου ήτο ή 'Αθωνιάς σχολή. Ο Ευγένιος Βούλγαρις λέγει μετ' ένθουσιασμού τά εξής:

«Έδώ και ύδατα καλλίρορα και άήρ εύκραέστατος, και αύρα ποντιάς... άλση τε συνηρηφή και κατά-

σκια πανταχόθι, και χλόη άειθαλής, την όρασιν καταπέρπουσα: φυτών δε είδη παντοία, έλαίαι, άμπελος, δάφνη, μυρσίαι... και πτηνών στίφη καλλικελάδων, εν οίς πολλή ή άηδών και ο κόσσυφος και ή χελιδών... Λιμνίσκος υπό τόν λόφον μικρός... θάλασσά τε ύπεστρωμένη κυκλόθεν, νυν μεν γαληνιώσα και κρυσταλλίζουσα, νυν δι' ύποφρίσσουσα... νυν δ' έπαφρίζουσα και εκ μυχών αυτών ταρασσομένη άλλοτε άλλως ποικίλον παρίσταται θέαμα».

Βαθολάτην δε αισθητικήν συγκίνησην προκαλεί τό "Αγιον Όρος προς όλους τούς ξένους περιηγητάς, και εις αυτήν ακόμη τόν παραδοξολόγον ιστορικόν Φαλλμεράγερ. Ο κακόφωνος εκείνος κήρυξ της έξαφανίσεως του 'Ελληνικού λαου εκ του χειμάρρου τών Σλάβων, εύρίσκει γλυκητάτους τόνους διά να εξυμνήσῃ τās φυσικās καλλονάς του "Αθωος εις τās ωραίās άληθώς περιηγητικās έντυπώσεις αυτού από τό "Αγιον Όρος, τās όποιας έδημοσίευσεν εις τās «Έ ν τ υ π ώ σ ε ι ς » αυτού «έξ' Α ν α τ ο λ ῆ ς» (1845).

Ω Σ Π Ρ Ο Σ την ιστορίαν της Βυζαντινης τέχνης τό "Αγιον Όρος περικλείει σημαντικώτατα μνημεία, τά όποια δίδουν εις ημάς πλήρη εικόνα της εξέλιξεως αυτής από την εποχήν τών Παλαιολόγων και έπειτα. Εις τά πολυάριθμα και πολυποίκιλα μνημεία, τά όποια διεσώθησαν έσορμητικώτα εις την χερσόνησον έχομεν λαμπρά τεκμήρια όλων τών ειδών της Βυζαντινης Τέχνης. Εις ουδέν άλλο μέρος της ύψηλιου, εις ουδεμίαν γωνίαν του κόσμου, ουτε του 'Ορθοδόξου, ουτε του Καθολικού, άλλ' ουτε και τών άλλων μεγάλων θρησκείων, του Μωαμεθανισμού και του Βουδδισμού, ύπαρχει σύνολον μνημείων τόσον πλούσιον, τόσον πλήρες, τόσον σημαντικόν, όσον εις τό "Αγιον Όρος. Εις την Κωνσταντινούπολιν και εις την Θεσσαλονίκην, τās δύο μεγάλας πόλεις της Βυζαντινης Αυτοκρατορίας, όπου σώζονται σπουδαιότατα μνημεία τέχνης, είναι ταύτα όλιγαριθμα, εις τόν Μυστράν, όπου έχομεν κολοσσιοίον ύλικόν τέχνης, έλλείπει ή μικροτεχνία, μόνον εις τό "Αγιον Όρος διεσώθησαν όχι μόνον πολυαριθμώτατα και σπουδαιότατα μνημεία, αλλά και μνημεία

κέντρον μοναχικόν, εις τό όποιον έχομεν πληθύν και ποικιλίαν μνημειάντιπροσωπεύοντα όλην την Βυζαντινήν τέχνην. Υπάρχει και άλλο αν, τά Μ ε τ έ ω ρ α, αλλά δέν δύναται να συγκριθῇ με τό "Αγιον Όρος. Και άλλο δε μέγα, μοναδικόν χάρισμα έχουν τά μνημεία του 'Αγίου Όρους, ότι είναι ακόμη και σήμερον μνημεία ζ ω ν τ α ν ά, ότι δηλαδή διασώζονται όχι ως εις μουσεϊον άμυχον, άλλ' ως εις κόσμον, ο όποιος ύπαρχει και κινείται και αισθανεται σήμερον, έχει εις χρῆσιν τά παλαιά και σεπτά εκείνα μνημεία με τόν ίδιον τρόπον, τόν όποιον και οι άνθρωποι της εποχής κατά την όποιαν έδημιουργήθησαν ταύτα. Και δέν είναι τούτο μικρά σπουδαιότης τών Βυζαντινών μνημείων του 'Αγίου Όρους.

Η έ π ο χ ή : Τά μνημεία του 'Αγίου Όρους αντιπροσωπεύουν πολύ μακράν εποχήν της Βυζαντινης Τέχνης, και όχι μόνον μακροτάτην εποχήν, αλλά και σχηματίζουν μίαν άλυσον σχεδόν αδιάσπαστον, από τούς χρόνους της πρώτης εμφανίσεως έως σήμερον. Δ έ κ α α ί ώ ν ε ς, σχεδόν συνεχείς, άφη-

καν μνημεία εις την υπό της φύσεως και της Τέχνης, ως και του βίου και της ιστορίας, έξαιρετικώς εύνοηθείσαν εκείνην χερσόνησον. Τά άγιορειτικά μνημεία τέχνης αρχίζουν να εμφανίζονται εις την χερσόνησον από τούς χρόνους, από τούς όποιους εκτίσθησαν αι πρώται σωζόμεναι μεγάλαι μοναί, και δη από τά τέλη του 10. και τās αρχάς του 11. αιώνος και συνεχίζονται δυνάμεθα να είπωμεν διότι έως σήμερον έξακολουθῇ ή 'Αγιορειτική Τέχνη. Έκτοτε τό "Αγιον Όρος ήρχισε να καθίσταται ή σπουδαιότατη εν τῷ κόσμῳ μοναχική πολιτεία, ήρχισαν λοιπόν να κτίζωνται μοναί, μεγάλα και μικρά, ποικίλα άλλα κτίσματα, να διακοσμούνται ταύτα, πρό παντός αι εκκλησίαι, δι' έργων παντοίων γλυπτικής και ζωγραφικής, να πλουτίζονται αι εκκλησίαι δι' άφιερωμάτων, δηλαδή διά μικροτεχνιμάτων. Και ουτως όλα τά είδη της Τέχνης εύρίσκονται εις τό "Αγιον Όρος, δηλαδή ήμπορεί κανείς να σπουδάσῃ ολόκληρον την Βυζαντινήν τέχνην, συμπληρώνων με την άτελείωτον ποικιλίαν τών

μνημείων και τὰ μνημεία τῆς παλαιότερας ἐποχῆς.

Ἀπὸ τὸν 11. αἰώνα δὲν ἔπαυσε ἡ Τέχνη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Τὰ περισσότερα καὶ τὰ σπουδαιότερα μνημεία ἀνήκουν εἰς τοὺς τέσσαρες αἰῶνας, ἀπὸ τὸν 10 ἕως τὸν 17 αἰῶνα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν 17. αἰῶνα ἡ τέχνη συνεχίζεται, διότι τὰ παλαιότερα μνημεία συνεχῶς ἀνακαινίζονται, ἰδίως αἱ τοιχογραφίαι τῶν ἐκκλησιῶν. Καὶ κατὰ τοῦτο ἐλαττώνεται ὅπωςδήποτε ἡ σπουδαιότης τῶν τοιχογραφιῶν. Εἶπον δὲ ὅτι ἕως σήμερον συνεχίζεται ἡ Τέχνη, διότι καὶ σήμερον λειτουργοῦν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος σχολαὶ ζωγραφικῆς, ὅπως ἡ περίφημος Σχολὴ τῶν Ἰωασαφαίων μοναχῶν. Ἄλλως τε καὶ ὡς σήμερον ἀναγκάζονται οἱ μοναχοὶ νὰ ἐπισκευάζουσιν τὰς ἐκκλησίας τῶν καὶ ἄλλα κτίρια, ἐξασκολουθεῖ δὲ καὶ εἰς τὴν οἰκοδομικὴν, ἢ βυζαντινὴν παράδοσιν.

Τὰ κοσμικὰ κτίσματα: Δικαίως θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπῃ τις ὅτι ἡ Τέχνη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος εἶναι μονομερῆς, διότι θὰ ἦτο μόνον ἐκκλησιαστικὴ τέχνη. Πολλὰ ὅμως καὶ πολυειδῆ εἶναι καὶ τὰ μνημεία τῆς κοσμικῆς τέχνης, τὰ ὅποια ἦσαν καὶ αὐτὰ ἀπαραίτητα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου τῶν μοναχῶν. Αἱ μεγάλα μοναὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀμοιάζουν μὲ πολίχνιας, αἱ ὅποια πρέπει νὰ ἔχουν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὰς βιοτικὰς χρήσεις. Καὶ κατὰ πρῶτον αἱ μόναι αὐταὶ ἔχουν τὰς ὀχυρώσεις αὐτῶν, διότι ὁμοιάζουν μὲ κάστρα, ὅπως καὶ τὰ παλαιὰ μεγάλα μοναστήρια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας. Ἐχουν περίβολον τειχῶν, ἐπάλξεις, πύργους. Εἰς δὲ τὸ ἐσωτερικὸν ἔχουν κάθε κτίσμα, τὸ ὅποιον χρειάζεται καὶ εἰς τὴν κατὰ κόσμον κοινωνίαν, οἰκίματα, νοσοκομεία, ἀποθήκας, φούρνους (μαγγιπεῖα) κ.λ. Ἰδοὺ τί λέγει μὲ ἀπλότητα ὁ γνωστός εἰς ἡμᾶς παλαιὸς προσκυνητὴς Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς ὁμιλῶν περὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας:

—«Εἰς αὐτὸ θέλεις ἰδῆ τῶν Πατέρων τὰ μαγγιπεῖα (φούρνους), νοσοκομεία διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, τὰ βαγενναρεῖα, ἐλαιοτριβεῖα, τζακαρεῖα, ραπταρεῖα καὶ τὰ λοιπὰ καὶ μάλιστα πάντων τὸ μέγα καὶ ὑπερβαύμαστον τραπεζαρεῖον, τὸ ὅποιον εἶναι εἰς

σχῆμα σταυροῦ καὶ ἔχει τραπέζια εἰκοσιτέσσαρα μαρμαρένια ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ ἄλλο μέρος τάξιν...». Τὸ τραπεζαρεῖον, τὸ ὅποιον εἶναι εἰς τ ρ α π ε ζ α τῶν μοναχῶν, ἢ ὁποῖα εἰς τὰ μεγάλα μοναστήρια εἶναι πραγματικὰ ἀξιοθαύμαστα, κοσμείται καὶ μὲ τοιχογραφίας, διότι συνεχίζει, οὕτως εἶπεν καὶ ἐκκλησίαν.

Ἐξακολουθεῖ δὲ περαιτέρω ὁ ἀφελῆς, ἀλλὰ προσεκτικὸς προσκυνητὴς νὰ περιγράψῃ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ κτίσματα τοῦ μοναστηρίου:

—«Ἐχει τὸ μοναστήριον κάτω εἰς τὸν αἰγιαλὸν λιμένα κατασκευαστόν, ὡς ἀρσανᾶν ἐπιτήδειον διὰ τὰ πλοία, καὶ πύργον ὑψηλὸν καὶ ἀξιοθέατον, κτίσμα βασιλικὸν μὲ πατώματα ἕξ. Εἰς τὰ ὅποια συβαίνουσιν ἀπὸ ἓνα γεφύρι ξυλῆνιον τὸ ὅποιον σηκώνοντες μὲ τέχνην ἐπάνω δὲ εἶναι βολετόν πλεόν ἄλλος τινὰς νὰ εἰσέβῃ εἰς αὐτόν».

Ὁ πύργος τῆς Ἀγίας Λαύρας εἶναι τὸσον μέγας καὶ ἰσχυρός, τὸσον καλῶς κατὰ τὴν στρατιωτικὴν μηχανικὴν κατασκευασμένος, ὥστε ἔχει καὶ τὴν περίφημον κινήτην γέφυραν (Pont - levis) τῶν φεουδαλικῶν κάστρων τῆς Δύσεως. Ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν κινήτης γεφύρας εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν ἠμποροῦμεν εὐλόγως νὰ συναγάγωμεν ὅτι καὶ τὴν σπουδαίαν αὐτὴν λεπτομέρειαν στρατιωτικῶς ἀρχιτεκτονικῶς παρέλαβον οἱ Φράγκοι ἱππῶται ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν στρατιωτικὴν ἀρχιτεκτονικὴν.

Ἐχομεν λοιπὸν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ μνημεία τῆς ἀστικῆς καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀκόμῃ ἀρχιτεκτονικῆς. Εἶναι ὅμως αὐτονόητον ὅτι κυρίως τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἰδρύματα καὶ ἔργα ἐκκλησιαστικῆς τέχνης εἶναι τὰ πολυαριθμότερα καὶ τὰ σπουδαιότερα. Καὶ ἀρχίζομεν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Ἀγιορειτικῶν ἐκκλησιῶν: Ἰδοὺ ποῖα εἶναι ἡ χρονολογικὴ κατάταξις τῶν σπουδαιότερων Καθολικῶν, ἤτοι τῶν σπουδαιότερων μεγάλων ναῶν, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸ κέντρον τοῦ ὅλου μοναχικοῦ βίου μῆς μονῆς:

Εἰς τὸν 11. αἰῶνα ἀνήκουν τὰ καθολικά τῆς Λαύρας, τῶν Ἰβήρων, τοῦ Βατοπεδίου.

Εἰς τὸν 12—13. αἰῶνα τὸ τοῦ Χιλανδαρίου.

Εἰς τὸν 14. αἰῶνα τὸ τοῦ Παντοκράτορος (1363) καὶ Ἐσφιγμένου. Εἰς τὸν 15. αἰῶνα τὸ τοῦ Ἁγίου Παύλου (1447).

Εἰς τὸν 16. αἰῶνα τὸ τοῦ Κουτλουμουσίου (1540), τοῦ Σταυρονικήτα (1542), τοῦ Ξενοφώντος (1545) τοῦ Καρακάλλου (1548), τοῦ Διομισίου (1547), τοῦ Δοχειαρίου (1567) κλπ.

Ἐν γένει αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Ἄθωνος εἶναι τρουλωταὶ βασιλικαὶ ἔχουσαι τὸ σταυρικὸν ἢ σταυροειδὲς σχῆμα, τὸ ὅποιον ὄχι μόνον ἐσωτερικῶς εἶναι αἰσθητὸν ἐκ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διατάξεως, ἀλλὰ καὶ ἐξωτερικῶς. Τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικὸν σημεῖον ὡς πρὸς τὴν Ἄθωνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν εἶναι αἱ δύο μεγάλαι κόγχαι, αἱ ὅποιαι τερματίζουν τὸν βόρειον καὶ τὸν νότιον τοῖχον τῆς ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε μὲ τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ δίδεται εἰς αὐτὴν ἓν σχῆμα τριφυλλοειδές. Αἱ δύο πλάγια κόγχαι στηρίζουν τὰς πρὸς Β. καὶ Ν. καμάρας τοῦ ναοῦ καὶ οὕτως ὁ τροῦλλος ἔχει μεγάλην στερεότητα καὶ ἀσφάλειαν. Συνδέονται δὲ αἱ κόγχαι αὐταὶ ὄχι μόνον ἀρχιτεκτονικῶς μὲ τὰς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ συμβολικῶς μὲ τὴν ἐν αὐτῇ τελευτήσαν ἀκολουθίαν, διότι χρησιμεύουν εἰς τὸ νὰ τονίζουν τὸ σταυροειδὲς σχῆμα τοῦ ναοῦ, καὶ συγχρόνως ἀνοίγουν εὐρύν χωρὸν διὰ τοὺς χορούς τῶν μοναχῶν, διὸ καὶ αἱ κόγχαι αὐταὶ ὀνομάζονται χοροί. Κατ' ἀρχὰς ἀνηγέρθησαν κατὰ τοιοῦτον σχέδιον τὰ πρῶτα Καθολικά, οἱ πρῶτοι μεγάλοι ναοὶ — τῆς Λαύρας, τοῦ Βατοπεδίου, τῶν Ἰβήρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σχέδιον τοῦτο παρεῖχεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀσφάλειαν διὰ τὸν ὄλον ναόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μεγάλην εὐκολίαν διὰ τὴν εὐρύτητα τοῦ χώρου, μετεδόθη ἀπὸ τοὺς πρῶτους τοῦτους ναοὺς καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτοὺς ἰδρυθέντας εἰς τὸν Ἄθωνα, ἐντεῦθεν δὲ διεδόθη καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ Ζωγραφικὴ: Ἐξαιρετικὴν ὄλως σημασίαν διὰ τὴν Βυζαντινὴν τέχνην ἔχουν τὰ μεγάλα συστήματα τοιχογραφιῶν, τὰ ὅποια διακοσμοῦν τὰς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἡ ζωγραφικὴ ἀντιπροσωπεύεται μὲ ἀπέραντον ὕλικόν,

μὲ κολοσσαῖα σύνολα τοιχογραφιῶν, μὲ ὀλίγα ψηφιδωτὰ, μὲ ἀτελείωτον πλῆθος εἰκόνων, μὲ πολλὰς μικρογραφίας ἐπὶ χειρογράφων. Ἰδίως ὁμως κολοσσαῖον, καταπληκτικὸν πρό παντός διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸν πλοῦτον εἶναι τὸ ὕλικόν, τὸ ὅποιον παρέχουν αἱ τοιχογραφίαι. Εἰς τὸ Βατοπέδι σώζονται ψηφιδωτὰ τοῦ τέλους τοῦ 11. αἰῶνος.

Ἐξ εἰδήσεων ἐγγράφων μαθάνομεν ὅτι κατὰ τὸν 14. αἰῶνα ἐζωγραφήθησαν αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Χιλανδαρίου καὶ τοῦ Βατοπεδίου (τοῦ Καθολικοῦ τῆς μονῆς ταύτης αἱ τοιχογραφίαι εἶναι τοῦ 1312). Κατὰ δὲ τὸν 15. αἰῶνα τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ τοῦ Κωνσταμονίτου. Αἱ τοιχογραφίαι αὐταὶ τοῦ 14. καὶ 15. αἰῶνος δὲν σώζονται, διότι ἀνεκαινίσθησαν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, θεωροῦνται ὁμως σήμερον ἔργα τῆς Μακεδονικῆς σχολῆς, διότι ἐφιλοτεχνήθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Σέρβων ἡγεμόνων. Ἐμνοεῖται ὅτι ἡ ἀντίληψις αὐτῆ, ἡ ὅποια ἐσχάτως ἐπεκράτησεν, δύναται νὰ εἶναι ἀληθής, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἔχη ἰσχυρὰν ἐπιστημονικὴν δύναμιν ὡς στήριγμα. Ἰδίως ὁμως κατὰ τὸν 16. αἰῶνα φθάνει ἡ Ἀγιορειτικὴ ζωγραφικὴ εἰς τὴν ἀληθινήν, τὴν καὶ μόνην πραγματικῶς γνωστὴν εἰς ἡμᾶς ἀνθισίν τῆς.

Ἡ τέχνη τῶν τοιχογραφιῶν: Εἰς τὰς παλαιότερας τοιχογραφίας, τῶν ἀρχῶν τοῦ 16. αἰῶνος (1526 καὶ 1540), εἰς τὸ Πρωτᾶτον τῶν Καρυῶν, παρατηροῦμεν χάριν καὶ προσοχὴν εἰς τὴν ἔκφασιν τῆς ζωῆς. Αἱ συνθέσεις ἔχουν ἀρκετὴν κίνησιν, ἀρκετόν πραγματισμόν καὶ λαμπροὺς χρωματισμούς. Παρόμοια χαρακτηριστικὰ εὐρίσκονται καὶ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου καὶ τῆς Λαύρας (1512). Εἶναι δὲ, χαρακτηριστικὰ τῆς Μακεδονικῆς σχολῆς. Ἄλλ' ἰδίως ἡ Κρητικὴ σχολὴ λαμβάνει ἀπὸ τὸν 16. αἰῶνα τὴν διεύθυνσιν τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως. Τὸ καθολικὸν τῆς Λαύρας ἐζωγραφήθη ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους τοῦ Κρητοῦ. Ἦδη εἰς τὸ παλαιὸν «Προσκυνητᾶριον τῆς Λαύρας», ὁ Τριγώνης, ὁμιλῶν περὶ τῶν εἰς τὸν κύριον ναόν τοιχογραφιῶν, ἔγραψεν: «Ὅλαι αὐταί, ὅπου εἶπον, εἶναι θαυμάσια καὶ ἐξαισία,

μὲ τὸ νὰ εἶναι ἱστορία τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἀρίστων Κρητῶν, οἱ ὅποιοι μεγάλῃν φήμην καὶ ὄνομα ἀφήκαν διὰ τὴν ἔμψυχον σχεδὸν καὶ ἀρίστην ζωγραφίαν των». Ὁ χαρακτηρισμὸς λοιπὸν τῶν τοιοῦτων ζωγραφικῶν, ὡς προϊόντων σχολῆς ἰδιαίτερας, ἢ ὅποια δύναται νὰ κληθῆ Κρητικὴ, εἶναι παλαιός, ἴσως καὶ δύο αἰῶνων, πρέπει ἄρα νὰ δεχθῶμεν αὐτόν ὡς ἔχοντα σπουδαῖον λόγον ὑπάρξεως, ἐνὸς τῶν χαρακτηρισμῶν ἄλλων ἔργων ὡς Μακεδονικῆς σχολῆς, πρέπει νὰ τὸν θεωρήσωμεν ὡς ἀπλήν εἰκασίαν νεωτέρων ἐρευνητῶν.

Αἱ εἰκόνας: Διὰ νὰ συμπληρωθῶν αἱ γνώσεις ἡμῶν περὶ τῆς Ἀγιορειτικῆς ζωγραφικῆς, πρέπει νὰ τὸν θεωρήσωμεν ὡς ἀπλήν φῖα τῶν ἱστορημένων χειρογράφων καὶ αἱ ἐπὶ ξύλου εἰκόνας. Πολυτιμώταται ἰδίως εἶναι μικραὶ ψηφιδωταὶ εἰκόνας— τοιαῦται πολλαὶ σώζονται — αἱ ὅποια φυλάσσονται εἰς τινα σκευοφυλάκια τῶν μονῶν (τοῦ Βατοπεδίου, τῆς Λαύρας κ.λ.). Ἄλλ' ἀπειρία ἐζωγραφισμένων διὰ χρωστήρος εἰκόνων ὑπάρχει εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομασταὶ εἶναι αἱ θαυματουργοὶ εἰκόνας, αἱ καὶ παλαιότερα, ἂν καὶ ἡ παράδοσις εἶναι πάντοτε ὑπερβολικὴ. Ἡ Μονὴ τῶν Ἰβήρων κατέχει παλαιότατην εἰκόνα τῆς Παναγίας. Εἰς τὸ Βατοπέδι φυλάσσονται δύο ἐξαιρέτα παλαιὰ εἰκονίδια εἰς δίπτυχον τὰ ὅποια ἐπιλέγονται «νιῖα».

Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν εἰκόνων τοῦ Ἁγίου Ὄρους μὲ τὰς ἱστορίας, ἤτοι τὰς ζωγραφίας τῶν χειρογράφων καὶ μὲ τὰς ζωγραφίας τῶν τοίχων, ἔχει ν' ἀποδώσῃ, πολλὰ καὶ σπουδαῖα διδάγματα. Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι αἱ εἰκόνας τοῦ Ἄθωνος εἶναι τῆς Μεταβυζαντινῆς περιόδου, δηλαδὴ τῶν χρόνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουν ὄλαι σχεδὸν αἱ σωζόμεναι εἰκόνας.

Τὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς: Ἐπὶ μαρμάρου γλυπτὰ ἔργα εἶναι καὶ εἰς τὸν Ἄθωνα, ὅπου, ὡς καὶ κάθε κέντρον Βυζαντινῆς τέχνης, τὰ κοσμοῦντα ἐσωτερικῶς ἰδίως τὰς ἐκκλησίας, κιονόκρανα, θωράκια, πλαισιώματα τῶν θυρῶν. Ἀξία λόγου εἶναι τὰ θωράκια, ἤτοι αἱ πλάκες αἱ διακοσμοῦ-

σαι τὴν «Φιάλην» τῆς Λαύρας, ἔργον πιθανῶς τοῦ 12. αἰῶνος. Ἰδιαίτερας δ' ἀξία προσοχῆς εἶναι ὀλισσοταὶ ἀνάγλυφοι παραστάσεις Ἀγίων ἐπὶ μαρμάρου.

Συνηθέστερα εἶναι τὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς καὶ σπουδαιότερα τὰ μικροτεχνήματα ἐπὶ ποικίλης ὕλης καὶ δὴ ἐπὶ μετάλλου, τὰ ὅποια εἶναι πολλακίς ἐξαισία ἔργα μικρογλυπτικῆς. Τοιαῦτα εἶναι τὰ θυροφύλλα τῆς Ἀγίας Λαύρας, δῶρον πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Νικηφόρου, καὶ ἡ ὀρειχάλκινη θύρα ἢ κοσμοῦσα τὸ καθολικὸν τοῦ Βατοπεδίου. Πολυάρθιμα δὲ εἶναι τὰ μικρογλυπτικὰ ἔργα τὰ σωζόμενα εἰς τὸν Ἄθωνα ἐπὶ παντοίας ὕλης, τέμπλα ἰδίως, ἐπὶ ξύλου, καλύμματα Εὐαγγελίων, ἐπὶ ξύλου καὶ συνηθέστερον ἐπὶ μετάλλου. Πολυπληθέστατα ἐπίσης εἶναι τὰ ἄλλα μικρότερα ἔργα ξυλογλυφίας, σταυροὶ, ἐγκλίτια, φωτοστέφανοι κ.λ.π., τὰ ὅποια φυλάσσονται εἰς τὰ σκευοφυλάκια τῶν ἱερῶν μονῶν. Πολυπληθέστατα ἰδίως εἶναι τὰ πολυποικίλα ἔργα χρυσοχοικῆς, εἴτε μεταλλογλυπτικῆς, ὡς καὶ τὰ περίφημα Βυζαντινὰ σμάλτα.

Τὰ θαυμασιώτερα κ'εἰμήλια: Ὁ πλουσιώτερος θησαυρὸς εἰκόνων καὶ ἱερῶν σκευῶν καὶ παντοίων κειμηλίων σώζεται φυσικὰ, εἰς τὰ περίφημα σκευοφυλάκια τῶν ἱερῶν μονῶν τῆς Λαύρας, τῶν Ἰβήρων, πρό παντός τοῦ Βατοπεδίου. Εἶναι τὸσον ἀπειράριθμα τὰ κειμήλια ταῦτα, εἶναι τὸσον θαυμαστά πλεῖστα ἐξ αὐτῶν, ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μνημονευθῶν ἐν ταῦθα οὔτε τὰ ἀξιολογώτατα. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ σημειώσω παρὰ μόνον ὀλίγα ἐντελῶς ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν τέχνην καὶ τὴν ἱστορίαν, καὶ μόνον τὰ ἀδιαφιλονικίως γνωστὰ εἰς ποῖον ἀφιερωτὴν καὶ εἰς ποῖαν ἐποχὴν ἀνήκουν.

Παραλείπω τὰς εἰκόνας, τὰ πολυποικίλα ἐκκλησιαστικὰ ἐπιπλά σκευῆ, τὰς πολυτίμους λειψανοθήκας, σταυροθήκας καλύμματα Εὐαγγελίων λαμπροὺς ἀρχιερατικῶς σάκκουσ πολὺ παλαιούς, καὶ μνημοεύα μερικὰ περίφημα ἱστορημένα χειρόγραφα, ὡς τὴν Ὀκτάπτυχον τοῦ Βατοπεδίου τοῦ 11 αἰῶνος, μοναχικὰ Ψαλτήρια τοῦ Παντοκράτο-

ρος και του Βατοπεδίου του 9—10. αιώνας, Εύαγγελιον των Ίθέρων του 12. αιώνας κ.λ.π.

Ἄλθης ἀριστοῦργημα τῆς μικρογλυφικῆς τέχνης εἶναι τὸ Παναγία ἱεροδίσκος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εἰκονίζεται εἰς τὸ μέσον ἡ Θεοτόκος, ἔξ ὀπίθου λίθου, γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα «Δίσκος τῆς Πουληρίας». Ἡ ἐπιγραφή, ἡ ὁποία μνημονεύει τὸ ὄνομα τῆς Αὐγουστας Πουληρίας προσετέθη κατὰ τὸν 18. αἰῶνα, τὸ θαυμάσιον ὄμοιον ἔργον τοῦτο εἶναι τοῦ 12 αἰῶνος καὶ φυλάσσειται εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου. Ἄλλο ἐξαισίων ἀριστοῦργημα, σπουδαιότατον καὶ ὑπὸ ἱστορικὴν ἐπισημνίαν, εἶναι ἡ Φιλάλη, καὶ τὸ κύπελλον, δῶρον τοῦ Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγου, μεμαρτυρημένα ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς. Εἶναι

ἔξ ἰάσπιδος λίθου, ἔργον τοῦ τέλους τῆς 14. ἢ τῶν ἀρχῶν τῆς 15 ἐκ. καὶ φυλάσσειται εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Βατοπεδίου. Αἱ θαυμάσιαι συλλογαὶ τῶν ἱερῶν ἀμφίων (λαμπροὶ ἀρχιερατικοὶ σάκκοι τῆς Λαύρας καὶ τῶν Ίθέρων, ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Φωκῶν ἢ τὸν Τσιμισκῆν) ὑπειθυμίζουν τὴν τεχνικὴν παράδοσιν τῶν περιφῆμων ὑφαντουργικῶν ἐργαστηρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΤΟΙΟΥΤΟΝ ὑπέροχον καὶ ἀπέραντον Μουσεῖον Τέχνης εἶναι τὸ Ἄγιον Ὅρος. Ἡ καὶ σήμερον ζωντα-

νὴ Μεσαιωνικὴ ἐκείνη Πολιτεία περιώζει εἰς ὑμᾶς μνημεῖα τέχνης, ἀναμνήσεις ἱστορικῆς, περικλείει ἀπολαύσεις αἰσθητικῆς, φύσεως καὶ τέχνης πολυαριθμοῦς, τόσον ἀληθινῶν, ὥστε ἀναντιρρήτως ἀναδεικνύεται μοναδικὸς τόπος τῆς Οἰκουμένης.

Ὅσοι περιηγηταί, ὅσοι ἐρευνηταί, ὅσοι ἐν γενεῇ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος ἐπιθυμοῦν νὰ ἴδουν καὶ νὰ γνωρίσουν κάτι τὴν ἴδιον σπουδαῖον ἔξ ὅσων ἐδημιούργησε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὀφείλουσιν νὰ κάμουν ἐν ταξίδιον εἰς τὴν ὠραίαν ἐκείνην μοναχικὴν χερσόνησον!

*Εὐαγγελίου Ἁγίου
Κωνσταντίνου Ἁγίου*

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΓΙΑ ἘΝΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΜΙΑ καὶ σκέφτομαι νὰ φέρω στὸ Φῶς, γιὰ πρώτη φορά, κάποιες σελίδες ἀπὸ τὸ προσωπικὸ μου Ἡμερολόγιον, πού κρατῶ χωρὶς διακοπὴν πολλὰς δεκάδες χρόνια, θὰ ἤθελα νὰ ἐπαναλάβω κάτι, πού δὲν ἀφίνω περίσσειαν χωρὶς νὰ τὸ δηλώσω, σχετικὰ μὲ τὰ γραπτά μου: διαρκῶς, σὲ ὄσους ἔχουν τὴν καλωσύνη ν' ἀσχολοῦνται μὲ αὐτά, διαμαρτύρομαι γιὰ τοὺς χαρακτηρισμοὺς καὶ τὶς σχηματικὰς κατατάξεις, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες ὀνομάζονται «χριστιανικὸς ποιητής» ἢ «ὁ τελευταῖος νεοχριστιανός», καὶ, προκειμένου γιὰ μίαν ἄλλη σειρά ἔργων μου, τὰ χαρακτηρίζουν «ταξιδιωτικὰ» ἢ «περιηγητικὰ». Βέβαια, τέτιες καλῶς πιστες κρίσεις, ἀν θελήσει κανεὶς νὰ τις κρίνει ἐπιφανειακά καὶ ἐπιπόλαια, μποροῦν νὰ δικαιολογηθοῦν. Δὲν ἀνταποκρίνονται ὡστόσο στὴν πραγματικότητα. Θέλω νὰ ἐξηγήσω, πὼς δ,τι ἔγραψα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ἤμουν ἀκόμη δεκαπέντε ἢ δεκάξι χρονῶν (ἄσχετα ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε ποιότητα) τὸ χρωστῶ σὲ μίαν ὁμοειδῆ ἐσωτερικὴν παρόρμηση καὶ σὲ μίαν ἰδιότυπὴ «ποιητικὴ» διάθεση, πού πηγάζει ἀπὸ μέσα μου καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴ ἀντινοβολία τὴν προβάλλει συχνὰ πρὸς τὰ ἔξω, καὶ αὐτὰ τὰ ἔξω τὰ προβάλλει μὲ τὴν ἐσωτερικὴν διαίσθησιν, τόσο πού παύουν νὰ ἔχουν τὴν ὕλικὴ ὑπόστασίν τους, ἀφομοιώνονται μὲ τὴν πηγὴν, πού βρίσκεται μέσα μου. Ἡ διάθεση αὐτὴ καὶ ἡ παρόρμηση δὲν ἐπαύσαν ποτὲ νὰ εἶναι μεταφυσικῆς, ἀκόμη καὶ ὅταν, στὰ πρώτα χρόνια μου τὰ μόλις ἐφηδικὰ, δὲν εἶχα ἐπίγνωσιν τοῦ τί θὰ πεῖ «Μεταφυσικὴ». Θέλω δηλαδὴ νὰ τονίσω, πὼς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ μορφήν πού παίρνει ἡ ἔκφρασις αὐτῶν τῶν παρορμήσεων, εἴτε μορφοποιεῖται σὲ ποίημα μακρὸ ἢ σύντομον,

εἴτε ἀναφέρονται σὲ περιγραφὰς τόπων ἢ καταστάσεων, σὲ ἐξωτερικὴν μορφήν πεζοῦ λόγου (λ.χ. «Ἄσκησις στὸν Ἄθω», ἢ «Μολδοβλαχικὰ τοῦ Μύθου», εἴτε αἰσθητικὰ ἢ κριτικὰ δοκίμια, ἀπ' αὐτὰ πού περιέχονται στὸν «Τετραπέρατο Κόσμον», εἴτε σὲ σελίδες προσωπικοῦ ἡμερολογίου) ἢ χωρὶς ἐξαιρέσιν ἀνήκουν στὴν ἐνιαία κατηγορίαν τῆς «Μεταφυσικῆς» καὶ ἡ οὐσία τους καὶ τὰ κίνητρά τους εἶναι ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο «Ποιητικὴ», σύμφωνα μὲ τὴ δική μου ἀντίληψιν τοῦ τί εἶναι Ποίησις. Δὲν ἀγνοῶ βέβαια πὼς ὑπάρχουν καὶ ἄλλων εἰδῶν ποιήσεις, μὲ προχαραγμένους γραμμῆς κηρυγμάτων καὶ συνθημάτων, ἢ ἄλλες ἐλαυνόμενες ἀπὸ τὸν ὠμὸν ρεαλισμὸν, ἢ τεχνοπτικές ἐντυπωσιακῆς στηριγμένους σὲ ἀκουστικῆς ἐντυπώσεις, ἢ ἀφηγηματικῆς πολλὰς φορές, τὰ προϊόντα τὰ ποιητικὰ αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν εἶναι ἀξιόλογα, ἄλλες πάλι, εἶναι κοινοὶ τύποι, ἢ ρητορικὰ κατασκευάσματα, ἢ παραπλανητικὰ δημοσκοπικὰ κηρύγματα, ὀφειλόμενα σὲ φανατισμὸς φατριῶν.

Ὅπως καὶ νᾶναι, ὅλες αὐτὲς οἱ κατηγορίαι, βλέπουν μὲ τίς πέντε αἰσθήσεις μονάχα τὸν ἔξω κόσμον, ὅπως ἐρχεται νὰ ἐρεθίσαι αἰσθήσεις, ἢ καταστάσεις μαζικῆς τοῦ ἔξω κόσμου, καὶ αὐτὲς ἀποτυπώνονται, χωρὶς νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ διυλιστήριον τῆς ψυχῆς, χωρὶς τὴν ἐσωτερικὴν βαθειὰ ἐντολογικὴν παρόρμηση, πού εἶναι γιὰ τοὺς ποιητὰς αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν ἀνυπαρχτῆ, ἢ, τὸ χειρότερον, συχνὰ τὴν πολεμοῦν καὶ τὴν ἀρνοῦνται. Δικαίωμα τοῦ καθενὸς εἶναι νὰ καλλιεργεῖ ἐκεῖνον πού πιστεύει: ὠφέλιμον — γιὰ τὴν κοινωνία, γιὰ τὴν πολιτεία, γιὰ τίς μᾶζες, γιὰ τὸ Λαὸν, γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀλόκληρη. Ἐκεῖνον μόνο πού

ζητῶ νὰ τονίσω, εἶναι πὼς ὅλα αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ φαινόμενα μοῦ στάθηκαν ξένα. Ὁ δικός μου ἀγῶνας εἶναι πὼς νὰ εἰσδύσω στὰ βάθη, στὰ μυστικὰ τῆς ψυχῆς μου, πού ἔχω τὴν πίστην, πὼς, ἔξω ἀπὸ τὰ φαινόμενα, εἶμαι ἓνα ἀπειροελάχιστο μῦριον ἀπὸ τὸ δημιουργικὸ μυστήριον πού σκεπάζει τὴν ὑπαρξὴν τοῦ Σύμπαντος, καὶ τὴν ἐξίσου ἀνεξήγητην ἐπίγεια, περαστικὴν καὶ φθαρτὴν ὑπαρξὴν τοῦ ὄντος, πού λέγεται: Ἄνθρωπος. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, τῆς ἐρευνας τοῦ βυθοῦ τῆς ψυχῆς, τῶν ἐξάρσεων καὶ τῶν σιγαιῶν ἀποκαλύψεων τῆς, τὰ ὅσα κατορθώνουν, σὰν ψελίσματα, νὰ μορφοθοῦν σὲ ποιητικὰ ἔργα, — αὐτὸ, πού ἂν μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ἐγωιστικὸν, ἀπομυωτικὸν, ἀντικειμενικὸν, ἐριμικτικὸν, αἰσθάνομαι πὼς ἐνώσομαι μὲ ὅλα τὰ ὁμοία μου ἀνθρώπινα ὄντα, τὰ βοηθῶ. μὲ ὅσα χρησιμῶδη ὄγαίνουν ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν μου καταδύσιν: νὰ πάρουν ὅλα τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ κάποιου ἄλλου, κρυφοῦ προορισμοῦ τους, ἔξω ἀπὸ τ' ἀπατηλὰ καὶ κραυγαλέα φαινόμενα τῆς καθημερινότητάς τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Τὰ βοηθῶ νὰ πάρουν συνείδησιν τῆς ἀνωτερότητάς τους, τῆς κοινωνίας τους μὲ τὴν αἰώνια δυναμικὴ κίνησιν, τὴν ἰλιγγιώδη, ἐνὸς ἀπειρου κόσμου, μιᾶς Μηχανῆς, πού εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς διαχρονικῆς Σοφίας. Τὸς βοηθῶ νὰ διαισθάνονται, πέρα ἀπὸ τὰ ἐρατὰ, τὴν ὑπαρξὴν τῶν ἀοράτων, πού ἡ καθημερινότητά καὶ ἡ μέριμνα σὲ δ,τι εἶναι ἄχαρο καὶ ὑπαρξιακὰ ἀσήμαντο, τοὺς κάνει νὰ τ' ἀγνοοῦν καὶ νὰ τὰ προσπεροῦν ἀδιαφορόντως, παρασυρμένοι μόνο ἀπὸ τὴν Ἄγρορά, τοὺς μάταιους συμφορμῶν καὶ τὴν ἀποβολὴν τῆς τιμίας (πολύτιμης) ὄντοτήτας.

Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἡ προσφορά, πού χωρὶς νὰ τὴν ἔχω προγραμματίσει, τὴν δουλεύω ἀπὸ τότε πού ἔλαβα συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ μου, τὸ βλέπω (καὶ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀλλοιώτικα τὰ πράγματα), πὼς ἄλλοι: τὴ θεωροῦν μάταιον κόπον — καὶ τούτῃ εἶναι ἡ πῶς ἐπιεικῆς κρίσις — ἄλλοι τὴ θεωροῦν ἀεροκοπάνισμα, ἄλλοι ἐπερασματικὴν χριστιανικότητα καὶ στενοκέφαλη ἀναδρομὴν σὲ ἀνυπόστατους μύθους. Λυποῦμαι θέβαια, ὄχι γιὰ τὴν παρεξήγησιν, ὅσο γιὰ τὴν πίστευαν πὼς ἡ κατανόησιν θὰ ἦταν προσιτὴ καὶ εὐκόλη. Ἡ ψυχικὴ μου ὡστόσο χαρὰ καὶ εὐφροσύνη ἀντλεῖται ἀπὸ τοὺς λίγους ἐκείνους, καὶ μάλιστα ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς νέας καὶ τῆς νεώτατης γενεᾶς (γιατὶ εὐτυχῶς ὑπάρχουν), πού αἰσθάνονται τὴ δόνησιν πού τοὺς προσφέρεται. καὶ τοὺς βοηθεῖ νὰ ἴδουν νὰ ξανοίγεται μπροστὰ τους ἓνα μυστικὸν μονοπάτι, πού ὀδηγεῖ, ὕστερ' ἀπὸ μὸχθον καὶ ἐξερῆνσην πολλήν, στὴ φωτεινὴν λεωφόρον, πού οἱ ἀνίδεοι καὶ ἔξκαλλοι ἀντιοχεῖς, οὔτε τὴν ὑποπτεύονται. Αὐτὰ τὰ λίγα ἀλλὰ στοχαστικὰ συμπτώματα, εἶναι γιὰ μένα μιὰ πρόσθετη ἱκανοποίησις καὶ μιὰ «ἐσωτερικὴ - ἐξωτερικὴ» κύρωσις, στὴν πίστην μου, πὼς ὁ δρόμος πού αὐθόρμητα καὶ ὑποσυνείδητα ἀκολούθησα, δὲν ἦταν ἀστοχος καὶ ἄσκοπος.

ΕἶΝΑΙ γνωστὴ ἡ παροιμία (κλείουν πολλὴ σοφία οἱ παροιμίαι), «ὅσα ξέρεαι ὁ νοικοκύρης, δὲν τὰ ξέρει ὁ

κόσμος ὅλος». Γιὰ τοῦτο σκέφθηκα νὰ γράψω τοῦτες τίς γραμμῆς, σὰν ἓνα εἶδος ἀναλυτικῆς τοῦ «Λυρικοῦ μου Βίου», ὅπως τόσο ὠραία εἶχε κάνει κάποτε καὶ ὁ Ἄγγελος Σικελιανός. Τὰ λόγια αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ἀνόητα, περιαυτολογικὰ. Ὁ χαρακτήρας τους εἶναι καθαρὰ, καθὼς τὰ αἰσθάνομαι: ἐξομολογητικὸς καὶ, γιὰ πολλοὺς, ἀπολογητικὸς. Εἶναι λυπηρὴ ἡ ἀνάγκη νὰ αἰσθάνεται κανεὶς, πὼς πρέπει ν' ἀπολογηθεῖ, σὰν νὰ εἶναι κατηγορούμενος, δταν ὀλη του τὴ ζωὴ τὴν ἀφιέρωσε καὶ τὴν ἀνάλωσε στὴν προσπάθειαν νὰ θεωρηθεῖ καὶ ν' ἀνακαλύψει τὰ βάθη πού κρύβει ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ. Ἡ ἀνεξερεύνητη αὐτὴ καὶ πηλαιώδης πηγὴ, πού φυλάει ἐπίμονα τὸ μεγάλο Μυστικὸν, τὸ μῦριον ἀπὸ τὴν οὐσία (θεϊκὴν τὴν λέω ἐγὼ) τοῦ Σύμπαντος. Καί, στὴν ἀγωνιώδη μου ἐξερεύνησιν, μὴν κατέχοντας ἄλλα βοηθήματα, καταδύομαι καὶ ξανακαταδύομαι στὴ δική μου ψυχὴ, τὸ μοναδικὸ μου ἀναφαίρετο χ-ῆμα. Ἐπειδὴ ὅμως, ἡ ἴδια καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴν προερχόμενη ψυχὴ ἀποτελεῖ τὸ κοινὸν δῶρημα ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἐργάσθηκα, μόχθησα, πάλαψα, ἐλαυνόμενος ἀπὸ τὴν αἰσθησὴν τῆν ἐμμονη, πὼς ὁ ἀγῶνας μου αὐτός, πού ἐκδηλώθη καὶ μὲ τὴν μόνην δυνατὴν ἐξωτερικέυσιν, τὴν «ποιητικὴν» μορφήν, κατευθύνεται καὶ βοηθεῖ ὄλους τοὺς ἀδελφούς μου στὴν κοινὴν Μοῖραν. ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Βοηθεῖ τὸν Ἄνθρωπον, γὰρ ν' ἀναμετρηθεῖ, νὰ βρεῖ ἐνίσχυσιν καὶ καρτερία, νὰ πάρει ἐπίγνωσιν τῆς ματαιότητάς καὶ τῆς ἀνασφάλειας ὄλων τῶν «ρεδόντων», πού εἶναι εἰδωλα βλατὰ γιὰ τὴν δοκιμασία του καὶ τὴν ἀσκησὴν του, καὶ νὰ μπορέσει νὰ ἴδει, πὼς σκίζεται στὸ τέλος τὸ καταπέτασμα καὶ ξεπροβάλλει τὸ ἀνείπωτο Φῶς.

Εἶναι λοιπόν, ἓνας τέτοιος ἀγῶνας, ἀκόμη καὶ ἂν παραδεχθῶ πὼς ἡ αἰσθησὴν μου αὐτὴ εἶναι ψευδαίσθησιν (πράγμα ἀδύνατον), πράξις τόσο κακὴ, πού νὰ χρειάζεται ν' ἀπολογηθῶ; Χωρὶς δισταγμὸν ὡστόσο, μὲ ἄπειρον ταπεινότητα, εἶπα νὰ κάνω τούτῃ τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν ἀπολογία. Καὶ νὰ τὰ θέσω τὰ λόγια αὐτὰ τῆς ἀδελφωσύνης ἐπὶ κεφαλῆς, ἐνὸς πολυχρόνιου Ἡμερολογίου — πού τὸ κρατοῦσα στὴ μορφήν αὐτὴ ὡς τώρα μυστικὸν, ἀλλὰ πού, σὲ ὅποιον εἶναι πρᾶξις μὲ κάποια διεπιστευτικότητα, θὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν, πὼς καὶ τὰ ὅσα ἔχω, κατὰ τὸ διάβα τῶν δεκαετιῶν βαθμηδόν, φανερώσει σὲ ποιητικὰ ἢ ἐξομολογητικὰ δημιουργήματα, αὐτὰ πού τόσο ἀνοῦσια τὰ λένε «λογοτεχνήματα», μὴ ξεκρίνοντας τὸ «Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου» πού κρύβεται μετουσιωμένον μέσα ἐκεῖ καὶ προσφέρεται μὲ θαφίλεια περισσῆ, — πὼς ὅλα αὐτὰ, δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο, παρ' ἀπηχῆσεις καὶ περιτεχνά, μὲ σύμβολα, μύθους, εἰκόνας καὶ παραστάσεις, φαινόμενα, μὲ τὴν μυστικὴν φωνὴν τοῦ χρησιμοῦ, τοῦ ἴδιου Ἡμερολογίου τῆς πορείας τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ψυχῶν. Τὰ κρυπτικὰ παράλληλά του.

ΕἶΠΑ, πὼς ὅσα γράφονται καὶ ἀποκαλύπτονται ἐδῶ χαράχθησαν γιὰ νὰ τεθοῦν σὰν κεφαλίδαν στὸ ἐξαγγελλλόμενον Ἡμερολόγιον. Τώρα, ἂν ποτὲ αὐτὸ θὰ ἴδει τὸ φῶς, μόνο ὁ Θεὸς τὸ ξέρει. Τὰ χρόνια τὰ γήινα

Έχουν τραβήξει σε μάκρος μεγάλο. Τί τέξεται ή επιούσα, ποιός τό κατέχει; Ἄπό μιά μέρα στήν ἄλλη, ἄπό μιά νύχτα στήν ἄλλη μπορεί νά καταφτάσει ὁ Ἄρχάγγελος μέ τά μεγάλα φτερά, πού γίνονται μέ μᾶς τέφρα καί σποδός οἱ πρόσκαιρες προθέσεις οἱ παράτολμες. Κλείνουν γιά πάντα τά ταμεία, ἔπου σωρεύαμε τά πρόσκαιρα ψήγματα, πού τά θαρρούσαμε αἰώνια. Καί τά σκεπάζει, μαζί μέ μᾶς, τό σκοτάδι, ἡ σκορπίζονται, συνεπαρμένα ἀπό τή θύελλα, μόλις πάει κανένας βέβηλος νά τά ξεσκαλίσει, στήν ἀπεραντωσύνη τῶν τεσσάρων περάτων.

Στήν πιθανή αὐτή περίπτωση, ἄς σταθοῦν τοῦλάχιστον τοῦτες οἱ γραμμές σάν κάποιος ἀμυδρὸς φωτισμός, γιά τόν ἐπερχόμενο τυχόν Ἰχνηλάτη τῶν ἀβύσσων ἐνός ἀνθρώπου, μέσα ἀπό τή μυρμηκιά τῶν

Ἵόντων.

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Σπέτσες, 1970.

Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ εἶναι ἕνας τόπος πού βρίσκεται πολύ κοντά μας ἔχει μόνο γεωγραφικά ἀλλά καί πνευματικά. Μολονότι μέσα στους κόλπους της περιλαμβάνει πολλούς λαούς, πού ὁ καθένας τους διατηρεῖ τόν ἔθνικό του χαρακτήρα, ἐν τούτοις ἔλοι μοιάζουν σάν ἕνα καί τό ἴδιο ψωμί θγαλμένο ἀπό τόν ἴδιο φούρνο. Κι' ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες δέν ξεχωρίζουμε, μέσα στό πνεῦμα μας καί μέσα στήν καρδιά μας, τούς Σέρβους λ.χ. ἀπό τούς Κροάτες καί τούς Κροάτες ἀπό τούς Σλοβένους. Ἄλλά δταν πατάμε τό πόδι μας στή Γιουγκοσλαβία, μολονότι εἰμαστε σά στόν τόπο μας, ἡ ποιικιλία αὐτή τῶν Ἐθνοτήτων δίνει καί στις ἐντυπώσεις μας ἕναν ἰδιαίτερο χρῶμα.

Εἶχα τήν πολύτιμη εὐκαιρία νά κάμω δύο ταξίδια στή Γιουγκοσλαβία. Τήν πρώτη φορά, πρὶν ἀπό τεσσεράμισι ἀκριβῶς χρόνια, παρακολούθησα τό ἀξιοθαύμαστο Φεστιβάλ τοῦ Ντουμπρόβνικ. Τί θαῦμα πραγματικά! Θαῦμα πρῶτα - πρῶτα ἡ ἴδια ἡ Πολιτεία, ἡ παλιά Ραγούζα, ἔπου νιώθει κανείς σά νά μεταφέρεται σέ παλιούς καιρούς, δταν ὁ κόσμος—πρὶν χίλια τόσα χρόνια—ζῶσε μιά τόσο διαφορετική ζωή. Ἡ γοητεία εἶναι ὅτι μέσα σ' αὐτή τήν παλιά πολιτεία συναντάει κανείς τώρα, ἰδίως τό καλοκαίρι μέ τό φεστιβάλ, τήν πιό μοντέρνα καί πιό πολυποικίλη σημερινή κοινωνία. Μέσα σέ παλιό πλαίσιο ἕνας μοντέρνος πίνακας. Ὅσο κι' ἄν στήν ἀρχή ξαφνιαζόμαστε, ὕστερα βλέπουμε ὅτι τίποτε δέν θά εἶταν πιό ταιριαστό. Ἄλλά δ, τι

κυρίως προέχει εἶναι οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ Φεστιβάλ. Οἱ Γιουγκοσλάβοι διάλεξαν τό πιό κατάλληλο τοπίο γιά νά ὀργανώσουν τίς μεγάλες τους καλλιτεχνικές γιορτές τοῦ καλοκαιριοῦ. Ἄν ἡ Τέχνη εἶναι ἡ ἴψα τῆς Αἰωνιότητος, τότε, μόνον σέ τέτοια τοπία μπορεί νά ζητησῆ τό καταφύγιό της. Τό ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων εἶναι ὅτι τοποθετοῦνται σέ διαφορετικούς χώρους, ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες τῆς σκηνοθεσίας. Θά ἴδεις, λόγου χάρη, τήν Ἄ γ ἰ α Ἰ ω ἄ ν α τοῦ Μπέρναρ Σῶ (ἀπό τό «Ὀλντ Βίκ») σέ μιά ταρατσα φρουρίου πού προσφέρει μέ τίς στοές του καί τίς ἐπάλλξεις του ἕνα ὑπέροχο σκηνικό. Θά ἴδεις ἕνα ποιμενικό εἰδύλλιο μέσα σ' ἕνα πάρκο. Θά παρακολουθήσεις μιά συναυλία σέ μία πλατεία, ἕνα κονσέρτο στήν ἐσωτερική αὐλή ἐνός παλατιοῦ. Ἄλλά τό κορυφαῖο θέαμα γιά μένα εἶταν ὁ «Α μ λ ε τ» παιγμένος ἀπό Γιουγκοσλάβους ἠθοποιούς, στό ὕψος ἐνός στά πλάγια καί στό βάθος, ἀνοίγονταν σέ ἄλλες στοές, καί οἱ ἐπάλλξεις ἀποπάνω σχημάτιζαν διπλά ἐπίπεδα, γιά ν' ἀπλωθεῖ ἄνετα ἡ τραγωδία. Ἐκανε τόν Ἄμλετ ἕνας νέος ἠθοποιός, καμιά τριανταπενταριά χρονῶν, ὁ Ζόραν Ριστάνοβιτς, κομμένος καί ραμένως γι' αὐτόν τό ρόλο. Μέσα στό μαῦρο κοστούμι του, τό κορμί του γινόταν σχεδόν φασματικό, μέ τό χλωμό πρόσωπο, τή χαμένη ματιά. Κι' ὁμως εἶταν μιά παρουσία τόσο ζωντανή, πού τό λεπτό του σῶμα γέμιζε τή σκη-

νή, ξεχειλίζε ἔξω ἀπ' αὐτήν, κατακάλυπτε τήν πλατεία. Τό διεθνές κοινό πού παρακολούθησε τήν παράσταση, εἶχε χάσει τήν ἀναπνοή. Εἶταν μιά σκηνοθεσία ἐκπληκτικά τέλεια, πού μετάπλαθε τό μεγαλειώδες τραγικό στοιχείο σέ ἀπλά, ἰσορροπία ἀνθρώπινο. Διόλου στόμφορ, διόλου κατασκευή. Ἄνθρωποι ζεστοί, μοναδικοί μέσα στήν καθημερινότητά τους, σάν αὐτούς πού κινοῦνται ἀνάμεσά μας καί σέρνουν τίς ἀλυσίδες τῆς μοίρας τους. Αὐτή ἡ μνημῆ εξακολουθεῖ νά μέ γεμίζει.

Τότε εἶχα τήν εὐκαιρία νά ἰδῶ γιά πρώτη φορά καί τό Βελιγράδι. Πανέμορφη πολιτεία, ἀνακουφιστικά ἄνετη, χωρίς θορύβους. Ἡ δεύτερη φορά πού τό ξαναεἶδα εἶταν τόν περασμένο Ὀκτώβρη, καλεσμένος (μαζί μέ τόν ἀγαπητό μου ποιητή Μηνᾶ Δημάκη) στήν Γ' Διεθνή συνάντηση συγγραφέων, πού ἔγινε μέ τήν εὐκαιρία τῆς 25ης ἐπετείου τῆς Ἐνώσεως τῶν Γιουγκοσλαβικῶν Λαῶν. Ἡ ἐντύπωσή μου ἀπό τό Βελιγράδι εἶταν πιά ἐντελῶς διαφορετική. Μέσα σ' αὐτά τά τέσσερα χρόνια μεταμορφώθηκε κυριολεκτικά, ἔχει μόνο μέ τούς καινούριους οὐρανοξύστες πού εἶχαν χτιστεῖ, μέ τίς διτρίνες τῶν μαγαζιῶν πού εἶχαν πλουτιστεῖ, ἀλλά μέ τό ἴδιο τό χρῶμα τῆς ζωῆς, πού τό ἔκανε μιά πολιτεία πιό σφριγγλή, πιό δραστήρια, πιό κερφότη. Σέ πολλά θυμίζει τήν Ἀθήνα, καί τά βράδια πού ἡ Λεωφόρος Στρατάρχου Τίτο πλημμυρίζει ἀπό κόσμο, νομίζεις πραγματικό πῶς βρίσκεται στή δική μας πρωτεύουσα. Δέ λείπουν μάλιστα οὔτε οἱ λουστροῖ τῶν παπουτσιῶν, ἀραδιασμένοι στή σειρά σέ ὀρισμένα σημεία, οὔτε τά αὐτοκίνητα πού τά θγάζουν στό λαχείο. Τό ἄλλοτε ἦσυχο Βελιγράδι, σφύζει τώρα ἀπό μιά ζωντάνια καθαρά ἀθηναϊκή. Ὅτι ἔχει παραπάνω ἀπό τήν Ἀθήνα εἶναι ὁ Γάβος. Αὐτές οἱ πολιτείες μέ τά ποτάμια ἀσκούν ἐπάνω μας μιά παράξενη μαγεία. Ἐπάνω στό γαφύρι αὐτοῦ τοῦ παραπόταμου τοῦ Δούναβη ἔνοιωθα μιά βαθειά οικειότητα μέ τό τοπίο, σά νά τό εἶχα ζήσει ἀπό τά παιδικά μου χρόνια. Εἶταν ἴσως, καί τό ἡλιοβασιλεμα, ἀληθινά διβλικό, πού μέ μάγευε ἔπως ἔλα τά ἡλιοβασιλέματα πού ἔχω ἰδεῖ στή ζωή μου. Οἱ ἀνταύγειες μέσα στά βραδυκίνητα νερά σκοτείνιαζαν σιγά—σιγά, σέ μουσική πού σβύνει. Καί τά κλαδιά τῶν πανύψηλων δέντρων, μέσα στις σκιές τοῦ βραδιοῦ, χειροκροτοῦσαν σά νᾶθελαν νά στείλουν ἕνα τελευταῖο χαιρετῆ στήν ἡμέρα πού φεύγει. Θέμα τοῦ Συνεδρίου πού ἔγινε στό Βελιγράδι εἶταν «Ἡ ποίηση σάν μέσο ἐπικοινωνίας». Θέμα πολύ ζουμερό καί πολύ καυτερό, πού σέ πολλές περιπτώσεις ἀγγίχτηκε ὡς τό βάθος. Δέ νομίζω ὅτι στις τέσσερες συνεδριάσεις πού ἔγιναν εἶταν δυνατὸν νά ἐξαντληθεῖ. Ἄλλά ὅσες συνεδριάσεις κι' ἄν γίνοντουσαν, πάλι θά ἔμεναν μεγάλα κενά. Τά θέματα αὐτά, ἔπως ἄλλωστε καί ἔλα τά θέματα τῆς Τέχνης, ἔχουν τό μέγα πρόνομο νά μὴν ἐξαντλοῦνται ποτέ. Ἐκεῖ πού νομίζεις ὅτι εἶπες τήν τελευταία λέξη, ἔλπεεις ξαφνικά ὅτι ἔλα τά ἐρωτήματα μποροῦν νά τεθοῦν ἀπό τήν ἀρχή. Θά μπορούσε νά πεί κανείς αὐτή τή στιγμή, ὅτι ἡ Ποίηση, τό θαυμασιώτερο μέσον ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν λαῶν, πού σπάξει τά σύνορα καί ἐνώνει τίς ψυχές, περνάει μιά βαρεία κρίση. Ἰπάρχουν πραγματικά θαυμάσιοι

ποιητές, μπορεί νά τούς συναντήσει κανείς παντοῦ, σέ ὅλα τά μέρη τῆς γῆς, ἀλλά πάντοτε γιά τούς λίγους, ἔχει γιά τό μεγάλο κοινό. Καί ἴσως αὐτή τή στιγμή δέ μπορούσε νά γίνει διαφορετικά. Ἡ Ποίηση, πού εἶναι ἡ κορυφή τοῦ λόγου, ἔχει μιά περίεργη μοίρα... Ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει κυρίως σ' αὐτά τά διεθνή συνέδρια εἶναι ἡ εὐκαιρία τῶν ἰδιαίτερων γνωριμιῶν καί ἡ ἀνταλλαγή γνωμιῶν ἔξω ἀπό τίς ὥρες τῶν συνεδριάσεων. Καί οἱ εὐκαιρίες αὐτές πάμπολλες στά διαλείμματα, στά γεύματα, στις δεξιώσεις, στά χῶλ τῶν ξενοδοχείων, στις ἐκδρομές. Παντοῦ κυριαρχοῦσε ἡ ἀπλότητα, ἡ ἄνεση, καί μιά ἀδελφωσύνη πού συχνά ξεπερνοῦσε τό μέτρο, γινόταν ἐγκαρδιότητα, φιλία, δεσμός. Τότε συνειδητοποιεῖ κανείς πῶς πολὺ ἐτι τό πνεῦμα εἶναι κατὶ τό παγκόσμιο. Ἡ κοινότητα τῶν θεμάτων καί οἱ κοινές μέθοδοι ἀντιμετώπισης τῶν προβλημάτων δημιουργοῦν μιά ψυχική ἐνότητα, ἔπου ὁ Ἕλληνας δέν διαφέρει σέ τίποτε ἀπό τόν Γιουγκοσλάβο, ἀπό τόν Οὐγγρο, ἀπό τόν Πολωνό, ἀπό τόν Γάλλο, ἀπό τόν Ἰταλό. Νιώθουμε τότε πῶς ἔλοι ἔχουμε μιά κοινή πατρίδα, ἔπου οἱ σκέψεις μας γιά τόν ἄνθρωπο καί τή ζωή εἶναι τό θαυμαστό ἀποτέλεσμα μᾶς τέτοιας ἐπικοινωνίας. Θά ἤθελα νά σημειώσω ὅτι στή δημιουργία αὐτῆς τῆς ἀτμόσφαιρας συνετέλεσαν δύο παράγοντες κυρίως: Ἡ ἔξοχη ὀργάνωση τοῦ Συνεδρίου καί ἡ θερμὴ καί πλούσια φιλοξενία τῶν Γιουγκοσλάβων. Αὐτή τή στιγμή εἶναι μιά εὐκαιρία νά ἐκφράσω τήν προσωπική μου εὐγνωμοσύνη.

Εἶναι πολλά πράματα πού δέν θά ξεχάσω ἀπ' αὐτό τό δεύτερο ταξίδι:

Πρῶτα, μιά ἡμερησία ἐκδρομὴ στό Κραγκούγιβατς πού εἶναι τὰ Καλάβρυτα τῆς Γιουγκοσλαβίας. Ὅπως καί σὰ Καλάβρυτα, οἱ παρτιζάνοι σκότωσαν ἕνα γερμανό στρατηγό. Καί οἱ Γερμανοὶ γιά νά ἐκδικηθοῦν, ἐμπήκαν στό Λύκειο τῆς Πολιτείας, ἐπύηραν ἀπό τίς αἰθουσες τῆς διδασκαλίας 350 παιδιά καί τὰ τουφέκισαν μερικές ἑκατοντάδες μέτρα ἔξω ἀπό τήν πόλη. Ὑστερα μαζέψαν τούς ἄρρενες κατοίκους, ὅσους μπόρεσαν, κάπου ἑφτά χιλιάδες, καί τούς ὀδήγησαν ἐπίσης σέ μεγάλες ὀμάδες ἔξω ἀπό τήν πόλη, ἔπου τούς ἐθέρισαν μέ τά πολυβόλα. Εἶταν μιά μέρα μουντή, μέ φιλοθρόχι, πού δημιουργοῦσε μίαν ἀτμόσφαιρα βαρειάς θλίψης. Τό ἐτήσιο μνημόσυνο γινόταν στό σημείο πού τουφεκίσθηκαν τὰ παιδιά. Ἐχουν ἐκεῖ στήσει κι' ἕνα μεγάλο μνημεῖο πού συμβολίζει ἕναν λαθωμένο ἀετὶ πού πέφτει. Τό τοπίο γύρω εἶταν μαλακό καί ἤρεμο, καί κόσμος ἀπειρος συγκεντρωμένος, ἔως ἑκατὸ χιλιάδες. Ὅλα ἀνάδιναν ποίηση καί ὀμορφιά. Ἄλλά τὸ φιλοθρόχι πού ἔφευγε, ἡ βαθειά σιωπὴ τοῦ κόσμου, οἱ ἀπαγγελίες τῶν ἠθοποιῶν πού θύμιζαν ἀρχαία τραγωδία, ἐγέμιζαν τήν ψυχὴ ἀπό ἕνα τραγικό ρίγος. Ἡ αἰσθησιὴ αὐτὴ ἀκεραῖωθηκε δταν ὕστερα ἐπισκεφθῆκα μέ τό σχολεῖο, πού μιά αἰθουσά του ἔχει μεταβληθεῖ σέ μουσεῖο. Εἶναι ἀκριβῶς ὅπως τήν ἄφισαν τὰ παιδιά, δταν τὰ πῆραν οἱ Γερμανοὶ. Τά διβλία, τὰ τετράδια, τὰ μολύβια πάνω στά θρανία, ὁ μαυροπίνακας μέ τὰ τελευταῖα γραφίματα. Ἡ ἔδρα τοῦ καθηγητῆ πού τὸν ρώτησαν ἄν θέλει νά τὸν ἀφίσουν ἐλεύθερο ἢ νά πάει μαζί μέ τὰ παιδιά, καί διάλεξε τό δεύτερο, ἢ φω-

ΑΝΑΜΝΗΣΗ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΑΞΙΔΙΟΥ

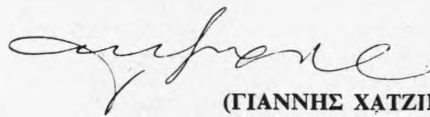
τογραφία του και λόγους δ τοίχους έλος γεμάτος από φωτογραφίες των παιδιών με τὰ γλυκά, ήρεμα πρόσωπα και τὸ ἀνυποψίαστο βλέμμα. Είναι μιὰ μνήμη πού συνταράζει.

Ύστερα, θυμάμαι τὸ Ζάγκρεμπ. Φτάσαμε, έλοι μας εκεί ώρα μία, μετά τὰ μεσάνυχτα. Στὸ σταθμὸ μᾶς περίμενε ὁ πρόεδρος και ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐνωσης Λογοτεχνῶν τῆς Κροατίας. Ἡ ἀργοπορία μας δὲν τοὺς χάλασε διόλου τὸ κέφι... Ἀπεναντίας. Μᾶς πήραν τὴν ἴδια ἐκείνη στιγμή νὰ σεργιανίσουμε τὴν παλιά πόλη πού είναι και σήμερα κατοικημένη ἀλλὰ σὺ δείχνει πὼς εἶταν ἡ διαμόρφωση τῆς Πολιτείας πρὶν ἀπὸ ὀχτάκοντα χρόνια. Ἡ Εὐρώπη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔχει ἀποτυπώσει τὴ σφραγίδα της. (Ὅπως ἀκριθῶς ἢ πρὸ ἑκατὸ ἐτῶν Εὐρώπη ἔχει ἀποτυπώσει τὴ δική της σφραγίδα ἐπάνω στὸ νέο Ζάγκρεμπ.) Μεταμεσονύχτια μεθυστική περιπλάνηση μέσα στοὺς ἀδειους δρόμους. Κάτι τὸ ἀσυνήθιστο, ἄρα και κάτι τὸ ἀλησμόνητο.

Στὴ Δουμπλιάνα ἡ ὑποδοχὴ εἶταν ἐξίσου θερμὴ ἀπὸ τοὺς Σλοβένους συναδέλφους. Ὁ μικρὸς αὐτὸς λαὸς (ἀκριθῶς τὸ ἑνα πέμπτο τοῦ Ἑλληνικοῦ) ἀναπτύσσει μιὰ πνευματικὴ δραστηριότητα, μπορῶ νὰ πῶ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴ δική μας. Τὰ τираζ τῶν ἐκδόσεων εἶναι διπλάσια και τὰ κρατικά βραβεῖα φτάνουν τὰ εἶ-

κοσιπέντε ἔναντι τῶν δέκα Ἑλληνικῶν. Ἀπὸ ἔτι δι-άβασα σχημάτιστα τὴ θεσιότητα ἔτι τόσο ἢ ποιήσεις τους ἔσο και ἡ πεζογραφία τους βρίσκονται σ' ἑνα ἐπίπεδο καθαρὰ εὐρωπαϊκὸ.

Τ ΕΛΟΣ θὰ ἤθελα νὰ πῶ δυὸ λόγια και γιὰ τὸ Μπ-λέντ. Είναι μιὰ κωμῶπολη στὰ σύνορα τῆς Αὐστρίας. Ἡ μικρὴ λίμνη μετὸ κατάφυτο τοπίο και τὸν ὕψηλὸ κα-τακόρυφο βράχο μετὸν μεγάλο μεσαιωνικὸ πύργο, εἶναι κάτι τὸ μοναδικὸ. Νιώθει ἐκεῖ πὼς ἡ ζωὴ γίνε-ται ἀλαφριά, πὼς ξεφορτώνεσαι ἀπὸ ἔλα της τὰ θάρ-ρη. Μᾶς ἐπῆγε μετὸ αὐτοκινητάκι του ἀπὸ τὴ Λουμ-πλιάνα ἑνας εὐγενέστατος ἄνθρωπος, διηγηματογράφος και καθηγητῆς σὲ Λύκειο, ὁ Ἄντὸν Ἰγκολιτς, ἀ-δελφός τοῦ Ἰπουργοῦ τῆς Γεωργίας. Δὲν χορταίνεις τὴν τόση ὀμορφιά. Οἱ γιγάντιες Ἄλπεις ἀπὸ πάνω τὴν προστατεύουν. Καί δὲν συλλογιέσαι παρά μόνο τὴν ἁρμονία, τὴν τρυφερότητα, τὴν καλωσύνη, πού τὴν ὄνειρευμάστε πάντα οἱ ἄνθρωποι μέσα στὴ δύ-σκολη αὐτὴ ζωὴ.

(ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΤΖΙΝΗΣ)

Ταξίδια στις Σποράδες Η ΣΚΙΑΘΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑ ΜΑΝΤΗ ΚΙ' ΟΙ ΔΥΟ ΑΛΛΕΣ ΣΚΙΑΘΟΙ

Ρ ΡΑΙΑ εἶναι ἡ Σκίαθος τοῦ Θεοῦ, μὰ ἡ Σκίαθος τοῦ Παπα-διαμάντη εἶναι ἀκόμα ὀμορφότερη» ἔγραψε ὁ Καρκαβίτσας. Στὸ κάλλος τοῦ φυσικοῦ το-πίου, ὁ Παπαδιαμάντης προσέθεσε τὰ δικὰ του φαντά-σματα, τὰ δικὰ του πρόσωπα, τοὺς δικούς του ὄραμα-τισμούς, και πρὸ πάντων τὴν δική του ἀτμόσφαιρα, και μετὰ τοῦτα τὸ ἐπίστραμμα τὸ ἐμπλοτίσει.

Ὅπως σωστὰ τὸ παρατήρησε ὁ κ. Πέτρος Χάρης σ' ἑνα ταξιδιωτικὸ του, πολλοὶ τόποι στὸν κόσμο εἶναι ἰσάζια ὄρατοι. Ἄν χρησιμοποιήσουμε ἀντικειμε-νικά κριτήρια, ἡ πλάστιγγα δὲ θὰ γείρει σὲ καμιά πλευρά. Ὅμως οἱ τόποι πού συνδέονται μ' ἑνα ἱστο-ρικό γεγονός μετὰ ἔντονη και ἔκτιστη προσωπικότη-τα, και ἰδιαίτερα οἱ τόποι πού τοὺς ἔχει ἠμνήσει ἑ-νας ποιητῆς ἢ τοὺς ἠμνήσωσαν τὰ πλάσματα ἑνὸς συγγραφέα, πάντα μᾶς κερδίζουν και μᾶς γοητεύ-ουν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Οἱ τόποι πού δὲν ἀπέκτησαν, χάρις στὴν ἱστορία ἢ στὴν τέχνη μιὰ ἐ-πίκτητη ὄντοτητα, παραμένουν βουβοί, ἐπίπεδοι. Ἰ-

κανοποιοῦν μόνο τὸ μάτι μας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι κεντρί-ζουν, ἐξάπτουν και τὴ φαντασία μας. Ἡ παρουσία τῶν ἀνθρώπων, τῆς ἀνθρώπινης δημιουργίας, εἶναι ἑνα θετικὸ στοιχεῖο μαγείας.

Στὶς προηγούμενες μου ἐκδρομές στὴ Σκιάθο εἶχα δεῖ — στὶς ἐξοχές — τὴ Σκιάθο τοῦ Θεοῦ και στὴ χώρα εἶχα ζήσει τὴ Σκιάθο τοῦ Παπαδιαμάντη. Ὁ-μολογῶ ἔτι ἡ σπηλιὰ γιὰ τὴν ὀποία γίνεται πολὺς λό-γος μοῦ εἶχε φανεῖ αἰσθητὰ κατώτερη ἀπὸ τὴ φήμη της. Δὲν προσφέρει παρά ἑνα ἰδιόρρυθμο ἄνοιγμα μέσα σὲ ψηλούς, ἀπόκρημινους βράχους: τὸ ἑσωτερικό της εἶναι γυμνὸ ἀστόλιστο ἀπὸ σταλακτίτες και στα-

λαγμίτες, ἢ κι' ἀπὸ χρωματικούς ἰριδισμούς. Ἔτσι δὲν μπορεῖ ὄστε νὰ συγκριθεῖ μετὰ τὴ Γαλανὴ Σπηλιὰ τοῦ Κάπρι μετὰ τὴν ὀποῖαν οἱ ἐντόπιοι τὴν παρομοιά-ζουν, κι' ἀκόμα πολὺ λιγότερο, μετὰ τὶς δικές μας μο-ναδικές σπηλιές τῶν Ἰωαννίνων και τοῦ Δηροῦ ὅπου ἑνας παράδοξος συνδυασμὸς μακραινῶνς ὕπομονῆς και ὄργασμοῦ τῆς φύσης διέπλασε μετὰ ὀδάτινες ἐν-σταλάξεις μιὰ ἀτελεύτητη σειρά ἀπιδανων σχημάτων πότε ἐφιαλτικῶν και ἄλλοτε ὄνειρευμένων, πού ὄλα τα ἐξαυλῶνουν αἰθέριες, σὰν ὕπερφυσικές, γνάμμες ἀ-ποχρώσεων. Τὸ ἴδιο μετὰ εἶχαν κάπως ἀπογοητεύσει και τὰ ἐπίσης φημισμένα «Λανάρια» ἢ ἀκρογιαλιά ἢ σκεπασμένη μετὰ ἄσπρες πέτρες. Βέβαια αὐτὲς οἱ κα-τάλευκες, λεῖες πέτρες πού ἔχουν ὄλες τὸ σχῆμα ἑνὸς μεγάλου ἢ μικροῦ αὐγοῦ εἶναι ἰδιότυπες ἀλλὰ δταν θυμῆθηκα τὶς πολύχρωμες πέτρες τοῦ ἀμερικανικοῦ Γκράν Κάνιον πού καμιά δὲν εἶναι πανομοιότυπη με

τὴν ἄλλη, πού τὴν κάθε μιὰ τὴ σμίλεψε ἡ φύσις στὰ βάθη τοῦ φαραγγιοῦ, ἔτσι, ὄστε ν' ἀποτελέσει ἑνα ἐξάισιο κομποτέχνημα εἶχα τὴν ἐντύπωση ἔτι στὰ Λανάρια ἢ φύση πολὺ φιλαργυρεῦτρε τὴ φαντασία της.

Ἡ Σκιάθος τοῦ Θεοῦ μετὰ συνετῆρε ἀνεπιφύλακτα στὶς Κουκουναριές, στὴν ἀκρογιαλιά αὐτὴ πού εἶναι ἑνα φαινόμενο. Κάτω ἀπὸ πελώρια φουντωτὰ δέντρα, ἢ λεπτὴ ἄμμος και ἀκόμα ἢ θάλασσα στραφάρουν σὰν ἑνα σπάταλο χέρι νὰ ἔχει σκορπίσει σ' ὄλη τὴν πε-ριοχὴ ἀτόφια πῆγματα χρυσοῦ. Ὅ,τι ὄμως προσιάν-των μετὰ εἶχε σαγηνέψει, εἶναι ἡ χώρα ὅπου παντοῦ εἶχα δεῖ νὰ πλανᾶται ὁ ἴσκιος τοῦ Παπαδιαμάντη. Τὸν συνάντησα στὶς αὐλές τῶν ἄσπρων ἄλλα φτω-χικῶν σπιτιῶν ὅπου οἱ νέες κοπέλλες ἔμοιαζαν κι' ὄλας, μαραζωμένες σὰν τὶς ριχνές γριές πού καθ-ομένες στὰ κατώφλια ἔγενεθαι και κοιτουσάμπλε-αν, ἀσημαντολογούσαν, τὸν συνάντησα σ' ἀκρογια-λιά ὅπου γέροι και νέοι βαρκαρῆδες εἶδειχαν νὰ μὴν ἔχουν ἄλλη σκέψη κι' ἀσχολία ἀπὸ τὰ κοπιὰ τους και τὰ δίχτυα τους. Παντοῦ εἶχα ὄσφρανεῖ μιὰ ἐγ-καρτέρηση στὰ θλιβερὰ περρωμένα, μιὰ συμπύεση τῶν ἡμέρων, μιὰ παραίτηση ἀπὸ τοὺς ἡμέρους, παν-τοῦ εἶχα ἀναπνεύσει τὴν ἀτμόσφαιρα ὕποταγῆς, τῶν ἀπαθῆσεων πού ἀναδίνεται ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη. Ὅ,τι συνδέεται ἄμεσα μ' αὐτὸν ἦ-ταν παραμελημένο. Στὸ χῶρο ὅπου ὄρθώνεται τὸ μνημεῖο του (μιὰ στήλη μετὰ ἀνάγλυφη προσωπο-γραφία του συνοδευομένη ἀπὸ ἑνα χαρακτηριστικὸ του ἐπιγραμματικὸ ρητό: «Δὲν ἔχουν τελειωμὸ τὰ βάρ-σανα και οἱ καημοὶ τοῦ κόσμου») κανένας δὲν εἶχε φροντίσει νὰ φυτέψει μερικὰ λουλούδια, και τὸ σπῆτι του εἶχε μεταβληθεῖ σὲ ἀποθήκη κουρελιῶν και σὲ στάβλο. Τί σημαίνει; Ἡ παρουσία του ἦταν παντοῦ διάχυτη, παντοῦ αἰσθητῆ. Τὴν Σκιάθο τοῦ Παπαδια-μάντη τὴν εἶδα και σ' ἑνα φίλμ τοῦ κ. Ν. Μάτσα πού εἶναι πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἑνα ντοκιμαντάι, ἑνα ποιητικὸ ἀφιέρωμα.

Σ ΤΗΝ τελευταία πρόσφατη ἐπίσκεψή μου στὴν Σκί-αθο ἀντίκρισα ἔξαφνα, μετὰ ἐκπλήξη, μιὰ Σκιάθο ἐντελῶς ἀλλιώτικη, ἐντελῶς ἀπορροδομένη. Ἀσφα-λῶς ποτὲ δὲν περιμένα ἔτι τὸ νησί αὐτὸ πού ὁ Πα-παδιαμάντης τὸ συνταύτισε μετὰ τὴ στασιμότητα θὰ μποροῦσε, πρὶν ἀπὸ πολλὰ ἄλλα κοντόφθαλμα νησιά, πού ἐπιμένουν νὰ κροβάλλουν ἄρνηση στὴν ἐξέλιξη,

ὄχι μόνον νὰ παραδεχθεῖ ἀλλὰ και νὰ θελήσει ν' ἀπο-λουθήσει τὸ παράδειγμα τῆς Ἔδρας και τῆς Μυτι-όλου.

Κι' ἐντοῦτοις. Στὶς Κουκουναριές λειτουργεῖ ἑνα πολυτελέστατο, μοντέρνο τουριστικὸ ξενοδοχεῖο, στὰ περὶχωρα τῆς χώρας κτίσθησαν κομψές βίλλες ἐφο-διασμένες μ' ὄλες τὶς σύγχρονες ἀνάσεις και στὴν ἴδια τὴ χώρα καφενεῖα, ἐστιατόρια, ζαχαροπλαστεία φωτισμένα λαμπρὰ τὴ νύκτα μετὰ λάμπες ἐνέων ἀρα-διάζουν πολύχρωμες πολυθρόνες σκεπασμένες τὴ μέ-ρα μετὰ τέντες ἐπίσης πολύχρωμες και χαρούμενες. Σ' αὐτὲς κάθεται ἀναπαυτικὰ ἑνας συρφετός ἀπὸ του-ριστὲς ἠμίγυμνος ἢ ντυμένους μετὰ παρῶλα κοστῶ-μα. Ἀπὸ τὸ βράδι ὄς τὸ πρωῖ ἔχουν στὴ διάθεσή τους γιὰ νὰ χορέψουν και νὰ γλεντήσουν κι' ἑνα νυ-κτερινὸ κέντρο, ἑνα νῆιτ κλάμπ! Εἶναι ἡ τρίτη αὐτὴ ἀποψη τῆς Σκιάθου ὀμορφότερη ἀπὸ τὶς ἄλλες; Συν-έβαλε ἢ εἰσβολὴ τοῦ τουρισμοῦ στὸν καλλιπωσμὸ τοῦ νησιοῦ; Μπορεῖ ὄχι. Ὅσοι μάλιστα προσκολλοῦνται στὸ παρελθόν και στὶς γραφικότητες εἶναι πιθανόν νὰ νιώσουν γι' αὐτὴ τὴν τρίτη μορφή, ἀποτροπισσάμο. Ἄλλ' ἐγὼ κι' ἄς αἰσθάνθηκα λίπη γιαιτὶ ἡ παρουσία τοῦ Παπαδιαμάντη, παρ' ὄλο ἔτι τὸ σπῆτι του ἔχει τὴν εὐπρεπιστεῖ κι' ἔγινε μουσεῖο ὅπου συγκεντρώ-θησαν τὰ λίγα πενιχρὰ ἀντικείμενα πού χρησιμοποιοῦ-σσε — τὸ μνημεῖο του ὄμως ἐξακολουθεῖ νὰ παρα-μένει ἀλλοιούδιτο — ἔχει τόσο σβήσει ὄστε ἔχει περίπου ἔξαφανιστεῖ, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ σκεφτώ: —Τὴ θέση τῶν μαραμένων κοριτσιῶν και τῆς Φραγκο-γιαννοῦς πού τὶς σκότανε γιαιτὶ γνώριζε τὸν κληρο- τους τὴν πήραν τὴν ὄρα κοπέλλες μετὰ γεροδεμένα σώμα-τα και μετὰ λάμψη, φῶς στὴ φυσιογνωμία τους πού τὶς μιμοῦνται και οἱ ντόπιες κοπέλλες. Τὴν κατάδληψη τὴν ἀντικατέστησε ἡ σφορηγλότητα τῆς ζωῆς. Ὁ τουρισμὸς ἔφερε μαζί μετὰ τὸν ἐκπολιτισμὸ και τὴν εὐ-μάθεια. Δὲν εἶναι τοῦτο ἑνα κέρδος; Στὴν τρίτη Σκιάθο κατάλαβα ἐντονότατα πόσο στὸ βάθος πέρα ἀπὸ τὸ χῶρο τῶν ἀμφιβολιῶν και τῶν ἐπιφυλάξεων, εἶμαι σφιγμένη μετὰ τὴν ἐποχὴ μου. Εἶναι φορτω-μένη μετὰ πολὺ ἄγχος, ἄλλ' εἶναι και πηγὴ, πημπός, χαρᾶς.

ἔγινε Θρίζο

ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΒΟΡΡΑ ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ

ΕΙΝΑΙ ένας τρόπος, ν' αρχίσεις από το τέλος. "Όπως κάνω εγώ σήμερα, συγκεντρώνοντας τις εντυπώσεις μου, από το ταξίδι μου στη Σκανδιναβία. Και αυτό γίνεται, όχι από ιδιαίτερο λόγο, όχι γιατί το επιδιόξα έτσι, αλλά γιατί τα πράγματα μόνα τους με όδηγησαν έτσι.

Επιστρέφοντας στην Αθήνα ύστερα από μία σύντομη περιήγηση στη Σκανδιναβία, (αλλά όχι και πολύ σύντομη, αφού το ταξίδι έγινε με αεροπλάνο, που θα πει πως κερδίζεις το χρόνο που σπαταλούν τα ταξίδια με οποιοδήποτε άλλο μέσο, που σε ταλαιπωρούν και σε ταλαινίζουν, όταν εσύ δεν έχεις πια την περιέργεια να βλέπεις και να ξαναβλέπεις αυτές τις τρεις-τέσσερις συνομοταξίες των ποτών της Ευρώπης να επανέρχονται, και μάλιστα αφού τα αποπαιμάσες πολλές προηγούμενες φορές) και όχι πολύ σύντομη, αφού το εξακριβώσαμε εκ των υστέρων, ότι δεν επιθυμούσε και πιο παρατεταμένη να είταν, από τις τρεις-τέσσερις εβδομάδες που κράτησε, επιστρέφοντας, λοιπόν, στην Αθήνα την προσοχή μου προσέκλυσε ένα πρόβλημα. Το πρόβλημα που επίμονα απασχολεί τους ειδικούς, στις ημέρες μας, και που οι περισσότεροι άνθρωποι το θεωρούν ένα είδος επιστημονικής φιλολογίας, και οι ολιγότεροι και προσεχτικότεροι, σαν τον υπ' αριθμόν ένα, κίνδυνο της ανθρωπότητας, ύστερα από τη διάσπαση του ατόμου και την πληθυσμιακή έκρηξη του πλανήτη που με την τελευταία συνδέεται άρρηκτα.

Και το πρόβλημα αυτό, καθώς το συνάντησα, όπως θα δούμε, στη Βαλτική Θάλασσα και ιδιαίτερα το συνειδητοποίησα στις λίμνες της Φινλανδίας, το είδα τελικά δοσμένο με έναργεια σε ορισμένες παραγράφους ενός επιστημονικού αρ-

θρου αθηναϊκής εφημερίδας που είχε τον τίτλο «άνυπόφορη θα είναι η ζωή μας το 2.000». Αυτό με έκαμε να αφιερώσω την αρχή των ταξιδιωτικών δοκιμών μου στο ακραίο και, βεβαίως, ολιγότερο ενδιαφέρον σημεῖο της Σκανδιναβίας, στη Φινλανδία. Έγραφε λοιπόν το άρθρο ότι ξαφνικά, σε πολλές χώρες, δίχως να έχει προηγηθεί καμιά συνεννόηση, πολλοί άνθρωποι με κύρος, διατυπώνουν ανησυχαστικές προβλήσεις για ένα κίνδυνο που απειλεί την ανθρωπότητα, που όμως του δεν έχει ποτέ ως τώρα γνωρίσει. "Όσοι έχουν ειδικευθεί στην πρόβλεψη του μέλλοντος, οι «μελλοντολόγοι», μιλούν για την κρίση των κρίσεων, το αποκορύφωμα των συνεπειών, όπου όδηγησαν τα αιώνια σφάλματα του ανθρώπου. Στα τέλη του εικοστού αιώνα, ο πληθυσμός της γης θα έχει φτάσει τα επτά δισεκατομμύρια, θα είναι, δηλαδή, διπλάσιος του σημερινού. Θα σημειωθεί μεγάλη έλλειψη τροφίμων. "Ηδη, ο μισός πληθυσμός της γης μαστίζεται από πείνα και προβλέπεται ότι η αναλογία θ' αυξηθεί παράλληλα με την πληθυσμιακή έκρηξη. Οι πιο εύποροι θα ζούν σε οφρανοξέστες που θα χωρούν 50 χιλιάδες άτομα. Οι υπόλοιποι θα ζούν σε τοιμεντένιους οικισμούς που θ' απλώνονται δια μέσον των ηπείρων, από τη μία στην άλλη άκρη. (Εδώ θα είχαν τη θέση τους και οι θεωρίες του δικού μας και παγκοσμίου διατρεπούς Κ. Α. Δοξιάδη, που τις συνοψίζει τελευταία, και ύστερα από πλήθος εφάνταστες και δευδερεκείς μελέτες, σε μία μάλλον όχι τόσο ευγλωττη όσον οι προηγούμενες εργασίες του, με τον τίτλο «Προς την πόλη του μέλλοντος» δημοσιευμένη στο περιοδικό «Διάλογος» — Θέρος 1970). Δε θα υπάρχουν αρκετά πάρα, ακρογιαλιές, δάση, για να ξεφύγει

κάνεις από τον τρολλό ρυθμό της ζωής των πόλεων. Πιθανόν ο χώρος για την ελεύθερη μετακίνηση των ανθρώπων θα είναι περιορισμένος. Πιθανόν να παρατηρηθεί έλλειψη οξυγόνου στην ατμόσφαιρα καθώς και νερού για να πίνουμε.

Η λίμνη της Ζυρίχης έχει άθεράτευτα νεκρωθεί, ο Ρήνος είναι θρόμικος και τα δάση της Σουηδίας μαραινούνται από την επίδραση των θειούχων διαλυμάτων που προέρχονται από τη βιομηχανική περιοχή του Ρούρ. Οι Ίαπωνες, οι Φινλανδοί και οι Ολλανδοί προσβάλλονται από θανατηφόρους ασθένειες από τα θαλασσινά που τρώνε και περιέχουν υδράργυρο.

Ο δξύριγγος, από τον οποίο βγαίνει το χαβιάρι, αρχίζει να χάνεται στην Κασπία Θάλασσα και η περιεκτικότητά σε οξυγόνο της Βαλτικής ελαττώνεται με ανησυχαστικό ρυθμό. Η Βαλτική, ή ρηχη αυτή θάλασσα διαδέτει μία πολύ στενή διέξοδο προς τον Ατλαντικό, ώστε να απαιτούνται τριάντα δλόκληρα χρόνια για να ανανεωθούν τα νερά της. Είναι μία εσωτερική θάλασσα του Ατλαντικού στις βόρειες ακτές της Ευρώπης. Ορίζεται και περιορίζεται από τις ακτές της Σουηδίας, της Φινλανδίας, της Ρωσίας, της Πολωνίας, της Γερμανίας και της Δανίας. Έχει ένα γιγάντιο κόλπο, το Βοθνικό κόλπο, που θυμίζει λίγο την έκταση του Αδριατικού πελάγους που ορίζει την Ιταλία και την Γιουγκοσλαβία (χωρίς βέβαια, το μεγάλο βάθος αυτής της θάλασσας), όπως ο Βοθνικός ορίζει τη Σουηδία και Φινλανδία σε έκταση σχεδόν στο μισό μήκος της κάθε μιάς απ' αυτές τις χώρες. Έχει επίσης το Φινλανδικό κόλπο και τον κόλπο της Ρίγας. Έχει βαθειά στο μυχό του Φινλανδικού κόλπου βρίσκεται το σημερινό Λένινγκραντ, ή παλιά

Άγια Πετρούπολη, το Πέτρογκραντ αργότερα (1914—1924). κτισμένο πάνω στα νησιά του δέλτα του ποταμού Νέβα. Βρίσκεται ακριβώς απέναντι από το Έλσίνκι, την πρωτεύουσα της Φινλανδίας απ' όπου μπορούσαμε να διαπραωθούμε με πλοίο, εύκολα και σύντομα, σαν τουρίστες, με μιά απλή θεώρηση, αν είχαμε τον καιρό και την επιθυμία αυτή. Η Βαλτική προχωρώντας δυτικά, προς τη Δανία και το αρχιπέλαγος της, μέσω του Κάτεγατ και του Σκάγερακ, συνδέεται με τη Βόρεια θάλασσα. ενώ ανατολικά συνδέεται με τη Δευκή Θάλασσα, μέσω της Βαλτικής διώρυγας που τα πρώτα σχέδια για τη διάνοξη της, έγιναν την εποχή του Μεγάλου Πέτρου (1672—1725), και η τελική κατασκευή της άρχισε το 1931 και τέλειωσε μέσα σε είκοσι μήνες. Η Βαλτική υπήρξε, πριν από τις γεωλογικές μεταβολές, ξηρά, και μετά την περιόδο των παγετώνων και την τήξη των πάγων σχηματίστηκε η σημερινή θάλασσα. Έτσι εξηγούνται οι λιμνοθάλασσες, τα φιόρδ, και τα πολλά νησιά που έχει. Ο ενάλιος πλούτος της Βαλτικής είναι μεγάλος. Ψάρια που υπάρχουν στον Ατλαντικό, στο Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό, και στη Βόρεια Θάλασσα, υπάρχουν και στα νερά της Βαλτικής. "Όπως και ψάρια των γλυκών νερών υπάρχουν στις θιλάσσες περιοχές όπου έχουν τις εκβολές τους μεγάλα ποτάμια. Σε μεγάλες ποσότητες ψαρεύονται ή ερέγγα, ο μπακαλιάρος, ή αντίσολγα, ο ρόμβος, ο γαλέος, ο σολομός, το χέλι.

Ταξιδεύω στη θάλασσα της Βαλτικής, σ' ένα από τα πιο στενά περάσματα της προς τη Βόρεια Θάλασσα, εκεί που βρίσκεται η Κοπεγχάγη. Η ταξιδιωτική συντροφιά μου, μία και θρισκόμαστε στη Δανία, απ' όπου δεν είναι ούτε μισής ώρας απόσταση με το πλοίο ή Σουηδία, θέλησε να κάμει ένα θαλασσινό περίπατο ως εκεί για να έχει μία πρόγευση της Σουηδικής γης (και μία γνωριμία της σκανδιναβικής θάλασσας), αφού για να έρθει ή σειρά της οργανωμένης γνωριμίας μας, (που έξ άλλου θα μετακινούμαστε με αεροπλάνο και δε θα αντικρύζαμε από κοντά τη

Βαλτική), θα περνούσαν τουλάχιστον δέκα μέρες ακόμα, εφόσον την επίσκεψη της Δανίας θ' ακολουθούσε ή Νορβηγία με το Όσλο, με το Μπαργκεν και με το Βόρειο Ακρωτήριο για όσους επιθυμούσαν να δούν τον ήλιο του μεσονυχτίου. Η θαλάσσια επικοινωνία Δανίας - Σουηδίας είναι πυκνή και γίνεται με τριών ειδών πλοιά μέσα, από τα απλούστερα καράβια ως τα πολυτελή πλοία, όπως συμβαίνει στα νησιά του σαρονικού ή και στο νησί της Σαλαμίνας. Έτσι ποικίλει και ή ώρα που διαρκεί το ταξίδι, βέβαια και το τίμημα της διαδρομής. Έμεις προτιμήσαμε ένα πλοίο με την πιο σύντομη διαδρομή, γιατί πολλές χρόνος στο πρόγραμμα δεν υπήρχε. Σε τριάντα πέντε λεπτά διαπεραιωθήκαμε απέναντι στη πόλη Μάλμο, που είναι, νομίζω, ή τρίτη πόλη της Σουηδίας σε πληθυσμό και σημασία, μία αληθινή δημοση πόλη με ωραίους δρόμους και καταστήματα και γενικά απ' ότι προλάβαμε να δούμε στην ελάχιστη ώρα που μείναμε. Αλλά αυτή τη στιγμή μās ενδιαφέρει ή Βαλτική και ή μόλυνση του περιβάλλοντος, ώστε αποσιωπήσω όλα τ' άλλα, που θα τα περιμένουμε στη σειρά τους και στην τάξη τους. Και όφελω να ομολογήσω ότι καθώς προχωρούσε στα νερά το πλοίο, καθώς κοιτούσα τη θάλασσα, τίποτα δεν μπόρεσα να καταλάβω απ' ότι συντελείται άργα και σταθερά στο περιβάλλον της. Βέβαια, δεν αντικρίζω το γαλάζιο των νερών μας, που μόνο το θαύμα της Μεσογείου, το θαύμα Ιδιαίτερα του Αιγαίου, μπορεί να τα μεταβάλει σε καθαρό φως με αχτιδοβολία αστραφτερή, που νομίζεις πως ανοίγουν οι εφτά οθρανοί, τα έπονράνια να σε δεχτούν. Αλλά δεν είταν ή πρώτη φορά που έβλεπα τις άλλες θάλασσες, τις μονιτές, τις βαρείες, τις αχρωμάτιστες, κι' ούτε περιμένα τώρα να βρω κάτι διαφορετικό εδώ πάνω στον κρύο βορρά. "Όμως κάποια έκπληξη, όσο και αν ήμουν κάπως ειδοποιημένος, και όχι από δική μου εξακριβωση, μού προσέηνε, διαβάοντας το στην Αθήνα, δηλαδή εκ των υστέρων, το άρθρο του ειδικού ότι ή Βαλτική που με τόση ευχαρίστηση και απόλαυση την

διέσχισα, είναι θρόμικη, ασφικτιά κάτω απ' τον όγκο των βιομηχανικών απορριμμάτων και ανθρώπινων περιτομάτων που ξεχύνονται σ' αυτήν από τα όμορα έξη κράτη. Δέχεται τα σκουπίδια των σκαφών αναψυχής, δηλητηριάζεται από τον κορεσμένο με υδράργυρο και Ντι Ντι Τι αέρα που πνέει σ' ολόκληρη την Ευρώπη. Σε πολλά σημεία ή επιφάνειά της έχει σχηματίσει μία πέτρα από το πετρέλαιο των δεξαμενόπλοιων και των έμπορικών σκαφών που περνούνε.

Δέν είναι, βέβαια, σκοπός μου να γράψω ένα εξειδικευμένο άρθρο για το λιμό, τη μόλυνση του περιβάλλοντος, την οικιστική έκρηξη κλπ. που πρόκειται μελλοντικά να βασανίσουν την ανθρωπότητα, έποθετικά όμως αυτά, γιατί εγώ δεν είμαι τόσοσ απαισιόδοξος για το μέλλον, και ελπίζω πως άργα ή γρήγορα τα κατάλληλα μέσα αντιμετώπισης θα βρεθούν και θα εφαρμοσθούν. Αλλά έτιχε να βρεθώ μπροστα σε μία κατάσταση που αληθινά εμπνέει ανησυχίες και θέλω να καταγράψω την μαρτυρία αυτή. Και ή μαρτυρία και ή μόλυνση του περιβάλλοντος, ώστε αποσιωπήσω όλα τ' άλλα, που θα τα περιμένουμε στη σειρά τους και στην τάξη τους. Και όφελω να ομολογήσω ότι καθώς προχωρούσε στα νερά το πλοίο, καθώς κοιτούσα τη θάλασσα, τίποτα δεν μπόρεσα να καταλάβω απ' ότι συντελείται άργα και σταθερά στο περιβάλλον της. Βέβαια, δεν αντικρίζω το γαλάζιο των νερών μας, που μόνο το θαύμα της Μεσογείου, το θαύμα Ιδιαίτερα του Αιγαίου, μπορεί να τα μεταβάλει σε καθαρό φως με αχτιδοβολία αστραφτερή, που νομίζεις πως ανοίγουν οι εφτά οθρανοί, τα έπονράνια να σε δεχτούν. Αλλά δεν είταν ή πρώτη φορά που έβλεπα τις άλλες θάλασσες, τις μονιτές, τις βαρείες, τις αχρωμάτιστες, κι' ούτε περιμένα τώρα να βρω κάτι διαφορετικό εδώ πάνω στον κρύο βορρά. "Όμως κάποια έκπληξη, όσο και αν ήμουν κάπως ειδοποιημένος, και όχι από δική μου εξακριβωση, μού προσέηνε, διαβάοντας το στην Αθήνα, δηλαδή εκ των υστέρων, το άρθρο του ειδικού ότι ή Βαλτική που με τόση ευχαρίστηση και απόλαυση την

διέσχισα, είναι θρόμικη, ασφικτιά κάτω απ' τον όγκο των βιομηχανικών απορριμμάτων και ανθρώπινων περιτομάτων που ξεχύνονται σ' αυτήν από τα όμορα έξη κράτη. Δέχεται τα σκουπίδια των σκαφών αναψυχής, δηλητηριάζεται από τον κορεσμένο με υδράργυρο και Ντι Ντι Τι αέρα που πνέει σ' ολόκληρη την Ευρώπη. Σε πολλά σημεία ή επιφάνειά της έχει σχηματίσει μία πέτρα από το πετρέλαιο των δεξαμενόπλοιων και των έμπορικών σκαφών που περνούνε.

Δέν είναι, βέβαια, σκοπός μου να γράψω ένα εξειδικευμένο άρθρο για το λιμό, τη μόλυνση του περιβάλλοντος, την οικιστική έκρηξη κλπ. που πρόκειται μελλοντικά να βασανίσουν την ανθρωπότητα, έποθετικά όμως αυτά, γιατί εγώ δεν είμαι τόσοσ απαισιόδοξος για το μέλλον, και ελπίζω πως άργα ή γρήγορα τα κατάλληλα μέσα αντιμετώπισης θα βρεθούν και θα εφαρμοσθούν. Αλλά έτιχε να βρεθώ μπροστα σε μία κατάσταση που αληθινά εμπνέει ανησυχίες και θέλω να καταγράψω την μαρτυρία αυτή. Και ή μαρτυρία και ή μόλυνση του περιβάλλοντος, ώστε αποσιωπήσω όλα τ' άλλα, που θα τα περιμένουμε στη σειρά τους και στην τάξη τους. Και όφελω να ομολογήσω ότι καθώς προχωρούσε στα νερά το πλοίο, καθώς κοιτούσα τη θάλασσα, τίποτα δεν μπόρεσα να καταλάβω απ' ότι συντελείται άργα και σταθερά στο περιβάλλον της. Βέβαια, δεν αντικρίζω το γαλάζιο των νερών μας, που μόνο το θαύμα της Μεσογείου, το θαύμα Ιδιαίτερα του Αιγαίου, μπορεί να τα μεταβάλει σε καθαρό φως με αχτιδοβολία αστραφτερή, που νομίζεις πως ανοίγουν οι εφτά οθρανοί, τα έπονράνια να σε δεχτούν. Αλλά δεν είταν ή πρώτη φορά που έβλεπα τις άλλες θάλασσες, τις μονιτές, τις βαρείες, τις αχρωμάτιστες, κι' ούτε περιμένα τώρα να βρω κάτι διαφορετικό εδώ πάνω στον κρύο βορρά. "Όμως κάποια έκπληξη, όσο και αν ήμουν κάπως ειδοποιημένος, και όχι από δική μου εξακριβωση, μού προσέηνε, διαβάοντας το στην Αθήνα, δηλαδή εκ των υστέρων, το άρθρο του ειδικού ότι ή Βαλτική που με τόση ευχαρίστηση και απόλαυση την

προβληματίζει το άτομο σε πολλά και ποικίλα και το κάνει να προσέξει τη σοβαρή κρίση που περνά ο πολιτισμός μας σήμερα, εξ αίτια όλων μας, και περισσότερο εκείνων που αυτόδιαφημίζονται σαν υπεραπολιτισμένοι.

Για να γνωρίσεις την αντιπροσωπευτική Φινλανδία πρέπει να επισκεφθείς τις λίμνες της. Μια από τις σπουδαιότερες λιμναίες κρουαζιέρες της θά σου επιτρέπει να θαυμάσεις με άνεση το θεατρικό λαβύρινθο της γης και του νερού. Πρώτος δα δικά περνά η «ασημένια γραμμή» (που συνδέει τη Χαμενλίνα, το Άουλιάνκο και το Τάμπερε) και ο «Δρόμος του ποιητή» (που συνδέει το Τάμπερε και το Βιρά). Στο κέντρο βρίσκεται η πιο μακριά λίμνη της Φινλανδίας, η Παϊζάνε. Και ανατολικά η λίμνη Σαμιάα είναι η πιο ρομαντική, με τα πολλά θαλασσόμοια που κάνουν μίνι-κρουαζιέρες γύρω-γύρω στη λίμνη και στα κατάσκαρτα νησάκια που έχει. Η διώρυγα της Σαμιάα, που ξανανοίξε τώρα τελευταία στη ναυσιπλοία, συνδέει τη λίμνη αυτή με τον κόλπο της Φινλανδίας, διασχίζοντας ένα μέρος του εδάφους που ανήκει στη Ρωσία.

Αποφοσιώσε να κάμουμε την κρουαζιέρα της «ασημένιας γραμμής», για να έχουμε την ευκαιρία να επισκεφθούμε — βέβαια κόνοντας ένα περίπατο μόνο, αλλά δε χρειάζεται και πάρα πάνω — το Τάμπερε και τη Χαμενλίνα. Την πόλη Τάμπερε γιατί είναι από τις σπουδαιότερες της χώρας! Όποτε από το Έλσίνκι, την πρωτεύουσα, έρχεται η πόλη Τούρκου, γνωστή σαν τόπος που συνέβησαν ένα πλήθος ιστορικά γεγονότα, με τα μνημεία της να τα μαρτυρούν, ενώ το Τάμπερε είναι πόλη γνωστή για την ακμάζουσα βιομηχανία της και τις τεχνικές σχολές της. Στην πόλη Χαμενλίνα, πάλι, θέλαμε να πάμε μόνο και μόνο γιατί εκεί γεννήθηκε ο Σιμπέλιους και υπάρχει το σπίτι του, που διατηρείται μαισειο.

Κυριακή πρωί ξεκινάμε. Ο καιρός θαμιάσιος. Έλληνικό κατακαλόκαιρο. Ο ξεναγός μας μās είχε πει ότι δεκαπέντε μέρες έβρεχε συνέχεια στο Έλσίνκι. Και μετά τις βροχές ακολουθεί μια πε-

ρίοδος καλοκαιρίας. Έχουμε τύχη. Στο δρόμο συναντώ ανθρώπους που πρωί-πρωί σά να παραπατούνε. Μήπως κάνω λάθος; Ένας νέος πατέρας σέρνει το καροτσάκι που βρίσκεται μέσα το κορό του και μαζί μ' ένα φίλο του, προχωρούνε σιγά-σιγά ταλαντευόμενοι. Σκέπτομαι τί συνέβη χθές βράδυ στο σιδηροδρομικό σταθμό του Έλσίνκι. Ήταν Σάββατο βράδυ «η επικίνδυνη ώρα που οι Φινλανδοί, καθισμένοι στο μπάρ, μεθούνε σικηλά, ο καθένας μόνος του» έγραφε κάποτε ο Μαλαπάρτε, και το βρισκω σημειωμένο σε τουριστικό οδηγό. Ο ξεναγός μās είχε πει, ότι δεν πρέπει να παρεξηγήσουμε τους Φινλανδούς, αν δούμε πως είναι μεθυσμένοι, ιδίως το Σάββατοβραδυάκο, γιατί αυτό είναι μια συνήθεια που πολλοί συντελεστές την έδημιούργησαν, και έδινε μια πρόχειρη εξήγηση στην ποταποαπόρριψη που κάποτε είχε θεσπισθεί και που τώρα δεν ισχύει κλπ. Πάντως χθές βράδυ στο σιδηροδρομικό σταθμό, που βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, οι Φινλανδοί, μεθυσμένοι, πολλοί Φινλανδοί, μεθυσμένοι. Χτυπούσε ο ένας τον άλλο, δερνόντουσαν, έπαιζαν μπόξ, έτσι για άστείο, ύστερα άγκαλιαζόντουσαν και προχωρούσαν σαν φίλοι. Μια κατάσταση ανεκδιήγητη!

Με σιδηρόδρομο φτάνουμε στο Τάμπερε. Περνούμε και περνούμε διάση και λίμνες, σπάνια τιτικά, Ξέλινα, ομοίμορφα, απ' αυτά που την πρώτη φορά που θά τα δεις τα θαυμάζεις, και κατόπιν, καθώς μάλιστα αποτελούν μια κοινοτοπία άπλωμένη σ' όλοκληρες τις έξοχες της βόρειας Ευρώπης και μέρος της κεντρικής Ευρώπης, καθώς αποτελούν μια συνομοταξία επαναλαμβανόμενη του Εθρωστικού τοπίου, πλήττει απάινταστα στη θέα τους. Έξ άλλου, υπάρχουν φωαιότερα σ' αυτήν την συνομοταξία που ξεκινά από την Ολλανδία, τις κάτω γενικά χώρες, περνά τη Γερμανία και την Αυστρία (έξοχα στο Τυρόλο) και φθάνει στη Σκανδιναβία (έξοχα στη Σουηδία με τα δμορφα δάση της).

Παίρνουμε κατόπιν το λεωφορείο από το Τάμπερε και φθάνουμε στα πλοία που εκτελούν την κρουαζιέρα της λίμνης που διαλέξαμε.

Ένα συμπληρωτικό θαλασσόκομο με έτσι πηχτό και έτσι κίτρινο που κατόν πενήντα - διακόσιους ανθρώπους ξεκινά από το Τάμπερε για να φτάσει στο τέριμα του ταξιδιού που κρατά πέντε-έξη ώρες, και που είναι η Χαμενλίνα. Με στάσεις πολλές σε διάφορα σημεία της λίμνης, επιβιβάζονται και αποβιβάζονται επιβάτες, ιδίως ντόπιοι, γιατί τα πλοία δεν είναι μόνο για την κρουαζιέρα, αλλά εκτελούν και την τρέχουσα συγκοινωνία.

Η πρώτη εντύπωση από τη λίμνη είναι καταπληκτική. Βλάστηση οργυώδης από δέντρα στις όχθες της λίμνης που άλλου είναι στενότερη, άλλου πλατύτερη, άλλου πολύ πλατιά με νησάκια στη μέση, φροντωνα παράδεισοι πρασινάδας, με κατοικίες, προφανώς θερινές, δηλαδή ένα μικρό ξύλινο σπίτι στη όχθη, με τα γιγάντια δροσόκορμα δέντρα, μια βαρκούλα τραβηγμένη στην ακροαλιμνιά, κάποτε ένα λουλουδι ανθίζει σε μια γλαστρίτσα. Κάποτε τα σπατάκια είναι κατοικημένα, συχνότερα είναι άκατοικητα. Έρημα, γιατί οποσδήποτε δεν έγιναν για καθημερινή χρήση. Το θέαμα είναι από τα σπανιότερα και τα όμορφότερα που έχεις να δεις σε φυσικό τοπίο. Είναι κάτι έντελως άλλο από τα φιόρδ. Έδώ έχουμε μια έντελως θηλική φύση, τόσο άφθονη στη βλάστησή της, τόσο μονότονη στην έρημιά και στη μοναξιά της, χωρίς έναλλαγές.

Τα φιόρδ αντίθετα παρουσιάζουν έναλλαγές, όχι αυτή την άφθονη βλάστηση, και μερικώς πλευρές τους παρουσιάζουν ένα θέαμα, κάτι σαν παραλία εγκαταλελειμένη ενός από τα νησιά μας. Το μεγάλο φιόρδ του Όσλο που το ταξίδευα τρεις ώρες, δεν παρουσιάζει σ' όλη τη διαδρομή του το ίδιο ενδιαφέρον. Η λίμνη της Φινλανδίας αντίθετα σε έντυπωσιάζει και σε κρατά διαρκώς στη γοητεία της. Αλλά το καταπληκτικό άγριο φιόρδ του Μπέργκεν, που το κάναμε σε πέντε ώρες, με τους καταράχτες του να δημιουργούν ομίχλη υδάτινη που τη διασχίζει το πλοίο, με τα άγρια βράχια θηλωμένα, σκούρα, να εξακοντίζονται κατ' άπάνω σου, με τα νησάκια που κλείνουν γύρω σου τη δίοδο και πάλι αναπάντεχα σου την φανερόνουν,

αυτό το φιόρδ σε κρατά διαρκώς σε έκσταση.

Στη λίμνη, που είναι πάντα κάτι πιο ήπι, απολαμβάνεις τη φύση, τη βλάστηση, χορταστικά, άφθονα, σε μια ορισμένη έμφανσή της, στην έπεραφθονία της, στη ρομαντική έμορφιά και μονοτονία της.

Αλλά δεν έχουμε ακόμα ούτε μια ώρα ταξιδεύει στη λίμνη και ξαφνικά μια δυνατή μουρδιά μās χτυπά τα ρουθούνια, που γίνεται άβάσταχη όσο προχωρούμε και κλείνομε φιλοστρίνα και πόρτες για να σωθούμε. Αδύνατον. Μπαίνει παντού, σου δημιουργεί το φοβερό αίσθημα της ναυτίας. Κοιτάζω τα νερά που περνούμε. Είναι πράσινα, κίτρινα, είναι πηχτά που λές μορεές να τα κόψεις μ' ένα μαχαίρι. Ίδου τα έργα των ανθρώπων! Ίδου τα αποτελέσματα της εκβιομηχάνισης της χώρας με ποιο τίμημα πληρώνονται. Με την καταστροφή της φύσης. Έργοστάσια χαρτοπολοτού, χατιού, ξυλείας και τα παρεμφερή, μεταβάλουν τη θεσπεία λίμνη σε όχητο για βιομηχανικά και χημικά άπορίματα, που αλλοιώνουν την σύσταση του νερού και από δροσιά του Θεού το μεταβάλουν σε πηχτό δηλητήριο που βρομιέει — τί πρέπει να σκεφθούμε για τις άλλες λίμνες, αφού αυτή που βρισκόμαστε, που τη διαφημίζουν για την υπ' αριθμό ένα, και την δνομίζουν «άγρυη γραμμή», και σου δίνει πραγματικά την αίσθηση ενός άσημένου κόσμου, όπως τον φαντάσθημες, σε κάποιες σπάνιες στιγμές, στα παιδικά παρσούμια σου, βρίσκεται εγκαταλελειμένη στον άργό θάνατο, θυσία

στο μαμωνά, θυσία στην κατ' ευφημισμό άξιοποίηση, και στην πραγματικότητα λεηλασία, του φυσικού πλούτου, της φυσικής έμορφιάς της χώρας; Σε μεγάλη έκταση της λίμνης, για κάμποσες ώρες, άλλοτε βαρύτερη, άλλοτε ελαφρότερη, ή μουρδιά μās ακολουθεί. Βγαίνω έξω, παρακολουθώ το νερό. Δεν είναι ποτέ καθαρό. Αν δεν είναι πάντοτε προκαλεί άηδία, ποτέ δεν είναι καθαρό, ούτε στα σημεία εκείνα που, φαίνεται το θεωρούν καθαρότερο, και τομούν να κολυμπούν κάποια παιδάκια, μερικοί νέοι, κοντά στα θερινά σπατάκια τους, στην ακροαλιμνιά. Οι λίμνες έχουν σε πολλά σημεία νερά ορηά. Η έπικοινωνία από λίμνη σε λίμνη γίνεται με τη μεσολάβηση τεχνητών καναλιών. Μάλιστα ύστερα από τον τελευταίο πόλεμο εφραμόσθησε στη Φινλανδία ένα μεγάλο πρόγραμμα κατασκευής διωρύγων. Και η λίμνη ή δικιά μας είχε τεχνητή διώρυγα και περάσαμε τα κίτρινα νερά της. Ομολογώ πως ύστερα από τη μουρδιά που μās έζωνε, ύστερα από την παρατήρηση των θαλάσσιων νερών της λίμνης, ελάχιστα πιά άποθέματα ρομαντισμού και έμορφιάς, έμειναν από τούτο το ταξίδι. Απτή είναι η μαρτυρία ή δική μας, από τη μόλυνση του περιβάλλοντος που συντελείται στο φυσικό πλούτο μιας χώρας. Σε λίγο βρισκόμαστε στα Χαμενλίνα. Σκαπός μας πάντοτε να επισκεφθούμε το σπίτι του Σιμπέλιους και ύστερα με το τραίνο να γυρίσουμε στο Έλσίνκι. Έγινε κι αυτό. Η Χαμενλίνα είναι μικρή

πόλη, με άρκετά μεγάλα, καινούργια κτίρια. Είπαμε είναι Κυριακή. Ο κόσμος στους δρόμους είναι ελάχιστος, σιγομυαλίζει. Την κίνηση συντηρούν κοπελίτσες με μίνι και άρκετοι νέοι. Οι νέοι είναι και δώ μεθυσμένοι. Το βλέπεις από τη συμπεριφορά μεταξύ τους, από τα ταλαντευόμενα βήματά τους. Τί περιεργο! Το σπίτι του Σιμπέλιους είναι κλειστό. Το είδαμε απ' έξω, σχεδόν σαν ένα μεγάλο κουτί. Ξύλινο, τετράγωνο, με καφετιές τάβλες μονταρισμένο και έντοιχισμένη στο ύπερθυρο μια έπιγραφή, δίχως κήπο, δίχως τίποτα. Δεν ξέρω πως είναι στο έσωτερικό του. Πιθανόν, και οποσδήποτε θά είναι άξιόλογο. «Ένα μόνο ξέρον, ότι ή δόξα δε χρειάζεται παλάτια για να κατοικήσει. Έχω δει άρκετά σπίτια και στην Ελλάδα και σε ξένες χώρες, σπία, άπερόριτα, φτωχικά, που όμως έξέθρεψαν μεγαλοφυές του πνεύματος και της τέχνης.

ΚΑΙ τώρα που συμπλήρωσα τις έντυπώσεις και τις σκέψεις μου, από ένα ορισμένο θέμα που με άπασχόλησε, θά έχω όλο τον καιρό δικό μου να μιλήσω, μιάν άλλη ώρα, για το Έλσίνκι που παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον και οδηγεί σε άλλες σκέψεις, σε άλλα προβλήματα. Όταν ζητούμε να έννοήσουμε συμβαίνει σ' αυτά τα όρια, σ' αυτά τα σύνορα που συναντιόνται και χωρίζονται δυο κόσμοι μεγάλοι, ή Δύση και ή Ανατολή.

ΜΗΝΑΣ ΔΗΜΑΚΗΣ

ΠΑΤΜΟΣ - τὰ Ἱεροσόλυμα τοῦ Αἰγαίου

ΜΕΓΑΛΗ χαρά νὰ κοιτᾶς τὴ θάλασσα, τὰ χρυσὰ χρώματά της πού ἐναλλάσσονται κάθε στιγμή τῆς ἡμέρας καὶ τὸν ἀσημί ποταμὸ τῆς μετὰ φεγγάρι, τὸ παιγνίδισμα ἢ τὸ χορὸ πού κάνουν τὰ νερά της.

Ὅμως πιότερη εἶναι ἡ χαρὰ νὰ τῆνε σεργιανᾶς. Νὰ εἶσαι μέσα σ' ἕνα πλεούμενο καὶ νὰ περνᾶς ἀπὸ ἄπάνω της, ν' ἀκούς τὸ φλοισβήμα της καὶ νὰ κοιτᾶς τὸ γαλάζιο, τὸ πράσινο, τὸ ἀσπράμαυρο νερὸ τῆς πού πάντα κινεῖται ἀκούραστα, πού δὲν ξέρεις ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ πού πάει. Τὴ μέρα νὰ χαίρεσαι τὸ ξανθὸ φῶς τοῦ ἡλίου, τὴ νύχτα, τὰ πολύχρωμα πετράδια τοῦ οὐρανοῦ, γιὰ τὸ γλωμὸ φεγγάρι πού κι' αὐτὸ ἀρμενίζει.

Παντοῦ ἡ θάλασσα εἶναι ὁμορφη, πολυπρόσωπη, πολύχρωμη, μὰ σὰν ταξιδεύεις τὴ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου, τὴν πεντακάθαρη, τὴν ἀρωματισμένη, μὲ τὰ χιλιάδες νησάκια της, εἶναι χαρὰ μεγάλη τοῦ ἀνθρώπου, δῶρο τοῦ Θεοῦ.

Σεργιανώντας τὰ πολυώνυμα, πολυποίκιλα νησιά μας, θ' ἀράξουμε στὴν Πάτμο. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά της φαίνονται τὰ νησιά τῆς Κάλυμνος καὶ τῆς Λέρος, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ Σάμος καὶ ἡ Ἰκαρία. Ἀγάντια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἄν πάρεις ἕνα γεωγραφικὸ χάρτη καὶ κοιτάξεις τὸ νησί τοῦτο θὰ θαμπώσεις μπρῶς στὴν ὁμορφιά του. Τόσο οἱ κάδοι, τὰ πλεούμενα, οἱ κόλποι, οἱ ἀγκαλιές, τ' ἄλλα νησάκια πού τὸ γυροφέρνουν καὶ τὸ στολίζουν. Καὶ δὲν βγαίνει στὴ στεριά του καὶ πατήσεις τὰ χρώματά του, νοιώθεις τὴν ψυχὴ σου νὰ μερεῖ καὶ ν' ἀγαπάει τὸ νησί τοῦτο.

Ἡ Σκάλα εἶναι τὸ κύριο λιμάνι του. Μισὴ ὥρα ἀπὸ τὸ λιμάνι μὲ τὰ πόδια ἢ τὰ γαϊδουράκια (τώρα στερνὰ φτειάζαν ἀσφαλτοστρωμένο δρόμο καὶ φέραν αὐτοκίνητα) θρίσκεται ἡ Χώρα, ἡ πρωτεύουσα, μὲ τὸ περίφημο μοναστήρι.

Οἱ ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι Θουκυδίδης, Πλούταρχος, Στράβων, Παυσανίας, Πλίνιος τὴν ἀναφέρουν σχεδὸν μονάχα σὰν τοπογραφικὸ σημεῖο.

Ὡς τόσο σὲ μιὰ μαρμαρινὴ ἀσπρόπλακα πού φυλάγεται σὸ μεγάλο συνοδικὸ τῆς Μονῆς τοῦ Θεολόγου, διαβάζουμε ὅτι ὁ μητροπολίτης Ὀρέστης, γιὸς τοῦ Ἀγαμέμνονα, καταδιωγμένος ἀπὸ τὴς Ἑβρινίεσ ἦρθε στὴν Πάτμο ὅπου καὶ ἔκτισε γὰρ ἀφιερωμένον στὴ Σκυθία Ἀρτέμιδα. Τὸ γὰρ στέλιζε ἐξαιρέτο ἀγαλμα τῆς θεᾶς καθὼς καὶ ἄλλο τῆς Ἐκάτης, πού ἡ Γουδδίπη, ἱέρεια τοῦ ναοῦ, τὸ ἀφιέρωσε στὴ θεὰ τῆς νύχτας, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ, ἐπειδὴ τὸ ταξίδι πού ἔκανε ἦταν πολὺ ὁμορφο:

«Αἰγαίου Πλωσάσα, πόρου δυσχείμερον αἶμα»

Υπάρχει καὶ ἄλλη ἐπιγραφή πού λέει πῶς σὸ νησί γινόντουσαν ἀγῶνες λαμπραδιστῶν, δηλαδή, δρόμος ἐφήβων κρατώντες ἀναμμένες δάδες. Καὶ ἀπὸ τὸν συναξιαστὴ Πρόχορο μαθητὴ τοῦ Θεολόγου, μαθαίνομε ὅτι γινόντουσαν καὶ ἵπποδρομίες. Ἀπὸ τὴς κολόνες, τὰ βάθρα, τὰ σκαλιστὰ ἰωνικὰ κιονόκρανα πού διατηροῦνται ἀκόμη, βλέπομε ὅτι ὁ τόπος γγύρισε κάποιαν ἀκμὴ στὴν ἀρχαιότητα. Καὶ τὰ πολυγωνικὰ ἐρείπια τῆς ἀκρόπολης εἶναι δείγματα τῆς πανάρχαιας οἰκοδομικῆς τέ-

χνης πού εἶχαν ἀναπτύξει οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι.

Κατὰ τὸ Γάλλο ταξιδευτὴ καὶ ἱστορικὸ Γκερέν, ὁ πληθυσμὸς τοῦ νησιοῦ, στὰ παλιὰ χρόνια, εἶχε φτάσει εἰς 13.000 ψυχές. Οἱ πρῶτοι οἰκιστὲς ἦταν Κάρες, πού ὡς τὸ 1369 π.Χ. κυριαρχοῦσαν στὸ Αἶγαιο. Ὑστερα ἦρθαν Δωριεῖς, Ἀργότερα Ἴωνες.

Η ΠΑΤΜΟΣ γίνεται γνωστὴ ἀπὸ τὸν Α' μ.Χ. αἰῶνα σὰν τόπος Ἑξορίας. Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἔστειλαν τοὺς πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς κατὰδικούς. Ἐκεῖ ἐξορίστη καὶ ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ἐθαγγελιστὴς Ἰωάννης.

Μετὰ τὴ σταύρωση τοῦ Κυρίου καὶ τὴν Ἀνάσταση, συγκεντρώθηκαν οἱ μαθητὲς του στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔβαλαν κληρὸν σὲ ποῖο μέρος θὰ πῆγαινε ὁ καθένας νὰ διδάξῃ τὸ Ἐθαγγελίον. Στὸν Ἰωάννη ἔλαχε ἡ Μικρὴ Ἀσία. Ὁ Ἀπόστολος ὕστερα ἀπὸ μεγάλην τρικυμῖα ἔφτασε στὴν Ἐφεσο ὅπου καὶ ἄρχισε τὸ φλογερὸ κήρυγμα τῆς ἀνώτερης ἀλήθειας. Οἱ εἰδωλολάτρεις μαγνητίζονται ἀπὸ τὸν θεῖο Λόγο καὶ θαρτίζονται κατὰ χιλιάδες.

Ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτορας Δομτιανὸς μόλις πληροφορηθῆκε τὴ διδασκαλία καὶ τὰ θαύματα τοῦ Ἐθαγγελιστοῦ τὸν ἔνοιωσε σὰν «κάρφος ἐμφθαλμοῦ» καὶ διάταξε νὰ τὸνε συλλάβουν καὶ νὰ τὸν πᾶνε στὴ Ρώμη. Ἐκεῖ τὸν φυλάκισε, τὸν βασάνισε καὶ ἄλλοσδεμένο τὸν ἐξόρισε στὴν Πάτμο. Στὸ περιπλάνημά του σὸ νησί ἀνακάλυψε μεσοστρατῆς τὸ σπήλαιον, πλεονημία, θάλασσα ἀπὸ χερεῖ ἀόρατο. Ἐκεῖ ἔμεινε περνώντας τὰ βουνὰ τὰ μερόνυχτα του μέσα στὴν

προσευχὴ καὶ τὴ νηστεία. Γιὰ στρώμα εἶχε τὴ γῆς, γιὰ προσκέφαλο ἕνα θαβούλιμα τοῦ βράχου, πού ἀκόμη διατηρεῖται ἔντονα τὸ σχῆμα πού ἀκουμποῦσε τὸ κεφάλι του ὡς καὶ τὸ χειροπιάσιμὸ του.

Ἐκεῖ, ἀποξενωμένος ἀπὸ κάθε ὕλικὸ δεσιμό, ἐκστασιάζεται. Ἡ ψυχὴ του λυτρωμένη καὶ λεύτερη ἀνεβαίνει ὡς τὸν οὐρανὸ καὶ δραματίζεται. Τὸ σπήλαιο ὅπου κατοικεῖ σκεῖται στὰ τρία, πρᾶμα πολὺ φανερὸ ἀκόμη, κι' ἀκούει τὴ θεϊκὴ φωνή. «Ὁ β λ ε π ε ι ε γ ρ ᾱ ψ ο ν ε ι ε σ θ ι ε ς ο ν κ α ι π ε ε μ ψ ο ν τ α ι ε ς ε φ τ ᾶ ε κ κ λ η σ ι α ι ε ς»

Καὶ «ὁ Γ Ἰ ὶ δ ο ς τ ῆ ς Β ρ ο ν τ ῆ ς» γράφει τὸ προφητικὸ ἀριστοῦργημα, τὸ δυσεξηγῆτο καὶ ἀνεξηγίαστο, τὴν θεῖα Ἀποκάλυψη. Ἡ Θεῖα Ἀποκάλυψη ἔχει μεταφρασθεῖ σὲ ὅλες τὴς γλώσσες καὶ ἀκόμη προξενεῖ μεγάλο ἐνδιαφέρον διὰπρεπεῖς θεολόγους. Σοφοὶ μελετητὲς πασιόχου ποῖδ θὰ ἐξηγήσει καλύτερα τοὺς ὑψηλοὺς προφητικούς συμβολισμούς της. Ἀκόμη δὲν μπῆσαν νὰ εἰσχωρήσουν στὴς αἰνιγματικές ἐνοιές της. Ὡς τόσο κανένας δὲν ἀρνήθηκε τὸ ἀφραστο ποιητικὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν ἀνθρώπινη ἢ θεῖα τῆς ἔξαρση.

Ὁ σοφὸς γάλλος Γκερέν λέγει. «Ἡ ἀκτινοβολία τῆς Ἀποκαλύψεως ἐπλεξε ἕνα ἀθάνατο φωτιστέφανο γύρω ἀπὸ τὸ νησί: τῆς Πάτμου, πού τὴν ἔβηθε λάμψη του καὶ τὴν παγκόσμια φήμη του χρυσᾶ στὴν ἔξορία τοῦ Ἐθαγγελιστοῦ στὰ χρώματά του. Καὶ ἄλλοι ἔγραψαν ἱερὲς ἀποκαλύψεις, ἀλλὰ καμιά δὲν συγκρίνεται μὲ τὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἐθαγγελιστοῦ Ἰωάννη, πού εἶναι τὸ ἀριστουργηματικώτερον ποίημα, τὸ ὠραιότερον λογοτέχνημα τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας.»

Ἡ Ἀποκάλυψη ἐπένευσε σὲ μεγάλους καλλιτέχνες τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ἀναγέννησης ἔργα ὑπέροχα ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς καὶ δ.α.κοσμητικῆς τέχνης. «Ἡ μουσικὴ ὑψώθηκε σὲ θεῖες ὕμνωδίες γιὰ ν' ἀποδώσει τὸν κοσμογονικὸ κατακλυσμὸ πού εἶχε πλημμυρίσει τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου Προφήτη καὶ νὰ χαρίσει στὴν Τέχνη τὰ ὠραιότερα ἐκκλησιαστικὰ δ.ρατόρια.

Μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Αὐτοκράτορα Δομτιανου, πού στάθηκε ἀμείλι-

χος διώχτης τοῦ Ἐθαγγελίου καὶ τῶν χριστιανῶν, αὐτοκράτορας ἀνακηρύχθηκε ὁ Νέρβας. Αὐτὸς ἔδωσε χάρη στὸν Ἰωάννη. Ὁ Ἀπόστολος ἐγκατέλειψε τὸ νησί καὶ ξαναγύρισε στὴν Ἐφεσο, ὅπου λίγα χρόνια μετὰ, πέθανε ἢ καθὼς ἢ παράδοξα λέει «μετέστη εἰς Κύριον.»

ΣΤΑ 1088 μ.Χ. βασίλευε σὸ Βυζάντιο Ἀλέξιος Α'. ὁ Κομνηνός, ἄντρας γενναῖος καὶ θεοσεβούμενος καὶ ρήτορας δεινός, τόσο πού νὰ γίνεται σύγκριση τῆς ρητορικῆς ἱκανότητάς του μὲ αὐτὴ τοῦ Δημοσθένη.

Αὐτὸς λοιπὸν δωρίζει «διὰ χρυσοβόλου» σὲ μεμβρᾶνη τὴν Πάτμο στὸν «εὐ λ α β ε σ τ α τ ο ἄ ν δ ρ α Χ ρ ι σ τ ὸ δ ο υ λ ο ν τ ὸ ν Λ α τ ρ ι ν ὸ ν ὡ ς δ ῶ ρ ο ν α ἰ ὶ ὠ ν ι ο κ α ι ἀ ν α φ α ἰ ρ τ ο.»

«.. Δωρεῖ τῷ εὐλαθεστάτῳ μοναχῷ καὶ ἡσυχαστῇ, τῷ πρῖν ἐν τῷ δρεῖ τοῦ Ἀτρουῦ τὰ κατὰ Θεὸν ποιούμενῳ διατριβᾷ καὶ τὸν ἀσκητικὸν διανύσαντι δίαυλον, ἡσυχίας πυγχαίνοντι διατῶν ἑραστῇ καὶ ἔργου τιθεμένῳ διηνεκῆς ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ δικαιώμασι κατὰ μόνας ἀδολεσχεῖν, αἰτησὶν προτεινομένῳ μάλᾳ θεάρεστον καὶ εὐλογον, ὑπέσχε τὰς ἀκαρῆς ἢ γαληνότης ἡμῶν συμπαιθῶς καὶ τὴν αἰτησὶν ἐξεπλήρωσεν εὐχερῶς... δωρεῖται τὴν δηλωθεῖσαν νῆσον μετὰ πάσης αὐτῆς διακρατησιως, οὐ καιρικῶς οὐδὲ χρόνιος ἀριθμητοῖς ἀλλ' ἐπ' ἀναφαίρετῳ καὶ διηνεκῇ δεσποτεῖα καὶ κυριότητι... τὴν τοιαύτην νῆσον ἢ βασίλειά μου ἀφιερῶ τῷ Θεῷ...»

Ἀ λ ἔ ξ ι ο ς ἐ ν Χ ρ ι σ τ ὸ τ ῷ Θεῷ π ι σ τ ὸ ς β α σ ι λ ε ὐ ς κ α ι αὐ τ ὸ κ ρ ᾶ τ ο ρ Ρ ω μ α ἰ ὶ ω ν ὁ Κο μ ν η ν ὸ ς. Μαζὶ μὲ τὴν Πάτμο τοῦ παραχώρησε καὶ τὰ κοντινὰ νησάκια: Λειφούζι, Ναρκούς, καὶ Ἀγαθονῆσι.

Ἐδῶσε ἐπίσης διαταγὴ στοὺς Δούκες τῆς Κρήτης νὰ παραχωροῦν τὴν μονὴ πού ἐπρόκειτο νὰ κτισεῖ, ἐτήσιο εἰσόδημα ἀπὸ τοιαύτα μὲθια σιτάρι καὶ εἰκοστέσσαρο νομίσματα, τὰ λεγόμενα «Κ ο μ ν η ν ᾶ τ α Θε ο τ ο κ ἰ α.»

Ἡ ἱστορία τοῦ Ὁσίου Χριστόδουλου εἶχε ἐνδιαφέρον πολὺ, τόσο πού νὰ κεντρίζει τὴ φαντασία ἐνὸς συγγραφέα.

—Γεννήθηκε στὰ 1014 σὲ μιὰ μικρὴ κομπολιτὴ τῆς Βιθυνίας. Οἱ γονεῖς του προχρῆμοι ἀνθρώποι ἀνάθεσαν τὴν μόρφωση τοῦ παιδιοῦ τους σ' ἕνα γραμματιστὴ δηλαδή δάσκαλο. Ὁ νέος ἀνάπτυξε τὰ πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ χαρίσματά του εἶσι πού νὰ ποῦνε γι' αὐτὸν ὅτι εἶναι «ταμειὸν παντὸς ἀγαθοῦ, ταπεινὸς κατὰ τὸ φρόνημα καὶ περιδέξις εἰς τὰ οὐτὼ λεγόμενα τυχαῖα τοῦ βίου συμδάντα.»

Ὁ «Θεῖος ἔρω» εἶχε πλημμυρίσει δολοκλήρη τὴν μουτικὴ καὶ φύση του πού εἶχε προδιάθεση, στὴ φιλοσοφία.

Ὅταν οἱ γονεῖς του ζήτησαν νὰ τὸν παντρεύουν κι' αὐτὸς δὲν μπόρεσε νὰ τοὺς μεταπεισε, ἄφισε τὸ σπίτι του καὶ ἀνέβηκε σὸ ὄρος τοῦ Μουσίου Ὀλύμπου πού ὑπῆρχαν πολλὰ μοναστήρια καὶ ἀσκητήρια. Ὁ νέος ἀναχωρητῆς ἀντάμωσε ἕνα γέροντα σοφὸ κι' αὐτὸς τὸν πῆρε κοντὰ του καὶ βάλθηκε νὰ τὸν κατῆχει. Μὲ τὸ ζωντανὸ παράδειγμα καὶ τὴν νοουθεσία τοῦ δασκάλου του, μὲ κόπο, νηστεία, προσευχὴ, ἀγρύπνια παρασκευάζεται καρτερικὰ γιὰ τὸν πνευματικὸ ἀγῶνα. Ὅσο τὸ κορμί του ἀπὸ τὴν στέργηση ἐξαιώνεται, τόσο τὸ πνεῦμα τὸ δυναμώνει. Τρία χρόνια ἔμεινε μὲ τὸ γέροντα ἀσκητῆ, ὕστερα ἦρθε ὁ θάνατος καὶ τὸν ἀποστρέφει ἀπὸ τὸ σοφὸ πνευματικὸ σὺντροφὸ του.

Πῆγε στὴ Ρώμη νὰ προσκυνήσει τοὺς τάφους τῶν κορυφαίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου καὶ μετὰ στὴν Παλαιστίνη, διάφορα μοναστήρια τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς Ναζαρέτ τῆς Βηθλεέμ. Ἀσπάστηκε τὰ ἱερὰ χρώματα τῆς θεϊκῆς Φάτης, πεινῶδες τὶς ὄχτες τῆς Τιβεριάδος καὶ τοῦ Ἰορδάνη καὶ ἔφτασε σὸ Ὅρος Θαβῆρ, ὅπου καὶ νοιώθει μιὰ πύρινη γλώσσα νὰ τὸν περιτυλίγει. Εἶναι τώρα εἰκοσιπέντε χρόνων κι' ἀποφασίζει ν' ἀσκητέψῃ σὲ μέρος ἔρημικὸ, ὅπου ἐλάχιστο μοναχοῦ ἔρτοσαν. Μὲ αὐταπάρνηση καὶ προθυμία ὑπηρετεῖ τοὺς ἀδερφοὺς συνασκητῆς, ἐργάζεται καὶ κοπιᾶει ἀγγύγιστα, δαίγει «μεγάλην ἐγκράτεια τῆς τε γαστρὸς καὶ τοῦ ὄνου, ἀπέχει ἀπὸ πάντων ἐκείνων τὰ δ.ποῖα ἡδύσονται τὴν αἴσθησιν.» Τὸ ἔδωρ μόνον ὡς νηφάλιον ποτὸν μεταχειρίζετο, ἀρκούμενος εἰς ἄλλας καὶ ἄρτον, ὅπως ἱστορεῖ ὁ βιογράφος.

φος του Ίωάννης, μετέπειτα μητροπολίτης Ρόδου.

Ός τόσο έ ασκητής αναγκάζεται να φύγει από τὸ ασκηταριό γιατί κουρασμένοι άγαρηνοί επέσανε σαν άγρια θηρία και λυμαινόνταν τις άκτιές τής Μικρασίας. Μόλις πρόφτασε με λίγους μοναχούς να γλυτώσει τή σφαγή. Μπήκανε σέ πλοίο και φτάζανε στη Μίλητο. Έκει, σὸ θουνό Λάτρος, υπάρχει δλόκληρη πολιτεία από μοναστήρια. Έντύπωση έκανε στους άδεφφούς ε έμπνευσμένος λόγος του και ή ζωή του ή δίχως θ-ξίωση. Η άγάπη και ε σεβάσιμός τους ήταν τέτοιος πού τού ζήτησαν να γίνει ποιμενάρχης τους. Μα έ σεμνός άσκητής άρνήθηκε. Τότε πρεσβεία από μοναχούς πήγε στην Κωνσταντινούπολη και παρακάλεσαν τόν Πατριάρχη Κοσμά τόν Α', να τόν πείσει ν' αναλάβει τήν αρχιποιμαντορία τής μονής τού Αγίου Παύλου τού Λάτρος. Ο Χριστόδουλος μετά από τήν πατριαρχική έντολή έγινε ο «παντός τού έρους άρχιμανδρίτης» με τήν προσωπική ο «Λ α τ ρ η ν ό ς» και ή ζωογόνας πηγή τών λογικών ναμάτων.

Θά τραβούσαν σέ μάκρος πολύ οι περιπέτειες τού Χριστόδουλου τού Λατρινού αν τις ιστορούσαμε. Φτάνουμε λοιπόν σά μέσα τού τελευταίου τετάρτου τού ΙΑ' αιώνα πού ο αυτοκράτορας Κομνηνός παραχωρεί με χρυσόβουλο τὸ νησί Πάτμο στόν άσκητή.

Στό καθηγιασμένο νησί από τόν ευαγγελιστή Ίωάννη, ο Χριστόδουλος όνειρεύεται να χτίσει ένα από τά μεγαλύτερα μοναστήρια τής Ανατολής, «φροντιστήριον, λατρείον τών ψυχών και τής άρετής εργαστήριον», γιατί πιστεύει τήν Πάτμο άνώτερη από τὸ έρος Σινά.

Μέ τὸ αυτοκρατορικό χρυσόβουλο ο Ιεραπόστολος έγκυρια λέπει τὸ Βυζάντιο παίρνοντας μαζί του πολλά και πολύτιμα δώρα πού τού προσέφερε ο Άλέξιος Κομνηνός: Μιά περίφημη εικόνα τού Ευαγγελιστή Ίωάννη, θησαυρούς από σκεύη ιερά χρυσοποίκιλα και άδαμαντοκόλλητα, άποστολικά λείψανα, θαρύτιμα λειτουργικά άμφια, χειρόγραφα ευαγγέλια σέ μεμβράνη καταστίλιστα από καλλιτεχνικότερες χρωματιστές και χρυσοποίκιλες μικρογραφίες, έργα άγιογράφων τού Βυζαντίου, πλουσιότατη συλλογή από

άρχαιούς χειρόγραφους κώδικες, και πολλά άλλα πού φυλάγονται άνεπαφα σὸ θησαυροφυλάκιο και τή διβλιοθήκη τής Μονής.

Έφοδιασμένος με όλα αυτά ο Χριστόδουλος έφτασε στην Πάτμο. Άλλά άς δοίμε τώρα σέ ποιά κατάσταση βρισκόταν τὸ νησί.

—Τὸ 804 μ.Χ. κάποιο πλοίο πειρατικό, γιομάτο αιχμαλώτους, κυνηγημένο από μεγάλη τρικυμία άραξε στην Πάτμο. Ένας από τούς αιχμαλώτους, ο Ίωάννης Κομνηνάτης, να πώς τήν περιγράφει: «...Ούτω φερόμενοι, κατηντήσαμεν εις τινα νήσον Πάτμον καλουμένην ένθα δὴ και προσμεϊνάμεν έξ ήμέρας, παντός χαλεπού πείραν έν αυτή καθοπιμένοντες άνύδρου γάρ ύπτος τού τόπου έγκίζετο τούς αιχμαλώτους ή δίψα.»

Από αυτό θγαίνει ότι σὸ νησί δέ ζούσαν άνθρωποι, γιατί διαφορετικά οι αιχμαλωτοι θαύρισκαν έστω και λίγο νερό.

Και ο αυτοκρατορικός έπίτροπος ο άπεσταμένος να παραδώσει τὸ νησί σὸ Χριστόδουλο τήν περιγράφει με χρώματα μελανά.

«... Τήν νήσον Πάτμον ήν και περιπολήσας εύρον δλην και κεχερσωμένην και ύπό άκάνθων και τών άλλων συρφετῶν συνεσιασμένην και άδατον και διά τὸ τού τόπου άνυδρον πανάπασιν άνικμον, ούδὲ που γάρ άνά πάσαν τήν νήσον περιπατητικόν ύδωρ ή καταρρέον εύρεθήσεται, εμὴ όλίγα τινά φρέατα κ' εκείνα τού άφθόνου ύδατος κατά πολύ έλλειπόμενα...»

Πιο κάτω λέει ότι πουθενά δέν βλέπεις δέντρο άγριο και ήμερο έξω από είκοσι ξερές άγλαδιές.

Στήν κατάσταση αυτή παρέλαβε ο Όσιος Χριστόδουλος τήν Πάτμο για να τήν μεταβάλει σέ λίγα χρόνια σέ πνευματικό παράδεισο και σ' ένα από τά μεγαλύτερα προσκυνήματα τής ανατολικής και δυτικής χριστιανοσύνης.

Χρειάστηκαν πέντε χρόνια άδιάκοπης εργασίας για να τελειώσει τὸ μεσαιωνικό και χριστιανικό τούτο μνημείο τής όχυρωματικής τέχνης. Άρχιτέκτονες από τὸ Βυζάντιο μαστόροι και τεχνίτες από τήν Κ)πολη και τά γύρω νησιά δούλεψαν να θεμελιωθεί τὸ φρουριακό τούτο μοναστήρι τού Αγίου Ίωάννη τού Θε-

ολόγου. Τούτοι οι μαστόροι και εργάτες φέρανε τις οικογενείες τους και σιγά - σιγά χτίστηκε ή Χώρα κ' έγινε πολιτεία. — ή σημερινή.

Πλούτο μεγάλο κλείνει ή μονή σέ ει-κόνες τής καλύτερης βυζαντινής άγιογιογραφίας φορητές ήfresco πού διατηρούνται άνέπαφες μέσα από τούς αιώνες. Έπίσης έχει πλουσιότατη διβλιοθήκη με έργα Έλλήνων, Ρωμαίων και χριστιανών συγγραφέων. Όμως ο μεγαλύτερος θησαυρός της είναι: τά χειρόγραφα: ευαγγέλια, κώδικες, χρυσόβουλα σιγίλλια, κηρόβουλα κτλ. Από τόν παρφυρό κώδικα γραμμένο τόν Ε' αιώνα σέ φύλλα μεμβράνης μώδ με χρυσά και άργυρά κεφαλαία γράμματα έξαιρετικής καλλιγραφικής τέχνης, δοσμένα από τήν γραφίδα τού αυτοκράτορα Θεοδοσίου τού Μικρού, ή διβλιοθήκη τής Πάτμου κατέχει 33 φύλλα, τού Βατικανού 6, τής Βιέννης 2, και 4. τού μουσείου Λονδίνου.

Η Πάτμος θεωρήθηκε τόπος ιερός και για τούτο ο Πάπας τής Ρώμης έστειλε άφορισμό σέ όποιον, χριστιανό ή μουσουλμάνο, πειρατή ή άλλον, θά προσέβαλλε τὸ νησί. Έτσι όλοι οι καταχτητές σεβάστηκαν τὸ μοναστήρι τής Πάτμου, δέν πείραξαν τούς θησαυρούς και τ' άνεκτίμητα κειμήλιά του και με χρυσόβουλα και κηρόβουλα τὸ προστάτησαν και τὸ κατάστησαν πανίσχυρο και άπρόσβλητο. Έξαιρεση άνάμεσα σέ χριστιανούς και άγαρηνούς, έκανε μόνο ο πειρατής—ναύαρχος τής «Γαληνότατης Δημοκρατίας» τής Βενετίας—Μοροζίνης. Τόν Ιούλιο τού 1688 ξεπόλυσε μια ληστρική έπίθεση πού τά πάντα τ' άφάνισε.

Τὸ χρονικό τής έποχής γράφει: —'Ηρθε τού Βενετσάνου ή άρμάδα και γιακούμισε τήν Πάτμο, και ήταν γενεράλης ο Φραντζέσκο Μοροζίνης, ο Σγαρδέλης και άνάθεμά τον. Τότε έπλάκωσε τὸ σκοτειδί.»

Και ο λαϊκός ποιητής Μπουσιάλης ιστορεί τήν τραγωδία: τὸ ρήμαγμα, τήν κλεψιά, τήν άτιμία, τήν πορνεία, τὸ φόνο—τὸ διαγούμισμα. Και τελειώνει:

•Του Ίωάννου τόν ναόν τού άγίου δέν ένδύσαν κ' από κει τά έπίλοιπα έμψηκαν κ' άφανήσαν.»

ΠΑΡΑΠΛΕΥΡΑ σὸ σπήλαιο τού Άποστόλου θρώνεται ή Πατριάδα, ή μεγάλη Σχολή τού Γένους, πού σά δύσκολα χρόνια ύπήρξε ο πνευματικός πυρσός τών Ελλήνων. Τήν Πατριάδα Σχολή έβρυσε τὸ 1669 ο πλούσιος έμπορος Μανωλάκης Καστριανός και πρώτος διδάξε σὸ 1713 ο ιεροδιάκονος Μακάριος Καλογεράς, ένας από τούς σημαντικότερους ιεροκήρυκες τού ΙΗ αιώνα. Η φήμη τής σχολής γρήγορα άπλώθηκε και μαθητές κατάφθαναν από παντού: Τή Ρόδο, Μήλο, Κρήτη, Αήμνο, Χίο, Κύπρο, Πελοπόννησο, Θεσσαλία, Μακεδονία, άκόμη και τήν Πόλη και Ρωσία. Μάλιστα ρώσος μαθητής τού Καλογερά γράφει ότι με τήν έπιμέλεια και σοφία τού δασκάλου τού ή Σχολή «εμεγαλύνθη» και ότι «ή Πάτμος ήταν για τούς σκλαβωμένους έλληνας ότι αι άρχαία: Αθήναι για τήν άρχαία Ελλάδα.»

ΜΕ ΠΑΡΑΣΤΡΕΙ ο θειότατος Κάλθος, σήμερα πού θέλω και πάλι να μιλήσω για τή Σάμο. Τὸ σπίτι τών Ζεφύρων, όπως τή λέει. Τώρα πού έχει κοπάσει ο χαλασμός κ' ή αντίαση τού πολέμου, κ' ή Σάμος ζει ειρηνικά μέσα σέ μια καταστροφήν ειτυχία. Ο Χριστός Σάμου έσωσε τή 6 Αυγούστου 1824.

Τὸ ήρωικό όμως πνεύμα έχει κατασταλάξει στις ψυχές τών άπογόνων τού Λυκούργου Λογοθέτη και μόνο ο Κέρτης, τ' άημιό βουνό,

— Χαίρετε νησιά, θεότητες από ρόδο κ' άλάτι και από τού Νέου Φωτός τά πρώτα παιγνίδια!..

Σάν τελειώσει τούτη τή νοση σπονδή, πήδηξα πάνω στην ανάλαφρη γή τής Σάμου κ' είπα με τὸ στόμα πάλι τού Κάλθου:

— Νήσος λαμπρά, έδδαιμόνει. Κι ή ψυχή μου πλημμύρισε από μια περίεργη έδδαιμόνια.

Τή Σάμο, μπορεί να τή ζωογραφίσει κανένας με τούτα τά δυό λόγια τού μακαρισμένου τού Κόντογλου. «Μεγαλοπρέπεια και παλληραγία. Μεγαλοπρέπεια στή φύση, παλληκαριά στούς άνθρώπους». Πραγματικά! Η Σάμος έχει τούς πύ παλληκαράδες και ήρωικούς άνθρώπους σημαίνει, κατά τόν Πορφύριο,

Στή Σχολή διδάσκονταν τά ελληνικά γράμματα, ή φιλοσοφία, ρητορική, εκκλησιαστική μουσική, έρμηνεία τών πατέρων τής εκκλησίας και τών άρχαίων συγγραφέων. Η Σχολή άνοικοδομημένη σήμερα συνεχίζει τὸ έργο της.

ΚΑΛΟΙ, ήσυχοι, με πολιτισμό έμφυτο, φιλόξενοι είναι οι Πάτμοι. Τά σπίτια τους πεντακάθαρα και τά νοικιάζουν στούς τουρίστες. Οι γιορτές, εκκλησιαστικές και λαϊκές είναι συχνές, με χορό,

ΕΝΑ ΤΑΞΕΙΔΙ...

ΣΤΟ ΣΠΗΤΙ ΤΩΝ ΖΕΦΥΡΩΝ

— Η Σ Α Μ Ο Σ —

κουνά τή δασομένη χαίτη του και φροερίζει τούς... άνέμους. Τ' άλλα όλα άποστεινουν μια γλάνια κ' ένα χάδι. Δέ μένει παρά μόλις φτάσεις έδω, να σκύψεις τὸ γόνυ και να χαιρετήσης με τὸ στόμα τού Βαλερού τούτα τά νησιά πού άγκαλιάζουν τή Σάμο: Τήν Έκαριά, τή Μύκονο, τή Σύρα, τήν Άντρα, τήν Τήνο...

τους εκείνου τού αλγαιοσελαγίτικου κύκλου.

Είχα ζήσει με τ' όραμα τής Σάμου. Τής μεγάλης Σάμου. Τής Σάμου τού Πυθαγόρα. Τής Σάμου τού Ρόικου και τών άλλων, πού έδωσαν τόσα άριστουργήματα στόν κόσμο.

Οι άρχαίοι μας ήταν πραγματικά καταπληκτικοί άνθρωποι. Γεμάτοι προσιτοπία ήταν ή ψυχή τους και παντού ανακάλυφταν τήν πλέρια όμορφιά. Έτσι χίλια δυό όνόματα δώσανε στή Σάμο, πού τόνομά παλληκαράδες και ήρωικούς άνθρώπους σημαίνει, κατά τόν Πορφύριο,

τραγούδι, ντόπια λαϊκά όργανα. Η Χώρα όμορφη με στενούς δρόμους γραφικούς, καθαρότατους, σκεπασμένους με μαλτεζόπετρα. Η Πάτμος είναι ένας μοναδικός θησαυρός ιστορίας και θρύλων, μνημείων και κειμηλίων, φυσικής όμορφιάς και άπεριττης νησιώτικης ζωής, γράφει ή βυζαντινολόγος κ. Άννα Χατζηνικολάου.

Η θάλασσα, οι κάβοι, οι προεχοχές, οι άγκαλιές, τὸ θουνό, οι κάμποι, τὸ στεγνό κλίμα ή μονή—κάστρο, δίνουν στόν τόπο θέλγητρο ξεχωριστό.

Τὸ νησί έχει γίνει κέντρο παραθερισμού κ' ένα καλοκαιρι ή λίγες μέρες διαμονής είναι ξεκούρασμα ψυχής και κορμιού.

Παναγ. Μοροζίνης

έπιηλός τόπος. Και άληθινά ήταν τρανό νησί ή Σάμος. Άλλος τή λέει Τδροήλη. Ο Όμηρος τή θέλει Άνθεμούσα. Ο Στράβωνας, Θούριουσα. Ο Άριστοτέλης, Κυπαρισσία και Παρθενία. Τού Πλίνου τ' άρέσει να τήν λέει Σεφάνη. Κι' άλλοι τήν καλούν Μελάμφυλλο και Μελάνθεμο, κ' άλλοι Φυλλάδα και Φυλλίδα.

Για τούτη τή Σάμο, τὸ ψηλό νησί, πού γεννά παλληκαράδες, ποιητές και σοφούς, θέλω να σάς μιλήσω.

— Έρα, θεά τής Σάμος δώσε φτερά στην πέννα μου και στάλαξε σὸ νου μου όλη τή γλυκάδα σου, για να γραφο μελένια και ζοιμερά σαν τὸ σταφύλι τής Σάμος λήγια, για τὸ νησί σου, πού άπ' τή μια άκρη ως τήν άλλη τὸ σκεπάζουν πόσινα παλιώματα και στις άκρογαλιές ξετυλίγονται γαλάζια σεντόνια τά νερά τού Αιγαίου.

«Μιά συγγραμμένη όθρυμ, μια όθρυμ πού χαλιναγωγείται, μια όθρυμ πού κινιτίζει σαν γιναίκειο κορμί. Μιά γλάνια και μια βαρύτητα». Αυτό είναι ή Σάμος, λέει άλλος συγγραφέας. Τούτη τήν όθρυμ και τούτη τή γλάνια και τή βαρύτητα

τα την είδα και την έννοια ενα καλοκαίρι στο Βαθύ. Μ' αγαλιά πλατιά και γαλάζια, στη χούφτα του ήλιου είναι το Βαθύ. Μ' άσπρα σπίτια και σπιτάκια που σκαρφάζονταν στο θουνού τη ράχη. Κι' από κει βλέπεις, βλέπεις και δέν χορταίνεις τα ρουμάνια της Ανατολής, της Ελληνικής Ιωνίας τα θουνα και τα πελάγη. Το Λιονταροβούνι, το Κατλάν — ντάγ και το Σαμιών-ντάγ. Το έζησα τούτο το ξαγνάντεμα πάνω απ' το Μαλαγάρι. Είδα τις κορτερές κοραές να τις χρυσώνει ο γήλιος, σαν τραβούσα για το Πυθαγόρειο με ρότα το Ήραϊο. Άκουγα πως ο Δίας μεταμορφωμένος σε χρυσή βροχή ενώθηκε έρωτικά με τη Δανάη. Δεν ξέρω αν μ' έρωτεύτηκε ή Ήρα εκείνη τη γλυκιά ά-

- Έβράδισσε και σήμανε παπας το σημαντήρι, κόρη και νιος κουθένταζαν από το παραθύρι.
- Ό νιος εγύρευε φίλι κι ή κόρη δαχτυλιδι.
- Σάν μου γυρεύεις το φίλι, δός και το δαχτυλιδι.
- Θαρρείς πως είμαι χρυσοχός, να κάνω δαχτυλιδια, να τα μοιράζω δώ και κει, σαν μήλα, σαν άπιδια;
- Ότι είσαι σού, είμαι κι εγώ και τί ζωή θα ζήσω, τόν εδικό σου έρωτα πως θα τόν νταγιαντίσω;
- Ντόγιάντα τον...
- Δεν νταγιαντίζω μάτια μου, γιατί 'σαι σφαλισμένη, θγαίνεις τόν μήνα με φορά πέρδικα πλουμισμένη
- Πέρδικα εϊμ' εγώ;
- Πέρδικα είσαι, μάτια μου, και με το φεμάτ' σου όλους τούς νιούς τούς μάρανες με τα καμώματά σου...

ΕΚΕΙΝΟ τ' απόγεμα από το μικρό βοσκαρούδι της Σάμος άκουσα ένα απ' τα πιο πρωτότυπα δημοτικά μας τραγούδια της αγάπης. Κλείνει όλη την έξισπνάδα τη νησιώτικη και τη μαργιολιά των όμορφων πραγματικά θυγατέρων της Σάμος. Το Τηγάι, το παλιό Πυθαγόρειο, είναι άλλο πράγμα. Έδώ οι παραδες με τη γραφικότητα τους συνθέτουν ένα κομμάτι πραγματικής Ελλάδας. Όπως είναι ή Ελλάδα μας. Με τη φτώχεια τη γεμάτη αξιοπρέπεια, τη γεμάτη άντραδα κι' άμύρα. Μικρό σού φαίνεται να παλεύεις με το Ίκάριο όλοχρονίς; Κι' εδω 5-

- Όμορφη πούναι ή Σάμος μας, σαν του πονέντε τάστρο. Σάν του Μαγιού το λούλουδο, το κόκκινο και τάσπρο.

Τόν άκουσα τούτο το λόγο στο Καρ-

ποσπερινή ώρα. Ξέρω μόνο πως μόλις έφτασα με ήλιο στο ναό της κι' ακούμπησα στη μοναχή κολώνα, μ' έχρισε μια χρυσή γλυκιά μύρα. που μου παράλυσε τούς άρμούς και μούφερε τόση γλυκα. πούταν σαν να δοκίμαζα ένα όλόθερμο, ζωντανό σπαρταριστό κορμί. Έτσι εκείνο το καλοκαίρι με καλωσόρισε ή Ήρα, ή ζηλιάρα Θεά της βροχής στον τόπο της. Τι θαύμα! Κάδομαι σ' ένα σπασιμένο μαρμάρινο σπόνδυλο σαν τόν Μπαύρον, πάνω στις κολώνες του Σούνιου και παρατηρώ ένα βοητό που βοσκαρίζει τ' άρνιά του. Σε κάποια στιγμή πλαντάζει ή ψυχή, ή μοναξιά τόν κυκλώνει και το παράπονο ανεβαίνει άπάνω και ξεχεται το τραγούδι:

- Έβράδισσε και σήμανε παπας το σημαντήρι, κόρη και νιος κουθένταζαν από το παραθύρι.
- Ό νιος εγύρευε φίλι κι ή κόρη δαχτυλιδι.
- Σάν μου γυρεύεις το φίλι, δός και το δαχτυλιδι.
- Θαρρείς πως είμαι χρυσοχός, να κάνω δαχτυλιδια, να τα μοιράζω δώ και κει, σαν μήλα, σαν άπιδια;
- Ότι είσαι σού, είμαι κι εγώ και τί ζωή θα ζήσω, τόν εδικό σου έρωτα πως θα τόν νταγιαντίσω;
- Ντόγιάντα τον...
- Δεν νταγιαντίζω μάτια μου, γιατί 'σαι σφαλισμένη, θγαίνεις τόν μήνα με φορά πέρδικα πλουμισμένη
- Πέρδικα εϊμ' εγώ;
- Πέρδικα είσαι, μάτια μου, και με το φεμάτ' σου όλους τούς νιούς τούς μάρανες με τα καμώματά σου...

πως στη Χιό, σ' όλα τα καφενεδάκια θα δεις φωνητικούς άμφορες της θάλασσας που τούς κρεμούν στους τοίχους για στολιδια. Άσφαλώς, ή Άνοιξη για τη Σάμο θάνα μια μαγευτική ώρα. Σκέψου άμυγαλιτσες άνθισμένες, τα μωσάκια άμπέλια δροσερά τροφαντά και καταπράσινα. Τις μέλισσες να θβουρίζουν και να ρουφούν το μέλι απ' τούς άνθους και ο ήλιος άπαλός να σου θερμαίνει το κορμί και να τα κάνει όλα να γελούν. Κι' ύστερα το καλοκαίρι... Τα μωσάκια μωσκαμυρίζουν, οι γιαιοί γελούν κι ή άρμύρα πήνει τα κορμιά και τα κάνει χαλά. Και λείει ο Σαμιώτης με νοσταλγία.

του πονέντε τάστρο. Σάν του Μαγιού το λούλουδο, το κόκκινο και τάσπρο.

Τόν άκουσα τούτο το λόγο στο Καρ-

τειουλα, που ξαπλώνει σε μεγάλο μάκρος άντικρυ στο Ίκάριο, κάτω απ' τόν Κερατέα. Σκαρφάωσα στην πιο μικρή κορφή, στο κυρίως Καρλόβασι, γιατί είναι τρία τα Καρλόβασια. Μια γαλάζια ταινία και γήρω ψηλά σπιτια και περβόλια. Έλάτε δώ κορασιμένοι άνθρωποι της βοκερης πολιτείας ν' ακούσετε νερά τα κελαρύζουν κι' άηδόνια να τραγουδούν. Να χαρεί το μάτι σας όρίζοντα, φως, θάλασσα, οφρανό, ήλιο. Ζωογόνες δυνάμεις. Τώρα που ήρθε ή λευτεριά, που τη θέρισαν οι Σαμιώτες με τα σπαθιά τους ετο νησι του Πυθαγόρα σαν τόν ήλιο άστράφτει τώρα κι' όλα τα χρυσώνει ή Λευτεριά». Στο Καρλόβασι είδα Καρνατίδες. Θαιμάσα τα πιο έξισπνα και γλυκά μάτια. Είδα λυγρές καρμωστασιές και θιμήθρα το δίστιχο που τραγουδιέται και στην Κρήτη:

- Σαμιώτισσα με τις ελιές και με τα μαύρα μάθια
- έκαμες τήν καρδούλα μου σαράντα δυό κομμάθια.

Είδα στη Σάμο άνθρώπους, είδα οφρανούς ρόδινους, θάλασσες, πράσινες άχτές, όλα δεμένα, όλα ταιριασμένα, κουρντισμένα, μ' εκείνον το Σαμιώτικο άέρα που μέσα του έχει και το ήγεμονικό, το μεγάλο. Άπλωτό νησί, καταπράσινο, λουσμένο στο φως και το θάμπος, που ή ψυχή του ζει με την παράδοση και το παλιό του μεγαλειό δεν έφυγε απ' τόν άέρα των άνθρώπων του.

Στ' άρχοντικά τους, με τη βαριά επίπλωση που την έφεραν απ' τη Βενετία, τη Βιέννα και τη Λόντρα, άκούς πιάνο, άκούς ύψηλές φιλολογικές συζητήσεις και βλέπεις νταντελένιους τρόπους, και έντονη άμυνα.

Κι' είναι τόσο άνθρώπινη, τόσο πονεμένη, τόσο συγκινητική τούτη ή ύπερ των όλων άμυνα. Φεύγοντας απ' το σπιτι των Ζεφύρων, τη Σάμο, τάκλεισα όλα ετότα τα συγκινητικά συναισθήματα στη ψυχή μου και τα πήρα, σαν έφινγα απ' το νησι του γλυκού κρασιού, των γλυκών άνθρώπων, της πολύφυλλης και υδρήλης Σάμου.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ

Προϊστορία της **Η ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ** Μεγαλονήσου :

ΣΤΜΦΩΝΩΣ με την επίσημον Κυβερνητικήν στατιστικήν του 1946 ο πληθυσμός της Κύπρου άποτελείται από 450.114 κατοίκους έκ των οποίων 361.199 Έλληνες άντιπροσωπεύοντας τα 80.20)α, 80.548 Τούρκους, ή 17,90)ο και 8.367 όλων των άλλων εθνικοτήτων, ή τό 1,90)α.

Παρά το άναμφισβήτητον αυτό γεγονός διά λόγους πολιτικής σκοπιμότητας τίθεται έν άμφιβόλω ή Έλληνικότης της νήσου ήμων με κύριον ενχείρημα, ότι κατά την διαδρομή των αίωνων ούδύποτε ύπήρξε πολιτικός ήνωμένη μετά της άλλης Ελλάδος. Άλλ' ο Ισχυρισμός αυτός δεν εύσταθεί, διάτι, κατά την άρχαιότητα δεν ύπήρχεν ένιαίον Έλληνικον κράτος, περιλαμβάνον όλα άνεξαρτέτως του Έθνους τα τμήματα. Τπήρχαν πολλαί Έλληνικαί πολιτείαί: των Άθηνων, της Σπάρτης, των Θηβών, της Κορίνθου κ. α.κ. εις την Ελλάδα και τα βασίλεια της Σαλαμίνας, της Πάφου, του Κουρίου, της Άμαθούντος κ. α.κ. εις την Κύπρον. Άλλά και ένάν δεν ύπήρχεν ένιαίον Έλληνικόν κράτος ύπήρχαν όμως πλείστοι όσοι πνευματικοί και ήθικοί δεσμοί, οι όποιοί ήνωσαν τούς Πανέλληνας, ως ή κοινή θρησκεία, ή κοινή γλώσσα, ο κοινός πολιτισμός και αι κοιναι ιστορικαι τύχαι. Η Αφροδίτη, ή θεά της ωραότητος, έλατρεύετο εις την Κύπρον, όπου ύπήρχεν, όπως αναφέρει ο Όμηρος προς τιμήν της «τέμενος» και «θαμός τε θνήεις», όπως έλατρεύετο εις τας Άθήνας, την Μήλον, τα Κύθηρα κ.α.κ. Ό Άπύλλων ν, ο κατ' έξοχην Έλληνικός θεός έλατρεύετο εις τούς Δελφούς, την Δήλον κ.α., όπως έλατρεύετο εις το Κούριον, την Πάφον, την Άμαργή την και άλλαχού της Κύπρου. Ό

κορυφαίος των Θεών ο Ζεύς έλατρεύετο εις την Όλυμπιαν, την Κρήτην, την Άρκαδιαν κ.α.κ. όπως έλατρεύετο εις το Μάριον και άλλας πόλεις της Κύπρου. Μέχρι σήμεραν ονομάζεται μια των κορυφών του Κυπριακού Τροόδους «Μούττη του Διά», — κορφή του Διός» ύπενθυμίζουσα προφανώς την λατρείαν του μεγάλου Θεού στις βουνοκορφές του Κυπριακού Όλμπου. Η ταπότης της γλώσσης των Κυπρίων μετά των άλλων Έλλήνων είναι παραδεκτή σήμεραν άπιστημονικώς.

Και εις την τέχνην ένας από τούς κορυφαίους Αρχαιολόγους ο Στάνλεϋ Κάσσον παρατηρεί, ότι «ή Ανατολική έπιρροή ήλθεν εις την Κύπρον άμείσως και με πλήρη επαφήν, έν' ό ή Έλληνική έμμέσως, άλλ' έπειδή οι Κύπριοι ήσαν κυρίως Έλληνικού αίματος είλαυσε πολύ και ήσκησε μεγάλην δύναμιν.

Η Ανατολική έπίδρασις άπερροφήθη, άπερροφήθη και άντεκατεστάθη» («Ancient Cypriot») (σ. 164) Τήν Κύπρον συνεκίνησε τό έπος της Τρωϊκής έκστρατείας. Διεξεδίκησε τήν τιμήν της γεννήσεως του Όμήρου. Ό Κύπριος Στασίνας έγραψε «τά Κύπρια έπη», θαυμασίαν εισαγωγήν της Ίλιάδος και έξοχον έπικόν έργον εις ήρωϊκόν έξάμετρον. Εις όλα τα παράλια της νήσου και εις το έσωτερικόν της μεγαλονήσου ιδρύθησαν Έλληνικαί άποικιαί. Πρώτοι οι Κύπριοι έπανεστάθησαν μετά των Ιώνων εναντίον της Περσικής κυριαρχίας. Όλιγα έτη βραδύτερον ο Κίμων άπέθανεν έξω από το Κίτιον, άγωνιζόμενος διά τήν άπελευθέρωσιν της νήσου. Ό ήρωϊκός βασιλεύς της Σαλαμίνας ο Έδαγόρας κατέστησε τήν πρωτεύουσάν του κέντρον του Έλληνικού πολιτισμού και διεξήγαγεν έπικούς

άγώνας μετά των Άθηναίων εναντίον του Περσικού κράτους. Όταν δε βραδύτερον ο Μ. Άλέξανδρος επί κεφαλής των Έλλήνων—πλήν των Λακεδαιμονίων — ήγωνίζετο εναντίον των Περσών, οι Κύπριοι βασιλείς συνεμήχησαν μαζί του και πολύ τόν έβοήθησαν στην έκπόρθησιν της Τύρου. Επί των διαδόχων του ή Κύπρος περιήλθε τελειωτικώς εις τούς Πτολεμαίους και άνέπτυξεν άξιοθαύμαστον Έλληνικόν πολιτισμόν, του οποίου θαυμάσια δείγματα έχομεν εις τα γράμματα και εις τας τέχνας. Όταν ο Ρωμαϊκός οδοστρωτήρας έπέρασε πάνω άπό τές Έλληνικές χώρες και ή Κύπρος έγινε Ρωμαϊκή κτήσις και ένα από τα διασημότερα κέντρα του Έλληνοχριστιανικού πολιτισμού, ήξιώθη τιμής να άκούσθη τό εδαγγέλιον από τόν Παύλον και Βαρνάβαν και να έχη τόν πρώτον χριστιανικόν ήγεμόνα. Οι Κύπριοι ειργάσθησαν μετά ζήλου διά τήν διάδοσιν του χριστιανισμού και πολλοί έξ' αυτών έθυσιάσθησαν ύπερ της νέας πίστεως. Όταν τό Ρωμαϊκόν κράτος διηρέθη εις Ανατολικόν και Δυτικόν περιήλθεν εις τό Ανατολικόν, τό όποιον ως γνωστόν άπέτέλεσε τήν Μεσαιωνικήν Έλληνικήν Αύτοκρατορίαν. Μέχρι του 7ου αιώνος εκλλιέργησε θαυμασίως τά εκκλησιαστικά γράμματα, άνέδειξε παγκοσμίως φήμης ιεράρχας, όπως τόν Άγιον Σπυρίδωνα και τόν Επισκόπον τόν Πεντάγλωσσον και υπό της τρίτης Οικουμενικής Συνόδου και του άυτοκράτορος Ζήνωνος έτυχεν έξαιρετικόν εκκλησιαστικόν προνομίον. Από του 648—964 ύπήρξε τό θύμα άλλεπαλλήλων Άραβικών έπιδρομών, αι όποιαί κατέληξαν εις όριστικήν νίκην της Έλληνικής Αύτοκρατορίας υπό τήν διααθέρησιν, της όποιας παρέμεινε

μέχρι τοῦ 1191, ὅτε τὴν ἀπέσπασαν ὁ Ριχάρδος ὁ Λεοντόθυμος, τὴν ἐπέδωκεν εἰς τοὺς Ναΐτας καὶ οὗτοι εἰς τὴν Φραγκικὴν δυναστείαν τῶν Λουζινιαίων.

Ἡ Φραγκοκρατία εἰς τὴν Κύπρον διήρκεσε 4 περίπου αἰῶνες. (Ἰπὸ τοῦς Γάλλους βασιλεῖς ἀπὸ τὸ 1192-1489 καὶ ὑπὸ τὴν Βενετικὴν δημοκρατίαν 1489-1570). Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ὁ Κυπριακὸς Ἑλληνισμὸς διεξήγαγε μακροὺς καὶ ἔρρωμένους ἀγῶνας ἐναντίον τῶν κατακτητῶν του, οἱ ὅποιοι ἐξήτησαν νὰ τὸν ἐκλιπνίσουν, καθυπέταξαν τὴν ἐκκλησίαν του καὶ παντοιοτρόπως ἐδοκίμασαν νὰ τὴν ἐξετελέσουν, ἀλλ' ὁ Κυπριακὸς λαὸς ἐθρῆνιμύβενσε. Κατὰ τὸ 1231 δεκατρεῖς Ἑλληνοὶ Κύπριοι μοναχοὶ ἐκήνησαν εἰς τὴν πυρὰν ὑπερασπιζόμενοι τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των. Ὁταν κατὰ τὸ 1361 ὁ Ἐξαρχὸς τοῦ Πάπα Θεοφῆ, ἐδοκίμασεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τῆς Λευκωσίας νὰ χροῖσιν διὰ μῦρον τοὺς Ὀρθοδόξους κληρικούς καὶ νὰ τοὺς ἐκλιπνίσῃ, ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἐξηγγέρθη, ἐστάσε τὲς πόρτες τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἀπεπειράθη νὰ τὴν καύσῃ, πράγμα τὸ ὅποιον ἐξηγγράσσε τοὺς Λατίνους νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἀνόσιον ἔργον των. Ἐγράφη διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὅτι ἐπὶ Ρωμαϊκοῦ κράτους «τὸν ἄγριον κατακτητὴν ἐκνήρισε καὶ εἰς τὸ ἐξηγγερμένον Λατίνον τὰς τέχνας εἰσήγαγεν» Ἀυτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα τοῦ Ἰσουλίου, τὴν Κύπρον ἐπὶ Φραγκοκρατίας. Ἐξηγγράσσε τοὺς Φραγκοὺς βασιλεῖς νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὰς συνθήκας καὶ τὴν νομοθεσίαν των, τοὺς κατακτητὰς νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ γράφουν Ἑλληνικά, ὅπως μαρτυροῦν ἐπιτύμβιοι πλάκες καὶ ἄλλα ἔγγραφα των. Ὁ Ἑλληνισμὸς διετήρησεν ἀμοιβάν τὴν Ἑθνικὴν του συνείδησιν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του, ἀνοικοδόμησε μεγαλοπρεπεῖς Ἑλληνικὸς ναοὺς, ὅπως τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἀμμόχωστον καὶ διετήρησεν ἀκεραίαν τὴν ἐθνικὴν του συνείδησιν, ὅπως ὥστε ὁ μεγαλύτερος ἐξημνητὴς τῆς Φραγκοκρατίας ὁ Μᾶς Λατρεῖ εἰς τὸ κλασσικὸν ἔργον του «ἡ ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου ἐπὶ τῆς βασιλεί-

ας τῶν Λουζινιαίων», ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἐπὶν ὅ, τι ἐφέραμεν αὐλον εἰς τὴν νῆσον, εἰς τὴν ἠθικὴν, εἰς τὴν πολιτικὴν, εἰς τὸν πολιτισμὸν ἔξαπέτασε πάλιν τὴν θάλασσαν μαζί μας, ὅταν ἡ Τουρκικὴ βαρβαρότης ἤλθε νὰ βυθίσῃ τὴν χώραν εἰς τὴν ἀδύλότητα, τὴν ὁποῖαν ἀπὸ τῶσαν αἰῶνων δὲν ἐγνώρισε. Μερικαὶ λέξεις ποὺ νιθόθησεν ἡ δημώδης γλῶσσα, τὰ μεγαλοπρεπεῖς μνημεῖα, μερικὰ τῶν ὁποίων εὐρίσκονται ὡς ἐρείπια θὰ παραμείνουν αἱ μόναι ἀναμνήσεις τῆς μακρῆς παραμονῆς μας εἰς ἐνα ἔδαφος, εἰς τὸ ὅποιον ἔχουν διαδοῦσαι ὅλες οἱ Ἑλληνικὲς ἐπιρροές».

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας (1570—1878) ὁ Κυπριακὸς Ἑλληνισμὸς κατ' ἀρχὰς ἐδοκίμασε νὰ ἀποτινάξῃ δι' ἐπαναστατικῶν μεθόδων τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, καὶ ὅταν ἀπέτυχε κατ' ἄρθρον διὰ πολλῶν προσπαθειῶν καὶ ἀγῶνων ν' ἀποκτήσῃ αὐτοδιοίκησιν καὶ ν' ἀποτελέσῃ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1754—1821 ἑστίαν Ἑλληνικοῦ φαινομένου ἀξιοθαύμαστον. Ἰδρυσσε σχολεῖα, ἐξέδασσε τὲς ἀκαδημίας τῶν ἁγίων του, τὴν χρονολογικὴν του ἱστορίαν, ἀριστοτελικὰ ἔργα πρὸς φωτισμὸν τοῦ Γένους. Ἀνεκαίνισσε τοὺς ναοὺς του, κατέλαβε τὰ ἱερῆστα τῆς Ὀρθοδοξίας ἀξιώματα καὶ ἐν γένει ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἐξαιρετικὸν ἐθνικὴν δρασίν. Ἡ Κύπρος μετέσχεν ἐνεργῶς στὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας, ἑκατοντάδες τέκνων τῆς ἤλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμησαν. Μερικὰ κατέλαβον τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ ἕνας Κύπριος ὁ Χαράλαμπος Μάλης διετέλεσεν ὁ πρῶτος Γενικὸς Γραμματεὺς τῶν ὑπουργείων τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ ἱεράρχαι, οἱ ἀνώτεροι κληρικοί καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς ἐθνισθησάντες εἰς τὸν βαθμὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ὅταν δὲ μετὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ μικροῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἡ νῆσος παρέμεινε ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν ἐπανεστίασε κατὰ τὸ 1833, ἔδειξεν ὅλους τῆς τοὺς ἐνθουσιασμοὺς του κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κομμαϊκοῦ πολέμου, καὶ ὅταν οἱ Ἄγγλοι ἤρχοντο νὰ τὴν καταλάβουν τὸ 1878 διεδήλωσε διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Σαφρονίου, ὅ-

τι θεωρεῖ τὴν κατοχὴν των, ὡς γέφυραν ὁδηγοῦσαν πρὸς τὴν Ἑθνικὴν τῆς ἀποκατάστασιν.

Ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας δὲν ἔμεινε περίπτως, κατὰ τὴν ὁποῖαν δὲν εἰδείε τὴν στενότητα τῶν δεσμῶν τῆς μετ' ἡμῶν μητέρας τῆς Ἑλλάδος. Συμμετέσχε διὰ πολλῶν ἐθελοντῶν κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1897 τῶν ἐτῶν 1912—1922, ὡς καὶ ποὺ Ἀλβανικοῦ ἀγῶνος. Εἰσέφερεν ἐκάστοτε γενναῖα ποσὰ ὑπὲρ πατριωτικῶν σκοπῶν ἐκαλλιέργησε τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἐπανειλημμένως διὰ συλλαλητηρίων, πρεσβείων, ψηφισμάτων εἰς τὴν Κυπριακὴν Βουλὴν καὶ παντοειδῶν ἐκδηλώσεων διεπίστωσε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς, ὅπως ἐνωθῇ μετ' ἡμῶν τὴν μητέρα τῆς πατρίδος. Κορύφωμα τῶν ἐκδηλώσεων τούτων εἶναι τὸ διεξαχθὲν κατὰ τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1950 δημοψήφισμα, τὸ ὁποῖον ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ 9600 τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου ἀξιοῦν τὴν ἔνωσιν μετ' ἡμῶν. Ἀποτελεῖ λοιπὸν κακοπιστίαν ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι ἡ Κύπρος δὲν εἶναι Ἑλληνικὴ, διότι οὐδέποτε ὑπῆρξε πολιτικῶς ἠνωμένη μετ' ἡμῶν Ἑλλάδα, διότι ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ὑπῆρξαν μακρὰ περίοδοι πολιτικοῦ συνδέσμου μετ' ἄλλων τμημάτων τοῦ Ἑθνικοῦ (Ἑλληνιστικῆ καὶ Βυζαντινῆς περιόδου), πάντοτε, εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος π.Χ. μέχρι σήμερον ὑπῆρξαν ἀσφαιρικὰ ψυχικοί, πνευματικοὶ καὶ ἠθικοὶ δεσμοί. Ὅπως ὁμολογῆσεν ὁ Sir Ronald Stors «ἡ Ἑλληνικότης τῶν Κυπρίων εἶναι ἀναμφισβήτητος». Ἐνας ἀνθρωπος ἀνῆκε εἰς τὴν φυλὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν αἰσθάνεται μετὰ πάθος ὅτι ἀνήκει. Οὐδεὶς λογικὸς ἄνθρωπος μπορεῖ ν' ἀρνηθῇ, ὅτι οἱ Κύπριοι ὁμιλοῦν Ἑλληνικά, σκέπτονται Ἑλληνικά, εἶναι Ἕλληνες, ὅπως οἱ Γάλλοι τοῦ Καναδά, ὁμιλοῦν Γαλλικά, σκέπτονται Γαλλικά καὶ εἶναι Γάλλοι. («Orientations» σ.550). Ὅσοι ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν αὐτὴν δὲν χρειάζεται ἄλλη καλύτερα διαπίστωσις διὰ τὴν Ἑλληνικότητα τῆς μεγολογήσου μας.

Οἱ φανατικότεροι ἐχθροὶ τῆς ἐνώσεως ἠναγκάσθησαν κάτω ἀπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγμάτων ν' ἀναγνωρίσουν τὰ δίκαιά μας.

ΛΟΓΙΖΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΕ ΠΕΖΟ ΡΥΘΜΟ

— ΧΑΛΚΙΔΑ, ΟΝΕΙΡΟ ΜΟΥ...

(ὁδοιπορικὸ ψυχῆς)

ΚΑΙΡΟΣ πολὺς εἶχε περάσει ἀπὸ τότε ποὺ εἶδα τὴν Χαλκίδα γιὰ στερεὴν φορὰ. Θὲς δὲ μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία, θὲς μοναχῆ μου τὴν ἀπόδωχα ἄς εἶναι καὶ δίχως νὰ τὸ καταλαβαίνω, ἡ πόλη ἦταν ἀπὸ τοὺς τόπους ποὺ πολὺ εἶχα ἀγαπήσει, τοὺς τόπους ποὺ ὁ καιρὸς πέρασε πάνω τους, τοὺς ἔδεσε μετ' ὁ ὄνειρο καὶ τοὺς ἔκανε μνήμη καὶ νοσταλγία.

Ἦρθαν φορὲς ποὺ τὰ συλλογίστηκα. Νὰ ξαναγυρίσω σ' αὐτήν. Καὶ τότε ἡ σκέψη ἄνοιγε πανὰ καὶ αεργιανοῦσε στὰ στενὰ δρομάκια. Ἀκουμποῦσε πάνω στὸ καγκέλωμα τῆς γέφυρας τὴν ὥρα ποὺ ὁ ἥλιος πρόσδινε στὰ πάντα μιὰ ὀδυνηρὴ θά ἄλεγε ὁμορφιά καὶ τὲς νύχτες ποὺ τὸ μουρμούρισμα ἀπὸ τὰ νερά τοῦ Εὐριπίου εἶχε μιὰ ἀσίγαστη γλύκα.

Ὅμως, τὸ ξέρω, δὲν μπορεῖς νὰ ξαναγγίξεις μετ' ἀδιάφορα δάχτυλα τὰ παλιὰ χνάρια. Πολὺς καιρὸς, πολὺ πίκρα πέρασαν γιὰ νὰ μοῦ τὸ διδάξουν. Καὶ κουδάλω μέσα μου μιὰ παράξενη εὐαισθησία ποὺ δὲ μ' ἀφήνει νὰ χαρῶ τὴν παροῦσα ὥρα ἀσικαστὴ ἀπὸ περασμένες φωνές. Πολλὲς φορὲς ἀφήνω τ' ἀνάλαφρα σύννεφα νὰ ταξιδεύουνε στὸ χῶρο τῆς μνήμης. Νὰ ταξιδεύουνε καὶ νὰ με τυλίγουν, ἔτσι ποὺ ἀδέσμευτα κυνηγώντας τὸ ἄν τ' ἄλλο νὰ πυκνῶνουν καὶ νὰ γίνονται κάτι θαριὰ μαῦρα σύννεφα ποὺ γυρεύουνε νὰ με πνίξουν.

Ὅμως, ἡ Χαλκίδα ἔχει γίνε σήμερα ἕνας περίπατος μικρῆς διαδρομῆς. Καὶ ἡ εὐκολία τῆς μετακινήσεως τώρα ποὺ ἡ μηχανὴ ἔγινε τὸ δεύτερο ἐγὼ μας, προσκαλεῖ σὲ ἀδιάκοπα ἐναλασσόμενους τόπους. Ἐπειτα ἔρχονται ὥρες ποὺ γυρεύεις νὰ σπᾶσεις τούτον τὸν κλοιὸ ποὺ σὲ περισφίγγει, ποὺ σ' ἀπομονώνει καὶ σ' ἀποακρύνει ἀπὸ κείνο ποὺ θὰ τὸ ἄλεγε ζωὴ. Κι ἔτσι ξεκινᾷς κάποια μέρα. Ὅμως τότε δὲν πρέπει νὰ κοιθαλήσεις ἀποσκευές. Μονάχα νὰ πάρεις μαζί σου στὸ ταξίδι τὰ παρθένά σου μάτια καὶ κείνη τὴν ἀκόρηστη δίψα σου γιὰ κάθε καινούργιο.

ΚΑΙ νὰ τὴν πάλι ἡ Χαλκίδα. Ὁδυνηρὰ ὁμορφη. Σαπλωμένη στὴν ἀγκαλιά τοῦ Εὐριπίου, γεμάτη φῶς καὶ θάλασσα καὶ γλάρους ποὺ γνέφουνε φιλικὰ. Ἡ

γέφυρά της μετ' ἀποσπᾷ αὐτὴ ἡ γέφυρα ποὺ τὴν εἶχα διαβεῖ τόσες φορὲς, βάζοντας τὴν ἀναμονὴν στὸ σταθμὸ, παραδοκῶντας μιὰν ἀφιξή. Αὐτὴ ἡ γέφυρα ποὺ σὴν στέκεσαι στὴ μέση της μοιάζει καράβι ποὺ σὲ παίρνει μαζί του σὲ τόπους ἀφθαστῆς γοητείας. Ὅχι, ἡ τεχνικὴ ἔρχεται μετ' ἀγάλλεσ δρασκειλές, ἡ πόλη ἔχει κάνει πολλὰ δῆματα πρὸς τὰ μπρός. Ἡ γέφυρα δὲν εἶναι ἡ ἴδια καὶ τὸ αὐτόματο ἀνοίγμα τῆς δὲ θυμίζει σὲ τίποτα τὴ ρυθμικὴ κίνηση τῶν ἐργατῶν καθὼς γυρίζουνε τὲς μανιβέλες. Καὶ τὰ ξενοδοχεῖα ποὺ ὑψώνονται στοὺς ὄχτους ἔχουνε πάρει στὸ καλύτερο, μονάχα ποὺ στὴ θέση τῆς «Παλιόροιας» χάσκει τώρα μιὰ βαθιὰ πληγὴ. Ὅχι, μὴ θλίβεσαι, μὴ σκέφτεσαι πὼς κάθε τι ὁμορφο εἶναι καταδικασμένο νὰ πεθάνει. Ἐσὺ ἴσαι μονάχα ποὺ τ' ἀγγίζεις μετ' ἀκουρασμένα σου δάχτυλα. Τὰ «στοιχεῖα» ἔχουνε φύγει ἀπὸ τὸ Βελή - Μπαμπᾶ. Τὰ δειξὲ ἡ δεξαμενὴ καὶ τὰ σπίτια ποὺ χτίστηκαν πάνω στὸ χωματερὸ ὑψωμα. Μονάχα στὰ ψηλῶματα τοῦ Καράμπαμπα τὸ κάστρο ἔμεινε τὸ ἴδιο, μιλιώντας γιὰ τὸ πέρασμα τῶν Βενετσιάνων καὶ τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν πόλη. Οἱ κάμαρες τοῦ βενετσιάνικου ὑδραγωγείου ἀνιστοροῦνε μιὰ παλιὰ ἐποχὴ, τὸ τζαμί μετ' ἡ βρύση ξεδιπλώνουν περασμένους καιροὺς. Πολλὴ ἱστορία, πολὺ αἷμα. Ὅχι, δὲν εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Χαλκίδας, ποὺ γυρεύει νὰ ριζώσει ἐντὸς μου. Χαλκίδα, ὄνειρό μου! Μετ' ὅταν ἤλιο σου ποὺ χτυπώντας πάνω στὲς πέτρες κάνει τὴ θάλασσα νὰ φαίνεται σὰ ζωντανὸ μωσαϊκὸ. Μετ' ὅταν ἤλιο κά σου, μετ' ὅταν δίχτυα τ' ἀπλωμένα στὴν προκυμαῖα. Μετ' ὅταν ἀχινούς ποὺ ξεκολλάζονται στὰ εἶδη τῶν νερῶν, μετ' ὅταν κουπιὰ ποὺ ἀνεβοκατεβαίνουνε ρυθμικά, χίνοντας χρυσὲς σταγόνες. Μετ' ὅταν χιονοσκέπαστη Δέρφη σου, μετ' ὅταν νερά τοῦ στενοῦ σου ποὺ τρέχουνε ἄπιαστα κι' ἀκατανόητα σὰ ζωντανά. Ἐσένα εἶναι ποὺ ἀναζητῶ.

ΑΝΟΙΧΤΑ φτερά ποὺ σιχίζονε τὴν ἀπεραντωσύνην, οἱ γλάροι. Χρυσὴ ἀστραπὴ ποὺ σιχίζει τὸ χῶρο, ἡ μνήμη. Αὐτὸ παραλίω, ἡ μία κατάντικρυ στὴν ἄλλη, ἡ πόλη. Στὴ μέση ὁ Εὐριπίος. Ἡ γέφυρα ἀνοίγει. Καράβια περνοῦν τὸ στενὸ στέλνοντας χαρμύ-

δυνα μηνύματα χαιρετισμού. Ξεχύνονται αντίκρυ, στη βωιτική ακτή, περνούν το Φλοισφό, το μικρό δάσος με τα πεύκα, άργοπερπατούν πάνω στην πλατιά λεωφόρο και προχωρούν πέρα από το Νείλο κατά το Ξυλοφάνερο, κατόντικρυ στην Καναπίτσα. Καινούργια σπιτία ίσαμε κει που φτάνει το μάτι, ή πόλη ανεβαίνει σκαρφαλώνοντας στα ψηλώματα. Κλείνω τα μάτια. Το μικρό δάσος ζωντανεύει. Γνεψίματα και σούσουρο μ' ακολουθούνε καθώς περνά από μπροστά του. Άγόρια και κορίτσια με ξέπλεκα μαλλιά και μάτια γεμάτα όνειρο, κι' έρημιά και σιγανομιλήματα, ή κάθε γωνιά άγκαλιά και καταφύγιο, το κάθε δέντρο όμορφο, γεμάτη νιάτα κι' άγάπη.

ΤΑ ΝΕΡΑ του Εύριπου κυλάνε στις φλέβες μου. Άκουμπώ στο κρηπίδιωμα, στην πάνω μεριά, εκεί που βρίσκεται το κόκκινο σπίτι, το στημένο πάνω στο μικρό άρωτηρι. Πόσες νύχτες δέ μās είχε κρατήσει συντροφιά! Πολλές φορές το προσπερνούσαμε, αφήναμε πίσω μας το κρηπίδιωμα κι' άνηφορίζαμε τη λεωφόρο. Το λιμανάκι της Σουβάλας άπλωνόταν μπροστά μας. Μέσα στη νύχτα το κάθε τι έπαιρνε μίαν άποκοσμη όμορφιά. Το φεγγάρι ανέβαινε στον ούρανό, έμεις ανεβαίναμε τη λεωφόρο. Τότε μέσ' από τις σκιές ξέκοβε ο ποιητής. Κοντός, με την πλατύγερη ρεμπόμπλικα, κινούσε από τα τελωνεία κι' έπαιρνε το δρομο. Με την παράξενη φωνή του μās μιλούσε για την «Κυρά που θάρρει απόψε από τα νερά κι' από τα δάση», για την κυρά που «θα μυρίζει φώτα και βροχή και νιό φεγγάρι». Θεέ μου! ή γεμάτη γοητεία φωνή του ζέσταινε τις καρδιές μας, ή φαντασία μας τον έφερε στο πλάι μας κι' ήτανε σά «ν' ακούγαμε διπλά τα θήματά του, πάταγε αυτός, στραβός μες τα νερά και μεϊς κοντά του!».

ΤΩΡΑ έχει ήλιο πολύ και το φεγγάρι είναι μιá ανάμνηση. Άνάμνηση και το φάριμα του γοφαριού. Τις καλοκαιριάτικες νύχτες οι ψαράδες (και μεϊς μαζί) στήναμε καρτέρι στη γέφυρα. Η συρτή έτρεχε μαζί με τα νερά. Κι' ήτανε μιá γεμάτη θρίαμβό κίνηση ή ώρα που το άγκιστρωμένο ψάρι σπαρταρώντας τινάζοταν από το έμπερο χέρι πάνω στις πλάκες, στη βάση της γέφυρας. Νά ψαρεύουνε άραγε πάντα γοφάρια πάνω από τη γέφυρα; Νά ρχονται τάχα πάνω τα χεραιμάξα φορτωμένα με την παλαμίδα; Νά σπαρταράει ο γαδρός στα δίχτυα και να κινάνε τα γρι γρι μέσα στη νύχτα; Και να γίνεται άραγε πάντα το δευτεριάτικο παζάρι στην πλατεία της αγοράς, κείνο το γοητευτικό πολύδουο άνακάτωμα προσώπων και πραγμάτων, που μύριζε μελωμένο σύκο, εύωδιαστο δερύνικο. στυφό κωιδώνι και τραχύ ανθρώπινο μόχθο; Δέν έχω τον καιρό να ρωτήσω, μπορεί και να μην θέλω να ρωτήσω. Θαρρείς και έλόκληρη ή ζωή μας ακολουθά καινούργια χνάρια. Κι' αν άκόμη έδω πέρα τριγυρνά μέσα στα στενοσόκακα ο άργόσυρτος τρόπος ζωής ποιάς θα μπορέσει να μου δώσει την παλιά μου δραση; Τά μικρά ταβερνάκια ένα ένα κλείνουν τα μάτια. Στη θέση τους ύπερπεσμένα έστιατόρια. Μο-

σκοβολά ή καραβίδα ριγμένη στα κάρβουνα. Τά πρόσωπα ήλαρώνονται, ή έκδρομή γίνθηκε για τούτο το φρέσκο, το διαλεχτό ψάρι που το τρώει κανείς σε μιá παραλία όνειρικής όμορφιάς. Τι άλλο είναι ή Χαλκίδα; Τήν άναζητώ μέσα στα μάτια των ανθρώπων. Πολλοί άνθρωποι, πολλή φασαρία, τουρίστες, παιδιά, αυτοκίνητα που πηγαινοέρχονται άδιάκοπα, μάχη για ένα τραπέζι. Κυλά ή ζωή. Και γώ σιγανοπερπατώ άκόμη στην προκυμαία όπου σχεδόν κάθε περπατητής ήταν κι' ένας γνωστός και νοερά κάθεται στο ταβερνάκι της γωνιάς όπου το γελαστό παιδί σύγχρονα με το χαιρετισμό του έφερε το καραφάκι του ούζου μαζί με τα τραγανά καβουράκια.

ΔΟΣ ΜΟΥ το χέρι σου. Διώξε μακριά τους ψυχομένους "Άθαντες που «γοργοπόδαροι, με τα μαλλιά στις πλάτες άπλωμένα» έρχονται να διαφεντέψουν το χώρο. Τούτη έδω είναι ή δικιά μας όδός Άθάντων. Μέσα στην πόλη της πορφύρας και του χαλκού, κάτω από το σκληρό φώς του ήλιου και μέσα στην πανηγυριώτικη συναξη των επισκεπτών που την κατακλύζουν, άναζητώ την ήσυχη πόλη μου, την ύγρη και μελαγχολικιά τις μέρες του χειμώνα. Που τη διασχιζάμε χειροπιασμένοι και μου 'δειχνες το ταχυδρομείο, τα σχολιά, τον κινηματογράφο, τα καταστήματα ως την πιό μικρή τους λεπτομέρεια, μα έγω κοίταζα μονάχα τα μάτια σου. Ίσαμε πού ή Χαλκίδα έγινε και δική μου πόλη. Και τότε έμαθα να θρίσκω την όμορφιά στο παζάρι της, στα στενοδρόμια της, στην εδραϊκία συνοικία της, στους ανθρώπους της. Έμαθα να τη ζώ με την καρδιά. Το σπίτι μας ήταν στο τέρμα του δρόμου. μάτι ελάνοιχτο στη θάλασσα. Τα κυματάκια φιλούσαν το άμμουδερό λιμανάκι και τα θουνά ξέκοβαν μέσ' από το γαλάζιο φόντο. Και μεϊς βουτήσαμε στη θάλασσα τις πιό άπιθανες ώρες, εημέρωμα ή κάτω από το φώς του φεγγαριού, γιάν να τη νιώθουμε έλόδικια μας.

ΒΟΥΓΝΑ χιονοσκέπαστα και γελαστά άκρογιάλια. Ψιρασινάδες, παγωμένα νερά, πλατάνια και μικρές βυζαντινές εκκλησιές και σκηνώματα άγιων φερμένα από άγια χώματα. Λιόδεντρα και πεύκα. Όχι, ές μόν πάμε με το αυτοκίνητο. Έλα μπάρμπα Άλεξαντρή, λεβεντόγερε, να μās πās με τη σούστα. Και μεϊς να ταλαντευόμαστε στην κάθε κίνηση. Έλα να πάσουμε το δρόμο για τ' Άμπελία πάλι απόψε. Τα κλήματα γέρνουν από το βάρος, χρυσά τσαμπιά χρυσή ρετσίνα, το Ληλάντιο πεδίο μās υποδέχεται. Πάλι αίμα για τούτο το κομμάτι της γής, πολύ αίμα μέσα στην πορεία των λαών. Ίστορία και πρόσφατες μνημες, βαρύς ακούγεται ο ήχος της μπότας μέσα στην ήσυχία της νύχτας, τρόμος κι' άλάλιασμα στην εδραϊκία συνοικία, ή Χαλκίδα ζει την άγωνία της. Όχι μη φέρνετε το φόβο μέσα στα μάτια των ανθρώπων, μη μου την άγγίξετε την όμορφη, αφήστε την ειρηνικά να όνειρεύεται με τα μαλλιά της ξέπλεκα πάνω στα νερά. Ο Άήλας κατεβαίνει από τη Δέρφη. ή Δέρφη στέκεται, φρουρός άπρομάλλης. πάνω από την πόλη. Η θύμησι ξεπλώνει στην τσαρδάκα, κάτω από

τη μεγάλη άχλαδιά. Τά νερά τρέχουνε στ' αλλάνια, μούρα κοκκινόμαυρα τινάζονται σε καθαρά σεντόνια, φρούτα γεμάτα χυμό εύφραίνουε το στόμα, εύλογία Θεού. "Όμορφη πού 'ναι, Θεέ μου ή Γή σου!

Ο ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ μās μέρας, ές είναι με Ι. Χ. ές είναι με τη θύμησι, τελειώνει γρήγορα. Το αυτοκίνητο άποχαιρετά τη Χαλκίδα, έγω με κλεισμένα μάτια ξεδιπλώνω άσπρα μαντήλια στην πόλη που άποτε η είδηση της κάθε άφιξης μου έφτανε προλαβαίνοντας τον έρχομό μου στο σπίτι. Χαλκίδα, έχει γειά. Περιμένέ με, θα ξανάρθω. Τώρα που έζησα την ώρα μου, θα 'ρθω ξανά να ζήσω την δικιά σου ώρα και να την μεταφέρω ζωντανή κι' άστραφτερή κάτω από το φώς του ήλιου κι' όχι σά

μιá νοσταλγική ανάμνηση περασμένων καιρών. Θα σταθώ πάλι καταμεσις στη γέφυρα και θ' αφήσω τα νερά του Εύριπου να με συνεπάρουνε με την όρη τους. Θα δώ τον ποιητή σου, στο σπίτι του στο συνοικισμό, να ζωντανεύει τους χάρτινους ήρωές του. Θ' άκουμπήσω το δλέμμα μου πάνω στις παραλιές, στις θάρκες, στα θουνά, στην πόλη που ξεχειλίζει από ζωή. Και θα πασίσω να δώ το καινούργιο πρόσωπό σου, Χαλκίδα, άδέσμευτο από σκιές. Θα ταξιδέψω πάνω στα νερά σου. Όχι πιά με το καράβι της μνήμης. Θ' αφήσω το καράβι της ζωής να με οδηγήσει σε καινούργιους τόπους άφθαστης γοητείας.

ΗΡΩ ΛΑΜΠΙΡΗ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΤΡΙΜΗΝΙΑΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

ΘΕΣ ΓΙΑΤΙ είναι καλοκαίρι, θες για ή μās προκαλεί συχνά με τα ιδιότυπα και πολυσύνθετα χρονογραφμάτα της ή γλαφυρά Πατρινή χρονογράφος και λογία κ. Εύα ο (= Γιώτα Παπαγγελούτσου το... κατά κόσμον όνοματεπώνυμό της, ιδιοκτήτρια και έκδότρια της καθημερινής στην Πάτρα εφημερίδος «Πελοπόννησος»), εδς παραθέτωμε ένα όπό τα πολύ ενδιαφέροντα αυτά χρονικά της δημοσιογραφίας της (8 Μαΐου, δημοσιεύμενο) που μίλει για ιστορικές άφηρημάδες του Κόσμου της Τέχνης και των Γραμμάτων. Ίδου 'το, σ' ένα μεγάλο άπόσπασμα για να γνωρίσετε και το επαρχιακό χρονογράφημα, όταν αυτό έχει θέμα την πρωτεύουσα και κορυφαίους της μάλιστα έκπροσώπου:

«Ο ΜΑΚΑΡΙΤΗΣ ο Νιρβάνας πού ήταν ένας από τους ξεχωριστούς στυλιστες χρονογράφους και άκαθηματικούς, ήταν άφηρημένος. Και όπως σε έλα του ήταν διάσημος, έτσι και στην άφηρημάδα του δέν υπήρξε κατώτερος. Είχε σημειωματάριο και έπειδή ξεχνάγε να το κοιτά, είχε άναθέσει στην ύπηρεσία του να τού το θυμίζει. Κάθε πρωί, λοιπόν, ή ύπηρεσία του, εκ συστήματος πλέον, τού έλεγε: — Κύριε, κοιτάξε το σημειωματάριό σας.

Κάμποσες ήμέρες ή ύπόθεση πήγαινε καλά, αλλά έρχεται ήμέρα, πού θγάζει ο Νιρβάνας το καρπέ του και διαβάξει: «Τετάρτη, Άγγλική κομπόζα!» Έστα-

σε το κεφάλι του να θυμηθ ή ήταν αυτό πού είχε σημειώσει... Διαβάξει παρακάτω και δλέπει: «Παπαδόπουλος». Ποιος Παπαδόπουλος; Και για ποιά δουλειά; Σκέφθημε... σκέφθημε... αλλά τίποτα δέν το έλεγε το όνομα. Έβαλεις ζαλιωμένος το καρπέ του και τόβαλε στην τσέπη του άπογοητευμένος. Όταν πήγε στο γραφείο του, τον έπεσκέψθη ο δικηγόρος του.

— Γιατί μου κάνατε αυτό, κ. Νιρβάνε; — Ποιά; — Είπατε πώς θάρρει στη δική και δέν ήρθατε κι' έτσι χάσαμε την ύπόθεση. — Σήμερα ήταν ή δική; — Σήμερα... Και μάλιστα τήχατε σημειώσει: Τετάρτη πρωί, Παπαδόπουλος. Αυτό, λοιπόν ήταν ο Παπαδόπουλος! 'Ο δικηγόρος του!

«Έμεινε, τώρα, ή... Άγγλική κομπόζα! Τι διάβολο ήτανε πάλι αυτό; Τόν έπιασε πονοκέφαλος και πέρασε ή ήμέρα χωρίς το μυστήριο να λυθ ή και πρό πάντων χωρίς να μπορη να βάλ η πεννιά, γιατί ο νοός του στρουγούριζε γύρω από την Άγγλική κομπόζα. Μιá εδομάδα βασανίστηνε μ' αυτό, όπου μιá μέρα μπαίνανε στο γραφείο του μιá γυναίκα, 'Ο Νιρβάνας της είχε χατίσει το παιδί.

— Καλημέρα, κομπάρε. — Καλημέρα. — Πήγες στην Άστυνομία; — Τι να κάμω, κομπάρε, στην Άστυνομία; — Κομπάρε μου, δέν έκλεψε την κόρη

μου ο μανδής και δέν μου ύποσέθηρες πώς θα πās στην Άστυνομία; Τώρα κατάλαβε! 'Η Άγγλική κομπόζα ήταν άπλοούστα... «Άγγλική κομπόζα!»... Άλλά πού να θυμηθ ή Νιρβάνας. Άλλά και ο Μελάς όμως δέν πήγαινε πίσω από άφηρημάδα. Εχε φύγει από το «Έθνος» και είχε προσληθ ή στο «Βήμα». Ξεκίνησε, λοιπόν, ένα πρωινό άφηρημένος, μπήκε στο γραφείο του «Έθνος», παρήγγειλε καφέ... κι' άρχισε να γράφει! Και μόλις κατά το μεσημέρι κατάλαβε την γκάφα του.

Αυτά φυσικά, είναι τα άθωα παθήματα της εφημερίδας, ύπαρχουν όμως και άλλα πιό τραγικώτερα. Διηγούνται για τον ήθοποιό Σταύρο Ίαπρίδη ένα πάθημά του, παρεμπερές μ' αυτό του Σταύρου Μελά. Ένω εργαζόταν στο «Σμαρτζή», πήγε... καθυστερημένος κιάλας στο «Περροκέ», γδύθηκε κι' άρχισε να βάφεται! — Βρέ Σταύρο! τού λένε οι άλλοι, Τι θες έδω; | Κι' ο Σταύρος δίσχυσε το δρόμο από το «Περροκέ» στο «Σμαρτζή» μέ... το σάβρακο! Έτύχως, ότι και τα δύο θέατρα ήταν άπέναντι.

'Ο ίδιος ήθοποιός πού ήταν πάρα πολύ λεπτός και πρόσχε μη θίξη κανένα και στο παραμικρό, έπαθε το έξης: Έργαζόταν άλλοτε στο παλιό θέατρο «Κοτοπούλη», όπου ο άσπος Άρνάντωση έπαίξε το έργο «Βαβυλωνία». 'Ο μαστορας Καρράκης είχε το άτύχημα να είναι και-

νες, ή άπομονωμένες, — ποιός ξέρει από ποιά γεγονότα, από ποιών νέο τρόπο ζωής, από ποιά, της ζωής απογοήτευση. Κάποτε, ό Πειραιάς είχε, πιό ενδιαφέρουσα, από τή σημερινή Λογοτεχνία. Οί έφημερίδες, περισσότερες από 2 σελίδες, έδιναν λογοτεχνία και κάθε είδους πνευματικά θέματα, και κοντά στην άνάμνηση και στή μνήμη του Πορφύρα, του Χατζάρα, του Παναηκολάου και τών άλλων είχαν — έπίδειξις ολκής και συγχρόνου παρουσίας — και ζώντας λογοτέχνες, δόπως έγινε πέρου μ' ένα πλήρες άφιβαδίας και άλλους ποιητάς και πνευματικούς των έκπροσώπους. Μέσα σ' αυτούς και ό Βασίλης Λαμπρολέσβιος πού μιá κακή άρρώστια, τόν κρατά μακριά από τήν ενόργανο ζωή, μακριά από τή σύγχρονη δράση. Φίλοι του ποιητού πού τόν άγαπούν άκόμα και τόν σκέφτουνται, συχνά τόν προβάλλουν στον φιλολογικό Τύπο — όπως έγινε πέρου μ' ένα πλήρες έφιέρωμα της «Πρωτότυπης Φιλολογικής Έπιθεώρησης» κ.ά. Και τίς ημέρες αυτές, ίδού μισηή σελίδα άκόμα με ποιήματά του, στους «Νέους Σκοπούς», Πειραική έφημερίδα με άρκετήν πνευματικότητα. Ένα άπ' αυτά τά τραγούδια του έξηγοούν και τόν άποδίδουν:

ΠΟΣΟΝ άκόμα πιά καιρό
θά ζής με τούτα τά χαρτιά,
πού τ' άγαπάς, σά θησαυρό
κι' αϊτά σ' άναγελούνε,
πού δέν τά καις σέ μιá φωτιά,
πρίν από σένα νά χαθούν
και σ'άχτη νά γενούνε.

Άδειασε πιά, ποδνε νωρίς,
άπ' τά χαρτιά σου, ξεσταυρώσου,
προτού με τούτ' άποφθαρείς
ως με τό τέλος, άλαφρώσου.

Πόσον άκόμα πιά καιρό
θά ζής με τούτα τά χαρτιά,
πού τ' άγαπάς, σά θησαυρό

κι' αϊτά σ' άναγελούνε
πού δέν τά καις με μιá φωτιά,
πρίν από σένα, νά χαθούν
και σ'άχτη νά γενούνε!..

Χ ΑΡΑΧΤΗΡΙΣΤΙΚΟ λαογραφικό βίωμας της συνήθειας τά Εωκλήσια τ' άφιερωμένα στή μνήμη του Π ρ ο φ ή τ η Η λ ί α νά χιζώνται πάνω στην κορυφή των διαφόρων βουών και λόφων μακριά από κάμπους,

άνθρώπων, πόλεις, χωριά, κι' όταν γίνεται ό πανηγυρισμός της μνήμης τους νά μαζεύεται κόσμος και νά εορτάζει με κάθε χαρούμενο τρόπο τήν εορτή, σ' αυτά τά ύψη, μικρά ή μεγάλα — είναι τό μικρό αυτό χρονικό του «Σ υ μ π ο λ ί τ η», καθημερινού χρονογράφου της έφημερίδας «Η μ έ ρ α» των Πατρών (21 Ιουλίου).

Γράφει λοιπόν ή «Ημέρα» σχετικώς πληροφορώντας για τόν τρόπο πού ό Προφήτης άπεφάσισε νά έγκαταστήση τό σπίτι του στή ύψη των γήινων έξεδρών, — κατά τήν παράδοση:

«ΑΓΝΩΣΤΗ ή παράδοξις διά τόν προφήτην Ήλιαν, αλλά έπίκαιρη με τόν χθεσινόν εορτασμόν της μνήμης του. Άς τήν επαναλάβουμε: «Ό Άϊ Αϊας ήταν νούτης κι' επειδή έπαθε πολλά στή θάλασσα και πολλές φορές κινδύνεφε νά πνιγεί, βαρέθηκε τά ταξίδια κι' άποφάσισε νά πάη σέ μέρος πού νά μήν ξέρονται τί είναι θάλασσα καί τί είναι καράβι. Παίρνει λοιπόν τό κουπί του στον ύμνο και βγαίνει στή στεριά κι' όποιους άπαντούσε, τούς ρωτούσε τί είναι αυτό πού δασκώ. Όταν του έλεγαν κουπί τραβούσε ψηλότερα ως πού έφτασε στήν κορυφή του βουνού. Ρωτά κι' εκεί τούς ανθρώπους τί είναι και τού λέν ξύλο Κατάλαβε λοιπόν, πώς αυτοί δέν είχαν όη ποτέ τους κουπί κι' έμεινε μαζί τους εκεί στή ψηλά»

ΤΑ ΔΥΟ άνέκδοτα κείμενα πού δημοσιεύουμε στή φύλλο τούτο, — του άειμνήστου μεγάλου ιστορικού και καθηγητού του Πανεπιστημίου μας Ά-

★ Η «ΕΤΑΙΡΕΙΑ Μακεδονικών Σπουδών» πού τελευταία έχει άναμιχθεί με κάποια άφέλειαν και στή πνευματικά της Β. Έλλάδος, μετά παλαιότερους διαγωνισμούς της για τήν «Ιστορία της Μακεδονίας» και άλλες έκδηλώσεις Λογοτεχνικού περιεχομένου, των όποιων τ' άποτελέσματα βλέπουν φως σέ έκδόσεις κατά διαστήματα κλπ προκήρυξε και πάλι νέους διαγωνισμούς για τή συγγραφή πρωτοτύπων λογοτεχνικών έργων με θέματα από τήν ζωή και τήν ιστορία της Μακεδονίας. Και δηλώνει πώς πέραν της ιστορικής έρεύνης πού κάμνει έχει τήν έπιθυμία νά συμβάλλει και στήν λογογράμματα πάντα θα

δαμ. Άδαμαντίου ως και του έκλεκτου συγγραφέα και διανοουμένου της Κύπρου Λοΐζου Φιλίππου — έχουν τήν έξής προιστορία:

— Έγτερα από μερικά ταξείδια των στο Άγιον Όρος (1936—1938) ό λογοτέχνης κ. Μάριος Βαϊάνος και ό καθηγητής κ. Κώστας Βαμβακάς, άπεφάσισαν νά συνεργαστούν και νά εκδώσουν, ένθουσιασμένοι από τό τοπείο και τήν ιστορία του χώρου, ένα βιβλίο πού τιτλοφόρησαν κι' όλας «Λεύκωμα του Άγ. Όρους». Οί άγιορείτες άκουσαν με πολύ ενδιαφέρον τήν έκδοσιν κι' άπεφάσισαν τήν ύποστήριξή τους. Άρχισαν νά συγκεντρώνουν τότε συνεργασίες διαφόρων έπισήμων και ειδικών, πλύν, μεσολάβησαν γεγονότα πού τό ματαιώσαν. Ένα από τά άρθρα του Λευκώματος αυτού, είναι και τούτο, τό τόσο πολύ ενδιαφέρον.

— Ό κ. Μάριος Βαϊάνος άντεπροσώπευε και συγκροτούσε τά ελληνικά προγράμματα των Ραδιοφωνικών Σταθμών της Ρώμης και του Μπάρν επί μιαν 5ετίαν προπολεμικά υπό τήν διεύθυνσιν του καθηγητού Γ. Ζώρα πού έμενε στήν Ιταλία. Μία από τίς μεταδοθείσες όμιλίες του σταθμού με τόν έθνικό και πατριωτικό χαρακτήρα του γενικού προγράμματος είναι και τό άρθρο τούτο του διακεκριμένου Κυπρίου ιστορικού και έθνικού άγωνιστού της Κύπρου Λοΐζου Φιλίππου πού ύπήρξε όνομαστός για τό έργο του και τόν πατριωτισμό του σέ όλες τίς περιόδους του Έθνικού Κυπριακού Αγώνος. Τό άρθρο είχε μεταδοθεί στή 1938 ή 1939.

τεχνική ζωή της χώρας, προσφέροντας τρία νέα και κατά τριετίαν άπονεμόμενα, πανελλήνια έπαθλα. Τό πρώτο 70.000 δρχ. για μυθιστόρημα με μακεδονικό θέμα, τό δεύτερο 50.000 δρχ. για ένα ή περισσότερα μακεδονικά διηγήματα και τό τρίτο 30.000 δρχ. για μακεδονική ήθογραφία ή διηγήματα. Με τέτοια είδη άσχολήθηκε και στο παρελθόν ή ίδια όργάνωση της Θεσσαλονίκης, έπίσης και ό Δήμος, αλλά και ή έφημερίς «Θεσσαλονίκη» — άπογευματινή έκδοση της «Μακεδονίας» κλπ. Η ιδέα είναι καλή, τ' άποτελέσματα θα δημιουργήσουν κίνηση στο βορινό μας διαμέρισμα και τά είναι κερδοφόρα.

● ΤΙ ΚΕΡΑΪΣΑΝ άλήθεια, οι έκλεκτοι συνεργάτες του συγκροτήματος Η. Η α λ α ι ο λ ό γ ο ς και Δ η μ. Ψ α θ α ς με τό νά τροφοδοτήσουν δυό μέρες με κακά των χρονογραφήματα τήν δίψα του άναγνωστικού των κοινού, ρίχνοντάς τους δυο περιμέναν, ένα σύνθημα, πού νόμισαν πως θάδρισκε έπήχηση μέσα τους και θάκανε νά σιμμιτάξει άρνητικά στήν έπιβράβευση της κ. Ουράνη, πρής τήν όποιαν κατευθύνοντο τά κατακριτικά τους βέλη; Έπίστεφαν πως θά ήμπορούσαν νά παρασύρουν γνώμες και σκευδής με τό μέρος τους πού θά πολεμούσαν κατά κάποιο τρόπο τήν έπιβράβευση της Άκαδημίας ως πρής τό πρόσωπο της τιμηθείσας άπ' αυτήν. Συνέβη όμως τό αντίθετο. Γιατί, όχι μόνον οι άναγνώστες αλλά και έλόκληρη ή Κοινή Γνώμη πού άπευθύνοντο, άδισφόρησε. Κι' έμεινε τό σύνθημα τους μιá πέτρα ριζωμένη στή κενό, χωρίς άπήχηση, χωρίς άπόδοση... Και θά μάθουν πως δέν είναι εύκολο, στον 21ο αιώνα, πού τό Πνεύμα κυριαρχεί και δεσπάζει και κατευθύνει νά τού γίνεται έπίθεση, έστω και στή πρόσωπο ενός ασθενοδός του άντιπροσώπου... Και άκόμα, πώς, τούτο, τιμωρεί... Και ή τιμωρία είναι κάπως σκληρή — δηλαδή νά χάσουν κι' οι δυό καλοί χρονογράφοι τήν έξωθεν έκτίμηση των άναγνωστών τους με μιαν άσυλλόγιστη άπιστοκεφία τους.

Ο ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ πάλι θορυβεί, άναστατώθηκε, διαμαρτύρεται. Και νομίζουμε πως έχει δίκιο. Έχει ένα άοχαίο θέατρο, πού χωρίς νά τό ύπολογίσουν οι γείτονές του ιδιοκτήτες σπητιών, ή, οικόπεδων, έξασφα και άντιστάσεις μή ούσης, χωρίς άκόμα νά προλάβει καμιά άρχή νά νομοθετήσει αύστηρά και με κυρώσεις για τήν προστασία του, ένηγκαλίσθη θανάσιμα από πολυκατοικίες και άλλα κτίσματα πού τό έξασφάνιζον μέσα στή μικρά κενά διαστήματα πού άπομειναν. Πλάι του, σ' ένα χώρο Δημόσιον ή Δημοτικό πού ύπήρχε πρής τό κτίριο του Μουσείου της πόλεως, χτιστηκε μεγαλοπρεπές και άειόλογο τό νέο του Μουσείο, πού πρέπει ν' άποτελέσει, μαζί με τό άρχαίο του θέατρο μιαν άσση, καλλιτεχνικού συμπλέγματος όμορφιάς και πρσιόνου για τόν τόπο. Και για νά έπιτευχθεί αυτό θά έπρεπε σέ μεγάλη έκταση έκει, γύρω, ν' άπαλοτριωθεί ό χώρος για νά δο-

ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ ΚΑΙ ΚΑΘΕΤΩΣ

θεί ή άπαιτούμενη άνεση στή δυό αυτά κοσμήματα του Πειραιώς και νά ρυθμισθεί ένα άνάλογο σχέδιο κήπου, πάρκου ή άλλης σχετικής καλλιτεχνικής άναδίπλωσης. Δυστυχώς και έν 21 αιώνι πού διατρέχουμε, άντι νά προστατευθούν οι πολύτιμες άρχαιότητες του πρώτου αυτού κέντρου μετά τήν πρωτεύουσα και έπινείου της, και νά διακοσμηθεί μαζί με τό άναγυρόμενο Μουσείο, δ ό θ η κ α ν δ δ ε ι ε ς και χτιστήκαν πολυκατοικίες πού τό άπαράδεκτο ύψος τους, περικλείουν άσφυκτικά κι' έναγκαλίζουν άπονηχτικά τά κειμήλια τούτα πού είναι από τά λίγα διακοσμήματα πολιτισμού και προόδου του Πειραιώς, του πρώτου λιμένα της χώρας και συμπρωτεύουσας. Τί γίνεται ποιός φταίει; Ο κ. Μαρινότος έγκαλείται ως ό πλέον άρμόδιος και τό κράτος καλείται νά έπιβάλλει όπου πρέπει τίς άνάλογες κυρώσεις. Άλλά τούτοι, κωφεύουν και είναι οι διαμαρτυρίες και τά γραψίματα Τύπου και δημοτών, «φωνή βωώντων έν έρήμω».

Αυτά γίνονται δυστυχώς στήν Έλλάδα. — τήν παλαιά, τήν νέα και τήν νεώτερη. Όλοι τους και καθένας μοναχός θορυβεί, άποφασίζει, διατάζει, έπιβάλλει. Άς είναι εύλογημένο τό όνομα του Θεού, πού παρά αύτην τήν άκαταστασία και τά ως έν Πύργω της Βαβέλ διαπραττόμενα, έχουμε μερικά έπιτυχή, πού — φτού νά μήν μάς βασκάνει μάτι... —τάχουμε άποκτήσει, κι' είναι τέλεια, είτε έγιναν με φωνές και διαμαρτυρίες, είτε θρέθηκαν μόνους, είτε τά βοήθησε κάποιος Άγιος και μεταμορφώθηκαν πρής τό καλό. Κι' ή εύχή μας είναι και τά άρχαία του Πειραιώς νά βρούν τήν ιδανική λύσιν τους.

ΑΛΗΘΙΝΑ φυτώρια Τέχνης και Καλλιτεχνίας είναι τά Καλλιτεχνικά έργαστήρια της ΧΕΝ (Άθηνών) πού τά παρακολουθούμε κι' από κοντά άλλα και από μακριά, από ενδιαφέρον, — χρόνια τώρα, χωρίς στους άληθι-

τηρεί ή όργάνωση αύτή ως Δασκάλους των. Τά έργαστήριά της, είναι άληθινά φυτώρια καλλιτεχνίας και οι σπουδαστές των, προσαρμόζονται έπιτυχώς και γρήγορα στή Τέχνη, τήν όποια πήγαν νά εκμάθουν. Κάθε χρόνο οι έκθέσεις των Καλλιτεχνικών Έργαστηρίων της ΧΕΝ, παρουσιάζουν άληθινές έκπλήξεις. Οι αίθουσες δέν προβάλλουν έργα, άλλα κ α λ λ ι τ έ χ ν ε ς, ώριμους και άληθινούς, πού ύστερα από διδασκαλία και πείρα 2—3 έτών, βγαίνουν στή στήση της Τέχνης έτοιμοι νά έννοματισθούν με τά γνωστά όνόματα του έπαγγέλματος — της Ζωγραφικής και της Κεραμικής, πού τόσο καλά όργανωμένη είναι ή Παιδεία τους. Νά συγχαρούμε τήν Όργάνωση, ή νά πούμε πως ή ελληνική Τέχνη και τό κεφάλαιο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, σημειώνει σημαντικές προόδους; Και τά δυό μαζί, άείζουν τήν αναφορά μας, αλλά κυρίως οι δάσκαλοι των, πού στήν περίπτωση αύτην είναι γνωστά όνόματα της Καλλιτεχνίας του τόπου — όπως ή καλλιτέχνης της Κεραμικής, όδηγός και σπουδαία στή είδος της μετεγγίστρια της Τέχνης, κ. Γ ι ά ν α Π ε ρ σ ά κ η και ό Ζωγράφος κ. Τ ά σ ο ς Χ α τ ζ ή ς Λαμπροί έμψυχωτές και άπόστολοι.

ΔΕΝ μάς τιμά άλήθεια, αύτή ή άρχιτεκτονική άναρχία πού έπικρατεί στήν πρωτεύουσα και πού διαρκώς προκαλεί προβλήματα και δηλώσεις σέ άρμόδιους και... άναρμόδιους πρό παντός σ' αυτούς — πού θρσκουν τήν εύκαιρία δηλώσεων, συνεντεύξεων, πρής - κόνφερανς και άλλων διαφημιστικών έκδηλώσεων για τή φήμη τους και τίς ξεπερασμένες μετοχές τους στήν πιάτσα. Τό άρχιτεκτονικό πρόβλημα της πόλεως των Άθηνών δέν είναι σημερινό — είναι παλαιό, παλαιότατο, και δέν ήμπορεί νά λυθεί σύμφωνα με τίς άπόψεις του κ. Δολιάδη, π.χ. ή με κανένος άλλου έγχωρίου ή ξένου πολεοδόμου, ούτε σύμφωνα με τίς άρχές και τά προγράμματα

του Τεχνικού *Επιμελητηρίου, ή τής... Κοσμητείας Τοπείου. Όμιλούν όλοι αυτοί οι κύριοι — κι' έμεις τους άκούμεν εύλαβώς—διότι έχουν δεμένο τό γαιδαρό τους και έχουν τακτοποιήσει τις μεγάλες ιδιοκτησίες τους σε τρόπο που να είναι άμετακίνητες και να μην δέχονται ούδεμίαν μεταβολήν, ή αλλαγήν. Δέν ήρωτήθη όμως ο πολυς κόσμος με τις σπιθαμές των ιδιοκτησιών, πώς είναι δυνατόν ν' άποδεχθεί τις πρωτοποριακές των λύσεις. Τό πρόβλημα σήμερα είναι: ένα: πώς να μην άπομακρυνθεί ή Άθήνα από την φυσιογνωμία της αυτήν, που της έδωσαν οι δυο - τρεις εκατονταετίες της ύπάρξεώς της, και πώς ή πορεία της να είναι φυσιολογική, μακριά από τους μοντερνισμούς και τ' άλλα παράγωγα, για να μείνει Άθήνα κι' όχι να μεταβληθεί σε άγνωρίστη γωνιά της Εύρώπης

Ε ΠΡΕΠΕ να περάσει από τας Άθήνας ένας έλληνοκαναδός φιλότεχνος και δημοσιογράφος (ο κ. Τ. Πετρίτης διευθυντής του «Ελληνοκαναδικού Βήματος») για να μάθωμε πώς από Μοντρεάλ υπάρχει ένας Έλληνας ζωγράφος περιωπής και κύρους, ο κ. Πώλ Σουλικιάνς του όποιου έργα κοσμούν Καναδικές Πινακοθήκες — τρεις ή τέσσερις μεταξυ των όποιων και την όνομαστή Γκαλλερι «L' Art Français — και πώς ή παρουσία του καλλιτέχνη συμπατριώτη μας είναι τιμητική, σεβαστή και υπολογίσιμη, εκεί, άφού τή έργα του είναι τοποθετημένα, μαζί με κουρφυαίων ντόπιων — όπως ο Ρόμπερτς, ο Σίζορ Κοτέ, Φορτέν, Μασσόν κ.ά. Και στή συζήτηση που έγινε στα γραφεία μας ενώπιον καλλιτεχνών και άλλων που παρακολουθούν τις Τέχνες και τις εκδηλώσεις των στα ξένα περιοδικά και τις εφημερίδες, κανείς δέν τον ήξερε και κανείς δέν τον είχε άκούσει. Και θυμηθήκαμε άμέσως κάτι συναφές. Ήταν πρό τρισκοινοταετίας, ύπουργός των Ναυτικών, τότε ο Νότης Μπότσαρης και μεσοιανούσε στήν Εύρώπη — κυρίως από Λονδίνο, έέ άφορμή μις θρυλικής άτομικής του γλυπτικής έκθεσης — ο Έλληνας γλύπτης της αγγλικής πρωτεύουσας, γεννημένος εκεί, αλλά νοσταλγός της πατρίδας του Σάββας Μπότσαρης καλλιτέχνης μοντέρνος. Έτυχε να τον ρωτήσουν, με τό θόρυβο που γινόταν

με την έκθεσή του και με τή γραφήματα του τύπου—άκόμα και του ελληνικού—τί σχέσεις, τί συγγένεια είχε (ο ύπουργός Μπότσαρης με τον γλύπτη Μπότσαρη). Φυσικά, δέν ήξερε τίποτα και υπό την πίεση του θορύβου, ρώτησε τους άρμοδίους του 'Υπ. των Έξωτερικών στο τηλέφωνο, για να μάθει. Δέν ήξεραν τίποτε και ζήτησε να έρωτηθεί ο τότε πρέσβυς μας στο Λονδίνο και να ζητήσει να μάθει και να κάμει μιάν άνάλογη έκθεση. Και σε λίγες ήμέρες άπήνητησεν ο κ. πρέσβυς ότι «μην άνηουχείτε, και δέν είναι τίποτε...».

Τέτοιες είναι οι γνώσεις των άρμοδίων που μας άντιπροσωπεύουν στο έξωτερικό: δέν ξέρουν τίποτε, εκτός άπ' τις ξεξιώσεις, τους χορούς και τή γεύματα που δίνουν και εις άντάλλαγμα καλούνται πρόσ... ίσπεδωσιν. Θόηρεπε κάποιος ύπουργός να σκεφτόταν για ένα σεμινάριο έπιμορφώσεως και μορφώσεως και γι' αυτούς.

★ ΑΠΟ συνέντευξη συνεργάτιδος της έλληνοφώνου εφημερίδος «Πυρός» (Μελβούρνης) 5 'Ιουλίου, μαθαίνωμε την ύπαρξη Έλληνα ζωγράφου εκεί, ο όποιος μάλιστα αυτόν τον καιρό έέθεσε έργα του σ' Αυστραλιανή γκαλερί. Πρόκειται για τον Άντώνη Σουνδίκια, παντρεμένο με 'Ιταλίδα. Ο καλλιτέχνης έέθετε 35 πίνακες, οι περισσότεροι των όποιων είναι τοπία — τοπία όπως τή θλέπει κι' όπως τή ντύνει ή φαντασία του: «...ένα σπίτι που ή άπόστασις τό κάνει να φαίνεται γαλάζιο τό χρωματίζω κόκκινο. Πολύς φορές δουλεύω επί μέρες σ' έναν πίνακα, και όταν τελειώσει και καθίσω να τον δω προσεχτικά, θλέπω, λεπτομέρειες που είμαι σίγουρος ότι, όταν τις έφτιαχνα, δούλευε τό υποσυνειδητό μου — και αυτό, πολύ με εαφνιάζει...» λέγει έξωμολογούμενος στήν συνομιλήτριά του δημοσιογράφο.

Β ΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ» θά πρέπει να τιτλοφορηθεί τό σχόλιο τούτο, για να δοθεί τή χρώμα που ταιριάζει σ' αυτά που θέλωμε να πούμε και σ' αυτά που θέλωμε να παρουσιάσουμε. Δέν είμαστε όδικοι, δέν είμαστε άρνητές, δέν έχωμε μέσα μας αντίδραση, ούτε πιστεύωμε στο συντηρητικισμό και στή μονολιθικότητα. 'Ιδού τή πρόγμματα:

—ΜΕ ΤΟΝ τίτλο «Δεκαοχτώ Κείμενα» ισάριθμοι άθηναίοι λογοτέχνες (3 δοκιμογράφοι, 11 πεζογράφοι, 3

ποιητές) τύπωσαν και παρουσίασαν τις ήμέρες αυτές — με την τιμητική προσθήκη του Γ. Σεφέρη, ως δεκάτον όγδοον, — έναν τόμο εργασιών τους που τον έέδωκε ο «Κέδρος». Τά όνόματά τους — άς πούμε μερικών άπ' αυτούς — παρ' όλη τη θητεία μας στα Γράμματα, δέν μας είναι και πολύ γνωστά, δέν ξέρωμε παλαιά, καλά έργα τους. Κι' όπως λένε και στον πρόλογο τους, ή συνένωση της εργασίας τους στον τόμο τούτον δέν είναι προϊόν όμοιων αντίληψεων και νοοτροπιών, αλλά ή πίστις στο γεγονός ότι μέσα σε μία τριετία δέν έχουν εκδώσει νέα τους βιβλία λόγω της συγγιότητος των περιορισμών και της δυσκολίας έλευθέρου τυπώματος κάτω από τις σημερινές συνθήκες χωρίς τον πρέποντα σεβασμόν στήν Έλευθερία του Λόγου. Καλή ή ιδέα της Άνθολογίας των, της προβολής δηλ. από ένα κομματάκι που έχει κανένας στα «18 κείμενα», αυτά. Και σκεφτόμαστε έκαιοντάδες που ξέρωμε ότι έχουν τόσο έργο στο ουρτάρι τους κι' έχουν διάπυρο την έπιθυμία να τυπώσουν κάτι, και δέν έχουν τον τρόπο, ούτε ενός θιβλίου, αλλά ούτε κι' ενός κομματιού, και ξέρωμε τις κλίκες που είναι μικρά και μεγάλα περιοδικά και δέν τυπώνουν, παρ'ό μόνο των δικών τους. Ένα, τέτοιου είδους είναι και ή συντροφιά των «18 κειμένων»: μερικοί της κατηγορίας αυτής, μιάν συντροφιά, μιάν κλίκα άς πούμε, άφού όλοι τους — κι' άς λένε τ' αντίθετο — συγγενεύουν μεταξύ τους (διαβάστε τή όνόματά τους, και θά δήτε άν τυπώσατε ποτέ εργασία σας, πλάι στις δικές τους).

★ ΓΥΡΙΖΟΜΕ τώρα τή σελίδα και βρισκόμαστε στήν άλλη πλευρά, στήν άλλην όχθη. Με τον τίτλο «Σφραγίδες» κυκλοφόρησε τον ίδιο καιρό—λές, σαν αντίδρασις... μιάν άλλη σουλολγή, ποιητικών όμωσ κειμένων, 13 λογοτεχνών, σεμνών στήν έμφάνιση κι' άφιερωμένων περισσότερο στήν ύπηρεσία του έμμετρου λόγου. Είναι κι' έδω άνδρες και γυναίκες με κάποιο έργο, που τό θρισκωμε περισσότερο στα χριστιανικά περιοδικά μέλη της «Χριστιανικής Λογοτεχνικής Συντροφιάς» που σεμνά και ήσυχα παρουσιάζονται στον πνευματικό στίβο. Και έχουν κι' αυτοί πρόλογο, διαφορετικόν όμως, και έπίλογο που πληροφορεί... ότι τό βιβλίο μόνον... δαρείται!

★ ΣΤΗ ΣΥΡΟ ήρχισε από των πρώτων ήμερών του 'Ιουλίου ή έπισκευή του Δημοτικού της Θέατρου «Απόλλων» — τό όποιο θεωρείται σαν ένα από τή καλύτερα αρχιτεκτονικά κτίρια του είδους του και πιθανολογείται ως μικρογραφία της Όπερας της Σκάλας του Μιλάνου, καμωμένο κι' από τον ίδιο αρχιτέκτονα. Οι εργασίες που θα γίνουν σ' αυτό, είναι έπισκευής και ανακαινίσεως, έρχισαν δέ, ήδη, οι κατασφίσεις του έσωτερικού κτιρίου για τό έργο της άναστυλώσεως και της άνακατασκευής επί της ίδιας μορφής. Άξίζει να προσθέσει κανείς ότι τό δίστασε από την καταρρευση και καταστροφή — διότι είχαν κυριολεκτικά σωριαστεί οι έσωτερικοί τοίχοι, πατώματα, θεωρεία, κλπ. — ο λαμπρός φιλότεχνος και δραστήριος Δήμαρχος του κ. Σταύρος Βαφίας, με την συμβολή του καθηγητού και προπρωτότυπου κ. Στυλ. Κορρέ, στις υπέβαλλε στον 'Υπουργό του Συντονισμού κ. Μακαρέζο την ανάγκη της συντηρήσεως του ιστορικού κτιρίου, ζμωια του όποιου είναι ένα, ή δύο, μόνον που σώζονται στή χώρα μας.

★ ΣΙΓΑ - σιγά ζυμούν οι άρχές της Έπαρχίας και μετέχουν στα θέματα που δημιουργούν την χρήσιμη πνευματική ζωή της περιοχής των και την προβάλλουν πλάι στήν ύπόλοιπη θρώσαν πνευματική Ελλάδα. Έχωμε ύπ' όψιν εκδηλώσιν έκ θεσπώσεως έρασις τής Φωτογραφίας στή Έάνθη — κατά όργανωσιν της «Φ.Ε.Ε.» (= «Φιλοπρόσδος Ένωσις Έάνθης»), που τελευταία προεδρεύεται από τον λογοτέχνη και διανούμενο κ. Στεφ. Ίωαννιδην, διευθυντήν του περιοδικού «Θρακικά Χρονικά» κι' έπίσης διευθυντή της Δημοτικής Βιβλιοθήκης της πόλεως. Η έκθεση προορίζεται για την έβδομάδα 3—10 Οκτωβρίου, περίοδον ζορτών άπελευθερώσεως Έάνθης και θά μεταφερθεί όμοίως κατά τή τέλη ίδιου μηνός και στήν Άθήνα για να στεγασθεί και να προβληθεί από των αίθουσών της Πανετίου Σχολής, ή όποια άνήγγειλεν και αυτή έορτασμόν από τής στέγης της. Η φωτογραφική αυτή έκθεση, θά προβάλλει φωτογραφίες τουριστικών ένδιαφερόντων του νομού οι όποίες, θά διαλεχθούν από Κριτική Έπιτροπή για νάναι και ξείες και ένδιαφέρουσες, και θά δοθούν και βραβεία 5 χιλ. έρχ., 2.000 έρχ. και χιλίων στις καλύτερες.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

★ ΑΛΛΗ έπαρχιακή εκδήλωση, ένδιαφέρουσα και παρομοίου τύπου, είναι οι τρεις καλλιτεχνικές και πνευματικές εκδηλώσεις της Βεροίας έξ άφορμής των Βικελίων. Και αναφέρονται σχετικά: ένας διαγωνισμός Διηγήματα α τ ο ς ή Π ο : ή μ α τ ο ς, δευτερος Ζωγραφίας με άνάλογες εκθέσεις των έπιτυχόντων και τρίτον Βιχέλεις διαγωνισμός έ λ α φ ρ ο ύ τ ρ α γ ο υ δ ι ο υ. Διά τον πρώτον δικαίωμα συμμετοχής έχουν μόνον Βεροίεις, όπουδήποτε διαμένοντες (προθεσμία ύποβολής έργων των μέχρι 31 Αυγούστου), διά τον δεύτερον δέ οι κάτοικοι της Β. Ελλάδος, άδιάφορο που διαμένουν, (με προθεσμία ως τις 10 Σεπτεμβρίου), και τέλος για συμμετοχή στον τρίτον δικαίωμα έχουν οι διαμένοντες στή Β. Ελλάδα συνθέτες και στιχουργοί (με προθεσμίαν μέχρι 10 Αυγούστου). Θέματα έργων των, έλεύθερα και χωρίς περιορισμούς, τή δέ βραβεία ή χρηματικά έπαθλα θ' άνακοινωθούν άργότερα από την δημοτική αρχή Βεροίας, όργανώτρια των «Βεκελείων» και των διαγωνισμών.

★ ΣΕ ΑΧΡΗΣΤΕΙΑ όρισεται, φαίνεται και καταδικασμένο τό θερινό Δημοτικό Θέατρο Άλ ε ξ α ν δ ρ ο υ π ό λ ε ω ς, άφού, δέν μπορεί να έπιτελέσει πλήρως τον προορισμό του, χρόνια εύρισκόμενο στήν μειονεκτική θέση να μην έχει σκηνή ή κερκίδες, εκεί που δημιουργήθηκε τόσο όμορφο και τόσο έπιτυχημένο έντός του πευκαφύτου πάρκου της πόλεως. Και αναφέρεται ότι από άετίας ο Ε.Ο.Τ. έχει εκπονήσει μελέτην κατασκευής, τούτων των έλλειπόντων, ή όποια μάλιστα προϋπολογίστηκε από την άρμόδια τεχνική ύπηρεσία του σε θαπάνη 500.000 έρχ., πλην περνά ο καιρός, οι περστικοί θίσσοι, τό αντιπαρέχονται, μόνο δέ ο θίσσος του Κρατικού Θεάτρου Β. Ελλάδος... τό τιμιά και δίνει εκεί τας παραστάσεις του, τόσο γιατί έχει την ανάγκη θερινής στέγης όσον και γιατί,

κάθε χρόνο φέρνει μαζί του, για τις παραστάσεις του, την θική του λυομένη σκηνή και τή καθίσματα της. Και ο Τύπος διαμαρτυρόμενος, ζητεί ένα τέλος στήν ιστορία αυτή που άν θυμηθώμε, τον Κίπλιγκ,—όταν τήχει κανείς με τον Τουρισμό, αυτό είναι... άλλη ιστορία.

★ ΑΥΤΕΣ τις ήμέρες (1 Αυγούστου) γίνονται τ' άποκαλυπτήρια στή Σύμη της μπρούτζινης προτομής του μεγάλου τέκνου της, του καθηγητού της Ιστορίας Μιχ. Βολονάκη που άπέθανε στα 1950. Τό έργο κληθείς από τό Παρίσι, έργάστηκε επί δίμηνο στο έδω εργαστήριο του, ο έσχωριστός Έλληνας γλύπτης του Παρισίου κ. Κ. Βαλοόμης, άνατεθών εις αυτόν από έπιτροπή (καθηγ. Σωτ. Άγαπητίδης, Μιχ. Σκευοφύλαξ, Άλεξ. Καρανικόλας) και τ' άποκαλυπτήρια γίνονται στα πλαίσια του συγκροτηθέντος «Πανσομικού Συνεδρίου» που θά κρατήσει μιάν εβδομάδα συζητήσεων κι' εκδηλώσεων για την πρόοδο του τόπου.

★ ΔΥΟ ΠΡΟΤΟΜΕΣ στήνονται τις ήμέρες αυτές, (15, 16 Αυγούστου-Σάββατο-κύριακο) στή Γρανίτσα της Εύρωπας, γενετήρα τους, για να τιμηθούν σαν άξιόλογοι άνθρωποι των Γραμμάτων και να δικαωθεί ή προσφορά τους, μεταθανάτια, στή Λογοτεχνία μας: ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου (1877—1940) και ο Στέφανος Γρανίτσας (1880—1915). Οι προτομές είναι έργα του καλλιότου γλύπτου και ζωγράφου Άνατόλη Λαζαρίδη και θά γίνουν και διάφορες τελετές κι' εκδηλώσεις για να θυμηθούν οι φίλοι και θαυμαστές τους τή συμβολή τους στα Γράμμάτα μας και ο τόπος τους, τή προσωπικότητες έδωκαν στο Έθνος! τό πλοίοσιν πρόγραμμα με τις έπίσημες εκδηλώσεις και εκλεκτές όμιλεις προσμαρτυρών την τιμή που δίνουν οι όργανωτές στή μνήμη τους.

★ ΤΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ του Φοιτητικού Πνευματικού Όμιλου Πάφου» που έχει στο ένεργητικό του όξιολόγη πνευματικών δράσιν μέσα στή δεκαετία της ζωής του και προεδρεύεται από τον φιλόλογο και συγγραφέα Γ. Ήλιόδη, μετά την όργανωθεισιν ύπ' αυτού (Άπρίλιος 1969) έβδομάδα Σολωμού ανεφύσισε την άνέγερση άνδριάντος του έθνικού μας ποιητού στήν όμώνυμο πλατεία της πόλεως και ζήτησε την προκήρυξη έράνου για τον σκοπό τού-

τον. Ήδη εκηρόσωπός του πού ήρθε στός Αθήνας κατ' αὐτάς συνεννοήθη με τόν γλύπτη κ. Ζήση Αφεριμ, γιά τήν ἀνάληψη τοῦ ἔργου. Ἡ Πάφος, μέ σπουδαίαν ἱστορία καί παλαιό πολιτικό ἔχει δυό ἔργα Τόμπρου στήσι: στίς πλατείες της, ἔργο ἐπίσης τοῦ Ν. Ίκαρη κ.ά.

★ ΕΓΙΝΕ τίς ἡμέρες αὐτές στή Βάρνα τῆς Βουλγαρίας συγκέντρωσις διεθνούς κύρους καλλιτεχνῶν τοῦ χοροῦ καί διευθυντῶν Σχολῶν μιπαλέτου ἀξίας στόν ὅποιον ἀντεπροσωπεύθησαν καί ἡ Ἑλλάς μέ προσωπική πρόσκληση, ἡ Σχολή τῆς κ. Σόνιας Μοριάνοφας γνωστῆς γιά τήν σεαρή καί ἀξιόλογη της ἐργασία της. Βασικά ἡ συγκέντρωσις αὐτή εἶχε τή μορφή Διεθνούς Διαγωνισμού, πού κινήτος ἔπαι ἦταν ἐφέτος ὁργανώθηκε στή Βουλγαρία, πέμπτος κατ' ἀριθμητική σειρά. Στήν κ. Μοριάνοφά ἐδόθη ἡ τιμητική θέσις τοῦ μέλους τῆς Ἑξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς τιμηθεῖσα γιά τὸ γνωστό καί στό ἐξωτερικό ἔργο της μεταξύ 20 περίπου κρατῶν πού ἔλαβαν στό Συνέδριό αὐτό, μέρος.

★ ΑΝΕΞΩΡΗΣΕ τίς ἡμέρες αὐτές (9 Ἰουλίου) γιά τήν Ἰαπωνία, ὁ συγγραφέας, λογοτέχνης καί τεχνοκρῆτικὸς κ. "Αγγέλως Δόξας προσκεκλημένος ἐκεῖ, γιά σειρά διαλέξεων. Ὁ ἐκλεκτός τεχνοκρῆτης θά ἐπισκεφθεῖ ἔδες τίς μεγάλες πόλεις τῆς χώρας τοῦ ἀνατέλλοντος Ἠλίου γιά τίς σχετικές ἑμιλίες του. Ἠδη, ἕστερα ἀπὸ τήν Γιουκοάμα, τίς μέρες αὐτές ἐρίσκει στό Τόκυο δ-που θά μιλήσει ἀγγλικά μέ θέμα τήν «Ψυχολογία τῆς Σύγχρονης Τέχνης». Ἡ διάλεξις ὁργανώνεται στό οἶκίον τοῦ «Ἰαπωνικοῦ Ἰνστιτούτου Τέχνης» καί εἶναι πλάι σέ ἄλλες ἑμιλίες ἐπιφανῶν ἐπιστημόνων καί πνευματικῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τήν Εὐρώπη καί ἄλλοι.

★ ΠΑΝΤΑ ἰδιωτικά, ἀλλὰ μέ χρησιμότητα καί ὠφέλεια καί μέ ἀντίκρουμα νά ἔχει καλὴν ἀπήχηση, ὥστε ἡ αἴθουσα τοῦ κέντρου νά εἶναι γεμάτη, ἔγιναν τὸ περασμένο τρίμηνο, μιά σειρά πνευματικῆς ἐκδηλώσεως στό καλλιτεχνικό κέντρον «Ἀπαναμιά» τῆς Πλάκας (Θόλου 4, περιοχή παλαιῦ Πανεπιστημίου) πού δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά τιμηθοῦν μερικοὶ νέοι λογοτέχνης καί ποιητῆς γιά τὸ ἔργο τους. (Ἀκριβῶς ὁ-

τι καί ὁ «Σύνδεσμος Λογοτεχνῶν» κάμνει γιά τὰ βιβλία τῶν μελῶν του). Ἐχόμεν ὅπ' ὕψει μερικῆς ἀπ' τίς ἐκδηλώσεις — ἔπαι ἐκείνην γιά τήν νέα ποιήτρια καί ἑμιλήτρια Ἐρασμία Τζίκα (3 Μαρτίου, ἑμιλήτης Μήτσος Κατσίνης, ἀπαγγελίαις Πόπη Κούρη, Γ. Παπαπανάγος, Γ. Τριανταφύλλου), τήν ἄλλη γιά τή νέα ποιήτρια καί ζωγράφου Χριστίνα Καρυδογιάννη (16 Μαρτίου, ἑμιλήτης Μίμης Γαληνός, ἀπαγγελίαις τὰ ἴδια πρόσωπα καί ἡ Ἐλενα Τσαλδάρη), τέλος γιά τήν Γούλα Σμυρνιώτου (13 Ἀπριλίου, ἑμιλήτης Γ. Βλαχασθμητρᾶκος καί ἀπαγγελία τῶν ἴδιων).

★ ΠΑΡΑΛΑΗΛΑ, καί τὸ χεῖμώνα τοῦτον πού πέρασε τὸ ζεῦγος Κωστή καί Ντόρα Ἀθανασιάδου εἶχαν κάθε 15θήμερο σπῆτι τους φιλολογικῆς βραδιῆς ἀφιερωμένους σὲ γεγονότα, ἐπετείους, θίελλα καί λογοτεχνίας μεταξύ τῶν ὁποίων τίμησαν τὸν συγγραφέα Χρ. Σολομωνίδη (ἑμιλήτρια καί ἀπαγγελίαις τῆς Ἀλίκης Νικολαΐδη), τὸν Γ. Ἀθάνια ἀπ' ἀφορμῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ νέου βιβλίου του «Τίμια Δῶρα» (ἑμιλήτης Ν. Σημηριώτης, ἀπαγγελίαις θίος Νενεδάκη καί Παπανίκα), τὴν μνήμη τοῦ Τίμου Μωραϊτίνη ἐξ ἀφορμῆς τῆς παρουσίσεως τοῦ ἔργου του «Αἰωνία Ζωή» ἀπὸ τὴ σκηνή τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» (ἑμιλήτια Σπ. Παναγιωτόπουλος καί Γ. Τ. Μουρατίνης, μέ διαδράματα ἀπὸ τὸ ἔργο του γνωστῶν ἠθοποιῶν), τήν «25 Μαρτίου καί τὸν Ἰ. Κατζίρωτη» ἐξ ἀφορμῆς τοῦ βιβλίου του «Ἀνθιμος Γαζής» (ἑμιλήτης Δ. Σιατόπουλος κλπ.), κἀὼς καί ἄλλες, ἀφιερωμένες σὲ ἄλλους.

★ ΣΤΗΝ ἐφετεινὴ ἐπίδειξη τῆς Σχολῆς Ρυθμικῆς καί Μπαλέτου Θάλειας Ἀναμερίτη καί στό ἐκλεκτὸ πρόγραμμα τῆς ὁποίας οἱ νεαρές ἐκτελέστριες προσφεραν ὅλη τὴν δυναμικότητά τους, μεταξύ καί ἄλλων ταλέντων προβλήθηκε ἡ δυναμικὴ παρουσία τῆς Μελίνας Μποτέλλη ἐνὸς ταλαντούχου κοριτοῦ πού παρουσιάζει ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν πάλυ καί χαρακτηριστικὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ νεαρὰ καλλιτέχνης διέπρεψε καί χειροκροτήθηκε σὲ βάθος, σὲ σούτες, σὲ παντομίμες, σπουδῆς καί τεμάχια ἀπὸ Ὀπερας.

★ Ἀπὸ τὸ Λονδίνο ἡ πληροφορία:

ὅτι ἀπέθανεν ἐκεῖ σὲ βαθύ γῆρας — 88 χρονῶν — ὁ γνωστός καί Χιώτικης καταγωγῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συγγραφέας καί νεοελληνιστής, καθηγητῆς Τζῶν Ν. Μαυροκορδοῦτος. Ὁ ὄποθανὼν ὑπῆρξε δημοσιογράφος (τῆς «Γουτομίστερ Γκαζέτ» ἡ ὁποία καί τὸν εἶχεν ὀπισταλμένον στούς Βαλκανικοὺς πολέμους) καθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς καί Νεοελλ. Λογοτεχνίας στήν Ὁξφόρδη — διαδεχθεῖς τὸν Ντώκιος — συγγραφέας, μεταφραστῆς κλπ. Μεταῦ ἄλλων ὁ Τζῶν Μαυροκορδοῦτος θά μείνει στήν ἱστορία τῶν Εὐρωπαϊκῶν Γραμμάτων γιά τίς μεταφράσεις τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Καθάφη (1951), «Δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Ἑλλάδος» (1927), τοῦ ἔπους τοῦ «Διγενῆ Ἀκρίτα» (1956) καί μιάς ἐκκλήσεως πού ἀπηύθυνε ὑπὲρ τῆς Εἰρήνης καί τοῦ Σοσιαλισμοῦ (1917) μέ τὸν τίτλο «Ὁ ἀλυσοδεμένος κόσμος». Ἀπὸ τίς ἐργασίας του ἐξετιμᾶτο περισσότερο γιά τίς μεταφράσεις πού ἔκανε, γεμάτες πιστοσύνη ἀπόδοσης καί τίς πρωτοβουλίας του γιά πνευματικὰ ζητήματα. Ἐργαζε καί ποιήματα.

★ ΠΑΡΑ τὴν ὀλιγοήμερη παραμονή της, ἐδῶ, τὴν πρώτην κ' ὅλας ἡμέρας τοῦ ἔρχομῶ τῆς μᾶς ἐπεσκέφθηκε ἡ κ. Μαργαρίτα Πέρεα ἡ παλαιὰ φίλη τοῦ Πρακτορείου μας καί διακεκριμένη πρωταγωνίστρια τῆς Ὀπερας, στίς μεγάλες, καλῆς τῆς μέρες. Ἡ κ. Πέρεα — ἔπαι θά θυμῶνται οἱ ἀναγνώστες μας — γνώρισε στόν καιρὸ τῆς, δόξας καί κλέη ἀληθινά, θεωρούμενη σάν δόξα καί ἀποκορύφωμα τοῦ τραγουδιοῦ σ' ὄλο τὸν κόσμο, σχεδόν, πού τραγοῦδησε μέ ὀρητήριο δυό μεγάλα θεάτρα—τῆς Βιέννης καί τοῦ Βερολίνου — ἀπ' ἔπου ἐξοριώσε. Ἡ κ. Μαργαρίτα Ρότπλετς — Πέρεα, συνήθισε κ' ἔρχεται κατὰ διετία ἢ τριετία γιά νά δῆ τὴν πατρίδα της καί νά παραθερίσει γιά λίγο. ἔχουσα σάν βάση της μόνιμη, τὴν ὤραία φύση τῆς Κερκύρας. Διαμένει στή Ζυρίχη, ἔπου περνα τὸν καιρὸ τῆς σὲ ἡσυχία, μέ παρακολούθηση, θίης τῆς γύρω της καλλιτεχνικῆς ζωῆς; μέ προσωπικὴ ἐνίσχυση καί ἐπέμβαση, δταν πρόκειται γιά νέα ταλέντα. Τῆς εὐχάμιαστε τὸ Καλῶς Ἠρθε καί συμπληρώνουμε, νά περάσει τὸ μικρὸ διάστημα τῆς ἐδῶ παραμονῆς της καλᾶ.

ΟΙ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΙ μῆνες πού περνῶμε δὲν μᾶς δίνουν θέμα καί ἀφορμή ν' ἀσχοληθοῦμε ἔπαι θέλωμε, κ' ἔπαι πρῆπει μέ νέες ἐκθέσεις καί νά κρίνωμε τὴν ἐργασία νέων καλλιτεχνῶν πού δίνουν ἐργασίας τους σ' Ἐκθέσεις. Εἶναι γνωστό, πῶς ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι νεκρὴ καί στείρα καί τὴν ἀντιπαρέχεται κανεὶς μιά πού διαθέτει περισσότερο τίς ὥρες τοῦ μ' ἀνάπαυση καί ψυχαγωγία.

★ ΕΤΣΙ, στό σύνολο τῶν τριῶν - τεσσάρων μνηῶν τὰ μέν θεάτρα εἶναι ἀπασχολημένα μέ τὴν παρουσίαση εὐχάριστων ἔργων — ἔπαι εἶναι οἱ ἐπιθεωρήσεις, οἱ κωμῳδίαις καί τὰ παρόμοια, ἔπου ὅλα προσπαθοῦν νά εὐχαριστήσουν καί νά ἐκπλήξουν μέ τὴν πολυτέλειά τους τὸν θεατὴ γιά νά τὸν ξεκουράσουν κ' ὅλα αὐτὰ σ' ἕνα περιβάλλον ὑπαίθρου, καλοκαιρινῶ, ἄροσερό, πράσινο, οἱ δὲ ἄλλες θεαματικῆς ἐκδηλώσεως περιωρίζονται σὲ παραστάσεις περισσότερον ψυχαγωγικῆς, γέλιου καί κωμικοῦ μὲ τραγοῦδι καί λαμπρῆς ἐκπλήξεως φαντασμαγορίας. Εἶναι καί τὰ μερικὰ φεστιβάλ πού ὀργανωμένα ἀπὸ τὴν Πολιτεία δημιουργοῦν τὴν περίοδο τοῦ ἀρχαίου Δράματος ἢ τῆς Ἀττικῆς Τραγωδίας μέ παραστάσεις στὰ ἀρχαῖα θεάτρια θεάτρα—ἔπαι τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Δουδύνης, τῶν Φιλίππων, τῆς Θάσου, τῶν Ἀργεῶν καί τῶν Δελφῶν πολλῆς φορῆς κλπ.

★ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ τῶν Εἰκαστικῶν Τεχνῶν οἱ διάφορες γκαλερί πού συναγωνίζονται τὸ χεῖμώνα ποιά θά παρουσιάσει καί καλλύτερες ἐκθέσεις μέ ἔργα διασημῶν παλαιῶν καί Νέων, ἀλλὰ καί ταλαντούχων νεωτέρων, πού προσάλλουν μέ ἀπαιτήσεις διαδοχῆς τῶν ἐπιθελημένων, ἀβρανοῦν, μέ τὴν ἀπουσία τῶν καλλιτεχνῶν καί ζωγράφων στήν β-παιθρο γιά νά ζωγραφίσουν καί στό ἐξωτερικό γιά νά ἐπισκεφθοῦν Μουσεία, Πινακοθήκες καί ξένες γκαλερί καί νά μυηθοῦν. Ἀπὸ παλαιὰ συνήθεια οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτῆς γεμίζουσι τοῖς χώρους τῶν τοίχων τους μέ πίνακες τῶν συνεργατῶν τους, ἐχθροτόντας τους γιά πούλημα. Καί ὁ κριτικὸς πού τὰ ἔργα τοῦτα, τὰ ἔχει ξαναδεῖ, δὲν ἔχει πεδίο πρόσφορο γιά νά κρίνει. Περνα καί ξαναβλέπει: ἐκλεκτὰ ἢ μέτρια ἔργα, καλῶν, ἢ ἀβίφων του καλλιτεχνῶν.

★ Τὸ τρίτο τοῦτο τεῦχος τῶν «ΟΡΙΖΟΝΤΩΝ» ἐκτυπωμένο στὰ Τυπογραφικὰ καταστήματα Νίκου Παπανικολάου (Ἀκομινάτου 29, — τηλ. 528.449) σὲ 2. 500 ἀντίτυπα κυκλοφορεῖ καλύπτοντας τὴν γ' τριμηνία τοῦ 1970 γιά νά συγχρονισθεῖ καί νά βγαίνει μηνιαία. Καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια ἐκδόσεως καί εὐθύνη τῶν περιεχομένων — συμφώνως τῶ Νόμῳ —: Μάριος Βαϊάνος, Βουκουρεστίου 25, τηλ. 615.196, Ἀθήνα

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Μερικῆς ὅμως, γκαλερί, μὴν θέλοντας νά διακόψουν τὴν προσφορά τους στούς καλλιτέχνας καί παρά τὸ γεγονός τῆς μοναξιάς τῶν θεατῶν καί τῶν ἐπισκεπτῶν, συνεχίζουσι τίς ἐκθέσεις των μέ κάποια ὠφέλεια γιά τοὺς Νέους Καλλιτέχνας, τοὺς ὀποιους καί παρουσιάζουσι. Μιά ἀπ' αὐτῆς εἶναι καί τὸ «Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας» (Βουκουρεστίου 25), πού ὀλόκληρο τὸ χρόνο προσφέρει πολλὰ τόσο στούς καλλιτέχνας μας ὅσο καί στούς ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων.

Ἐδῶ τοὺς μῆνες αὐτοὺς (Μάιο, Ἰούνιο καί Ἰούλιο) εἶδαμε μερικῆς ἀξιολογῆς ἐκθέσεις Νέων πού θά πρῆπει ν' ἀναφέρωμε μερικῆς ἐντυπώσεις μας ἀπὸ τίς καλλιτεχνικῆς τους δημιουργίας.

— Τὸν Μάιο ἡ Ζωγράφος Μαίρη Σταυροπούλου Ζαφείρη μιά νά ὀλο καλλιτέχνης πού διαδοχικὰ ἔστρεψε τὴν προσοχή της στή διδασκαλία τοῦ Τέτη καί τοῦ Βακαλό, τοῦ Σαραφιανοῦ καί τοῦ Δ. Πουλιανοῦ παρουσίασε ἔργα πού ἐδειξαν ἀναμφισβήτητο ταλέντο, πλοῦσιο καί καρποφόρο, πού ἀν καλλιερῆθαι καλὰ θ' ἄποδώσει. Ἄν καὶ ἡ Ζωγράφος αὐτὴ εἶναι δικηγόρος τὸ ἐπάγγελμα ἡ γνώμη μας εἶναι ν' ἀξιοποιήσει ἐνεργητικὰ καί τὴν ἐπίδοσιν τῆς ζωγράφου.

— Μικρὴν ἀτομικὴν ἐκθεση παρουσίασε, μέ πολλὴν ἐπιτυχία, δυό μῆνες συνεχῶς, στήν ἴδια στέγη καὶ ἡ Ἐρμίνια Λεουκάδου - Καραδουμήρη καλλιτέχνης τοῦ τραγοῦδιοῦ, ἀλλὰ καί ἔρεισ τῶν Εἰκαστικῶν Τεχνῶν, πού ὀρησε τὴν καριέρα της σάν αὐτοδίδαχτη γιά νά τὴν ἀξιοποιήσει ἰσχυρὰ μέ τὴν ἠθία της σ' ἕναν ἐκλεκτὸ ζωγράφου — τὸν Ἀ. Κυρίτη. Κι' ἐδῶ ἡ παρουσία ἀληθινοῦ ταλέντου εἶναι φανερὴ κ' ἡ ἀπαρχὴ ἀξιοποιήσεως τοῦ, δίνει λαμπρῆς καί θετικῆς ἐλπίδας.

— Ἐνας ἠλικιωμένος καλλιτέχνης καθ' ὅλο αὐτοδίδακτος — ὁ Γ. Σάν-

τας — πού παρουσίασεν ἔργα μέσαστόν ἴδιο χρόνο κ' ἄλλῃ μιά φορά, εἶδει ἐὼριμότητα δημιουργίας μέ 30 περίπου πίνακες πού χαρακτηρίστηκαν σάν τὴν δύναμη τῶν ἔργων τοῦ Ρουσοῦ καί ἄλλων αὐτοφανέρωτων καί ὀποῦδαχτων καλλιτεχνῶν παρουσιασμένων σὲ μεγάλη ἠλικία. Ζωγραφικὴ ἀξίασπη, ἀνεπηρέαστη, ἰδιότυπη, ἀληθινή ὑπὸ τὴν ἐμπνευση φαντασίας ὀλοτελα πηγαίας.

— Ἐνας νέος γλύπτης περασμένος ἀπὸ τὸ διυλιστήριο σπουδῶν τοῦ στήν Ἀνωτ. Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν (μέ δόσκαλο τὸν Θ. Ἀπόρη) ὁ Κ. Σποῦρδος παρουσίασε μερικῆς γλυπτικῆς του συνθέσεις, μερικὰ ἀνάγλυφα καί μερικὰ σχέδια πού τὰ ἔκριναν οἱ ἐιδικοί σάν εὐόλωνη παρουσία ἐνὸς καλοῦ αὐριανοῦ καλλιτέχνη, ἐδῶσε λαθὴ ἐνθουσιαστικῶν συμπερασμάτων.

— Καί τέλος μιά ὀμάδα 5 Νέων (Ἰούλιος) πού ἔεχώριζαν βασικά μέσασ' αὐτοὺς σάν ταλαντούχοι καί πολλὰ ὀσχοῦμενοι: ὁ Εὐάγγελος Βασίλειος, καλλιερῆμένος καί συγγραφέας πού παρουσιάζεται γιά χεὶ σὲ κάθε κρίση, ἡ νεαρὰ Χρῆστίνα Λεουκάδου πρ-πρωτοφάνερωτη καί μέ ταλέντο πού θά πρῆπει νά καλλιερῆθαι γιά ν' ἀποδώσει. Ὁ Κώστας Γεωργιάδης σπουδαστῆς ἀρχιτεκτονικῆς, μέ πρωτοπαιρικῆς ροδῆς πού τοῦ ὀνοίγουν δρόμους καί στήν Τέχνη, κοντὰ στό ἐπάγγελμα ἡ παρά τὴν πλατεία διδῆσκον πού ὀλο ακολουθεῖ. Τὴν ὀμοδικὴν αὐτὴν ἐκθεση συμπληρώνουν ἀκόμα δύο: ὁ Κώστας Πετριδης, γνωστός λογοτέχνης καί συγγραφέας, πού παρουσιάζεται γιά τρίτη φορά, κ' ἔχει στό ἐνεργητικὸ του, γνώσεως ὀπο διαβάσματα καί ἰδῶματα, ἔπαιροισιούσῆς στήν ἐπίδοσίν του, μέ καλοῦς χρωματικούς τόνους στὰ ἔργα του, κ' ὁ πρωτοφάνερωτος καί ἐντελῶς ἔρασιτέχνης Νίκος Γρηγοροῦ, πού τὰ τοπεία του, ὀλότελα ἰδιωτικῆς μορφῆς, καί μιά μικρὴ προσωπογραφία, ἔεχωρισμένα ἀπὸ τὴν ἄλλη του δουλειά, διδῆσκον ὑπόσχεση πῶς μέ ἀπτήν καλλιέργεια, θά μπορέσει ν' ἀνεβάσει τὸ ἐπίπεδο τῆς τεχνικῆς του σὲ καλλύτερες σφαίρας.

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧΜΑΣ 10.—

